

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI
STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI

ON İKİNCİ KALKINMA PLANI
2024 - 2028

MESLEKİ EĞİTİMDE NİTELİĞİN ARTIRILMASI

ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

ANKARA 2023

T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI
STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI

ON İKİNCİ KALKINMA PLANI
(2024-2028)

MESLEKİ EĞİTİMDE NİTELİĞİN
ARTIRILMASI

ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

ANKARA 2023

ISBN 978-625-8356-78-6

Bu yayının tüm hakları Strateji ve Bütçe Başkanlığına aittir.
Kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	ii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
KISALTMALAR	iv
KOMİSYON ÜYELERİ	vi
YÖNETİCİ ÖZETİ	ix
1. GİRİŞ	1
2. MEVCUT DURUM ANALİZİ	8
2.1. Dünyada Genel Durum	8
2.1.1. Uluslararası Standartlar ve Başarılı Ülke Örnekleri.....	11
2.2. Türkiye’de Mevcut Durum ve İyileştirmeler	21
2.2.1. Türkiye’de Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Sistemindeki İyileştirmeler	29
2.2.2. İş Gücü Piyasası ile İlişkilerin Güçlendirilmesi	30
2.2.3. Eğitim Programlarının Güncellenmesi ve Meslek Alan/Dallarının Yeniden Düzenlenmesi	30
2.2.4. Çıraklık Eğitiminin Güçlendirilmesi.....	31
2.2.5. Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumlarının Güçlendirilmesi	32
2.2.6. Mesleki ve Teknik Eğitimin Yetişkinlerin Beceri Gelişimi Amacıyla Kullanılması.....	32
2.2.7. Mesleki ve Teknik Eğitimde Beceri Uyumsuzluğunu Azaltmak için Atılan Adımlar	33
2.2.8. Mesleki ve Teknik Eğitimde Fikri Mülkiyet ve Sınai Hakların Desteklenmesi	34
2.2.9. Mesleki Eğitime Erişimi ve Eğitim Niteliğini Artırmaya Yönelik Gerçekleştirilen Proje Örnekleri.....	35
2.3. İyileştirilmesi Gereken Alanlar	39
2.4. Şubat 2023 Kahramanmaraş Merkezli Depremlerinin Oluşturduğu Krizin Yönetiminde Mesleki ve Teknik Eğitimin Katkısı	44
3. PLAN DÖNEMİ PERSPEKTİFİ	46
4. POLİTİKA ALANLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİYLE (SKH) İLİŞKİSİ	58
5. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME	60
KAYNAKÇA	66

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Eğitim Durumu ve İş Gücü İstatistikleri.....	21
Tablo 2: Mesleki Ortaöğretimde Program Türleri ve Özellikleri	27
Tablo 3: Mesleki ve Teknik Eğitimde Öğrenci, Öğretmen ve Okul Sayıları.....	27
Tablo 4: Politika Tedbirleri ile Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri İlişkisi.....	58

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: OECD Ülkelerinde Ortaöğretim Düzeyinde Mesleki ve Teknik Eğitimi Seçen Öğrenci Oranları.....	22
Şekil 2: Mesleki Ortaöğretim Programlarına Kız Öğrencilerin Katılım Oranları.....	23
Şekil 3: Mesleki Eğitim Ayrılan Kaynaklar Açısından Türkiye ve OECD Ülkelerinin Konumu	24
Şekil 4: Tüm Kamu Harcamaları İçinde Eğitim Harcamalarının Oranı – Ortaöğretim Düzeyi	25
Şekil 5: Ortaöğretim Kademesinde Eğitim Kurumlarına Öğrenci Başına Yapılan Harcama (dolar/öğrenci).....	26
Şekil 6: Mesleki Eğitim Merkezlerinde Çıraklık Eğitimi Alan Öğrenci Sayısı.....	31
Şekil 7: Mesleki Eğitim Merkezi Telafi Programlarında Eğitim Alan Öğrenci Sayısı.....	33
Şekil 8: Türkiye’de Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarının Fikri Mülkiyet Üretimleri	34

KISALTMALAR

ASELSAN	: Askerî Elektronik Sanayi
CEDEFOP	: Avrupa Mesleki Eğitimi Geliştirme Merkezi (European Centre for the Development of Vocational Training)
EQAVET	: Mesleki Eğitim ve Öğretimde Avrupa Kalite Güvencesi Çerçevesi (European Quality Assurance in Vocational Education and Training)
ERG	: Eğitim Reformu Girişimi
ETF	: Avrupa Eğitim Vakfı (The European Training Foundation)
EURYDICE	: Avrupa Eğitim Bilgi Ağı
HBBE	: Hayat Boyu Beceri Eğitimi Projesi
IATE	: Endüstriyel Otomasyon Teknolojilerinin Orta Asya ve Orta Doğu Ülkelerine Yaygınlaştırılması Projesi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)
IPA	: Katılım Öncesi Yardım Aracı (Instrument for Pre-accession Assistance)
İKMEP	: İnsan Kaynaklarının Mesleki Eğitim Yoluyla Geliştirilmesi
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MEGEP	: Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi
MEK	: Mesleki Eğitime Kazandırma Programı
MEM	: Mesleki Eğitim Merkezi
METEK	: Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin Kalitesinin Geliştirilmesi Projesi
MTAL	: Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
MTEM	: Mesleki ve Teknik Eğitimin Modernizasyonu Projesi
MTOK	: Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Kontenjanı
MYK	: Mesleki Yeterlilik Kurumu
NEET	: Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Grup (Not in Education, Employment, or Training)
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (The Organisation for Economic Co-operation and Development)
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi

SEUP	: Mesleki Eğitim Yoluyla Sosyal ve Ekonomik Uyum Projesi (Project on Social and Economic Cohesion through Vocational and Technical Education)
SKH	: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
SPREAD	: Endüstriyel Otomasyon Teknolojileri Bölümlerinin Yaygınlaştırılması Programının Güçlendirilmesi Projesi
STEM	: Fen, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik (Science, Technology, Engineering, Mathematics)
TEDMEM	: Türkiye Eğitim Derneği Düşünce Kuruluşu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
UMEM	: Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri Projesi
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Fund)
ÜR-GE	: Üretim ve Geliştirme
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YÖKAK	: Yükseköğretim Kalite Kurulu

KOMİSYON ÜYELERİ

(İsme göre alfabetik olarak sıralanmıştır.)

BAŞKAN

Prof. Dr. Hasan Ali KARASAR

Nevşehir Kapadokya Üniversitesi

RAPÖRTÖR

Dr. H. Eren SUNA

Millî Eğitim Bakanlığı

KOORDİNATÖRLER

Elif DEMİREZEN CANCI

Strateji Bütçe Başkanlığı

Alper YATMAZ

Strateji Bütçe Başkanlığı

ÜYELER

Dr. Ahmet YILDIRIM

Millî Eğitim Bakanlığı

Adem PÜSKÜL

Aselsan

Ahmet Osman YILDIZ

Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Akhan ÖZTEN

ETS

Ali Burak SAYDAN

TUSAŞ Akademi

Prof. Dr. Ali Paşa AYAS

İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi

Alper YATMAZ

Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Arslan KAYA

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK)

Aysu ÇETİNBİNİCİ

Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi

Berat Emre İLERİ

TUSAŞ Akademi

Berna SÜER

Kamu Denetçiliği Kurumu

Betül KALPAK

Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Prof. Dr. Bilal GÜNEŞ

Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Birol AKGÜN

Türkiye Maarif Vakfı

Burak DELİALİOĞLU

Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Dr. Burcu PARLAK

Millî Eğitim Bakanlığı

Prof. Dr. Bülent BOSTAN

Gazi Üniversitesi

Cahit CEREN

TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi

Cihan Cenk ÇİÇEK

Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Çağatay ÇAĞLAYIK

Toyota Otomotiv Sanayi Türkiye A.Ş.

Doç. Dr. Emre ER

Yıldız Teknik Üniversitesi

Emre GÖNEN

Millî Eğitim Bakanlığı

Elif YEDEKÇİ

ASELSAN

Emre KARATAŞ

Millî Eğitim Bakanlığı

Ercan BOYAR
Erdal KAYA
Erdem DEMİRBAŞ
Fatih ARSLAN
Fatih PAÇA
Fatih BAYRAK
Fatma Şenay AKYILDIZ
Feray ELDENİZ
Feyza Elif AKKUŞ
Fethullah ŞEN
Furkan Koray KARAOĞLU
Gökhan GÜNYAR
Gül Sena GÜRBÜZ
Gülgün ÇELİK
Gülhan DÖNMEZ
Halil İbrahim TOPÇU
Hasan EREN
Hatice ÖZKER
Hatice Gülşah AYGÖRMEZ
Hayri DOĞRUEL
Dr. Hayri Eren SUNA
Hilal LİMAN
Hüseyin Yakup TEMUR
Prof. Dr. İbrahim TÜRKOĞLU
İlker DAMLAR
İlyas AKTİKEN
Dr. İpek COŞKUN ARMAĞAN
İpek TEMEL
Kadir Eren GÜLSOY
Mehmet ARSLAN
Doç. Dr. Mehmet BULDU
Prof. Dr. Mehmet ALTINÖZ
Mehmet Cem FENDOĞLU
Mehmet Selim YILMAZ
Melih Celal ÖZGÜLE
Merve Hazal DEMİR
Mesut İNAN
Mirkan AYDIN
Murat TEZER
Mustafa AYDIN
Mustafa TİRYAKİ
Müberra Nur EMİN
Müesser İlknur ACUN

Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi
Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK)
Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Millî Eğitim Bakanlığı
Millî Eğitim Bakanlığı
PwC
Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
Ensar Vakfı
Avrupa Birliği Başkanlığı
Cumhurbaşkanlığı
Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
Millî Eğitim Bakanlığı
Millî Eğitim Bakanlığı
Türkiye Özel Okullar Derneği
Millî Eğitim Bakanlığı
Türkiye İstatistik Kurumu
Millî Eğitim Bakanlığı
Millî Eğitim Bakanlığı
Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Ford Otosan A.Ş.
Fırat Üniversitesi
Millî Eğitim Bakanlığı
Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Türkiye Maarif Vakfı
Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Millî Eğitim Bakanlığı
Cumhurbaşkanlığı
BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Strateji Bütçe Başkanlığı
Ensar Vakfı
Arçelik A.Ş.
Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK)
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)
Millî Eğitim Bakanlığı
Millî Eğitim Bakanlığı
Türkiye İş Kurumu
Millî Eğitim Bakanlığı
Millî Eğitim Bakanlığı

Fatma Zehra ARAÇ
Nazan ŞENER
Nazlı YILMAZ
Nuran KARAKOÇ
Okan PALA
Ömer PARLAK
Ömer Can CÖMERT
Öner KABASAKAL
Prof. Dr. Özgül YILMAZ TÜZÜN
Rıdvan GÜNAY
Ruhi KILIÇ
Rukiye YILDIZ
Dr. Sabiha SUNAR
Savaş YILMAZ
Seda YILMAZ
Prof. Dr. Selahaddin ÖĞÜLMÜŞ
Doç. Dr. Serkan ARIKAN
Serkan ÖZCAN
Prof. Dr. Seyfi KENAN
Sezai ATA
Süheyla TULUMBACI
Şaziye ERTÜZÜN
Prof. Dr. Şefika Şule ERÇETİN
Şerife ŞENOK
Şeyma SARIKAYA
Murat AKKUŞ
Muzaffer KÜÇÜKKONER
Tamer SEVGİN
Tolga BALCI
Tuğba USTA
Prof. Dr. Ufuk ŞİMŞEK
Uğur AVŞAR
Ülkü ÖZDEMİR
Volkan Hasan KAYA
Yasemin UZ
Yasin ÖZDEMİR
Prof. Dr. Yelkin DİKER COŞKUN
Prof. Dr. Yüksel KAVAK
Prof. Dr. Zafer TATLI

Millî Eğitim Bakanlığı
Millî Eğitim Bakanlığı
Millî Eğitim Bakanlığı
Millî Eğitim Bakanlığı
Köy Okulları Değişim Ağı
Millî Eğitim Bakanlığı
Millî Eğitim Bakanlığı
Türk Dünyası Vakfı
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu (HAK-İŞ)
Ankara Sanayi Odası
Millî Eğitim Bakanlığı
TEDMEM
Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD)
Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV)
Ankara Üniversitesi
Boğaziçi Üniversitesi
Alman-Türk Ticaret ve Sanayi Odası
Marmara Üniversitesi
Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Türkiye İstatistik Kurumu
Millî Eğitim Bakanlığı
Hacettepe Üniversitesi
Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ)
Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi
Millî Eğitim Bakanlığı
ETİ Gıda A.Ş.
Millî Eğitim Bakanlığı
Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Mesleki Yeterlilik Kurumu
Atatürk Üniversitesi
Strateji ve Bütçe Başkanlığı
Millî Eğitim Bakanlığı
Millî Eğitim Bakanlığı
Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları
Merkezi (Ulusal Ajans)
Millî Eğitim Bakanlığı
Yeditepe Üniversitesi
TED Üniversitesi
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

YÖNETİCİ ÖZETİ

Günümüzde teknolojinin gelişimi ve toplumların hayatına sirayet etme hızı artmış, bu durum toplumsal birçok dönüşümü beraberinde getirmiştir. Eğitim, söz konusu dönüşümden en fazla etkilenen alanlar arasında bulunmaktadır. Eğitim, bir yandan teknolojik dönüşümden etkilenirken diğer yandan dönüşümün iş gücü piyasasında oluşturduğu dönüşüme de cevap verme sorumluluğu taşımaktadır. Nitekim başta otomasyon ve yapay zekâya dayalı teknolojiler, iş gücü piyasasında gerçekleştirilen üretim sürecini ve hizmet yaklaşımlarını büyük ölçüde değiştirmektedir.

İş gücü piyasasında yaşanan dönüşüm, sektörlerle ve yapılan işin niteliğini göre oldukça farklılaşan etkiler oluşturmıştır. Bu dönüşüm sürecinde, otomasyon ve yapay zekâya dayalı teknolojilerin özellikle düşük beceri isteyen rutin işleri devraldığı ve bu özellikleri taşıyan işlerde çalışanların istihdam olanağını azalttığı görülmüştür. Diğer taraftan, bu teknolojiler devraldığı işlerden daha fazlasını oluşturmakta, yeni oluşan meslek alanları aracılığıyla iş gücü piyasasındaki toplam istihdam imkânlarının arttığı görülmektedir. Burada dikkate çekilmesi gereken nokta, iş gücü piyasasındaki istihdam olanaklarının artmasıyla birlikte yeni oluşan istihdam olanaklarının çoğunlukla orta-yüksek beceri isteyen ve rutin olmayan işlerde yoğunlaşmasıdır.

İş gücü piyasasında yaşanan dönüşümün doğurduğu en önemli sonuçların başında istihdama geçişte istenen becerilerde görülen değişim bulunmaktadır. Rutin ve düşük beceriler gerektiren işlerin makineler tarafından devralınması ve daha yüksek beceriler gerektiren işlerde istihdam olanaklarının artması iş gücü piyasası taleplerini de bu becerilere yönlendirmiştir. Bu kapsamda iş gücü piyasası taleplerinde artık genel bilişsel beceriler ve dijital beceriler önceliklendirilmekte, sosyal ve duygusal becerilerin ağırlığı artmaktadır. Buna karşılık mesleki eğitim sistemleri de öğrencilerine bu becerileri kazandırabilecek, eğitim sistemleri ve türleri arasındaki geçişkenliği artıran ve toplumun tüm kesimlerini kapsayan bir yapıya geçiş yapmaktadır.

Küresel eğilimler incelendiğinde en fazla görülen değişimlerin başında iş gücü piyasasındaki keskin ve hızlı değişimlere uyum sağlayabilen bir eğitim sistemi yapısının kurgulanması gelmektedir. Bu bağlamda sektörlerin ihtiyaçlarına cevap verebilmek için modüler eğitim yapısı güçlendirilmekte, sektörlerle işbirlikleri artırılmakta ve müfredat güncellemeleri gerçekleştirilmektedir. Mesleki eğitim sistemlerinde yapılan revizyonlarda en

sık görülen politikalar arasında mesleki eğitime erişimi artırarak sistemleri daha kapsayıcı hale getirmek, öğrencilerin öncelikli tercihi olması için cazibesini artırmak, meslek eğitimi hem formal hem de informal sunma yolları geliştirmek ve yenilikçi ürünler üretilmesine yönelik adımlar bulunmaktadır.

Ülkemizde durum incelendiğinde, mesleki eğitimin son yıllarda kapsamlı bir dönüşüm sürecinden geçtiği görülmektedir. Bu dönemde Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) mesleki ortaöğretimi öncelikli politika alanlarından birisi olarak konumlandırmıştır. Atılan en büyük adım, iş gücü piyasasının mesleki eğitim sisteminin tüm süreçlerine dâhiliyetinin sağlanması, dönüşümde etkin rol oynamasıdır. Bu bağlamda sektör temsilcileri mesleki eğitimde meslek alanlarının oluşturulması, eğitim kurumlarının altyapılarının iyileştirilmesi, öğretmen eğitimlerinin sağlanması, öğrencilerin işbaşı eğitimlerinin gerçekleştirilmesi, toplumsal farkındalık çalışmaları gibi birçok unsorda aktif rol oynamıştır. Bu süreçte MEB, mesleki eğitim alanları ve dallarını iş gücü piyasasının taleplerine göre yeniden düzenlemiştir. 2023 yılının Nisan ayı itibarıyla farklı meslek alanlarında hizmet veren 57 Ar-Ge merkezi ve 15 mükemmeliyet merkezi kurulmuştur. Öğrencilerin uygulama becerilerinin işbaşı eğitimleri aracılığıyla desteklenmesi için üretim kapasiteleri artırılmıştır.

On İkinci Kalkınma Planı kapsamında “Mesleki ve Teknik Eğitimin Niteliğinin Artırılması Çalışma Grubu”nda toplanan değerli katılımcıların görüşleri ülkemizde bu eğitimin niteliğinin daha ileriye götürülmesi için önemli çıkarımlar sağlamıştır. Getirilen öneriler arasında iş gücü piyasası ile son yıllarda gelişen işbirliklerinin tüm meslek alanlarına yayılması, tüm meslek liselerinin işbirliklerine dâhil edilerek çoklu destek sağlanması, artan döner sermaye gelirlerinin yeni üretimlerle desteklenmesi, kurulan işbirlikleri ve uygulanan protokollerin sonuçlarının izlenmesi ve kamuoyu ile paylaşılması, ülkemizin öne çıktığı üretim alanları dikkate alınarak yeni meslek alanları ve dallarının oluşturulması, eğitim programlarında dijital beceri ve uygulamalı becerilerin ağırlıklandırılması, mesleki eğitim aracılığıyla kazandırılacak beceriler için bir yol haritasının oluşturulması, eğitim kurumları ve il yönetimlerine mesleki eğitimi yönetme açısından daha fazla sorumluluk verilmesi, özel sektör ve Avrupa Birliği fonlarının daha etkin kullanılması bulunmaktadır.

Raporda detaylı olarak ele alınan öneriler, son yıllarda önemli dönüşümlere sahne olan mesleki eğitim sistemini daha nitelikli ve günümüz ihtiyaçlarını karşılamada daha etkili hale getirmek için önem teşkil etmektedir. Burada dikkat çeken nokta, getirilen önerilerin

çoğunlukla Türk mesleki eğitim sisteminde gerçekleştirilen dönüşümün genel yapısı ile tutarlı olmasıdır. Dolayısıyla sunulan önerilerin gerçekleştirilmesi, gerçekleştirilen dönüşümün daha ileriye götürülmesi ve etkinliğinin artırılmasına önemli katkı sağlayacaktır.

1. GİRİŞ

2000’li yıllar itibarıyla dünya, daha önce görülmemiş bir ivmeyle teknolojik ve sosyal değişimlerden geçmektedir (OECD, 2018; Van Kuiken, 2022). Teknolojinin gelişimi günlük hayat rutininde büyük değişimlere yol açmış ve dijital teknolojiler hayatın her alanına sirayet etmiştir. Yapılan çalışmalar iş gücü piyasasının, gelişen teknolojileri üretim ve hizmet teknolojilerine çok daha hızlı entegre ettiğini ve bu alanlarda teknoloji kullanımının ivmelendiğini işaret etmektedir (European Parliament, World Trade Report, 2017). Somut olarak ifade etmek gerekirse, geliştirilen yeni teknolojiler iş gücü piyasasının üretimlerini daha hızlı ve hatasız hale getirmek için kullanılmaktadır.

Üretilen teknolojilerin iş gücü piyasasına yansısı açıkça görülmekte ve bu hızlı değişimin hayata yansımaları dünyada tartışılmaktadır (Li ve Perkins, 2007; Loubier, 2021). Söz konusu değişimin günümüzdeki en açık göstergesi otomasyon ve yapay zekâya dayalı teknolojilerin iş gücü piyasasında kullanım alanının büyük bir ivmeyle büyümesidir (Leduc ve Liu, 2023; Wium, 2019). Bu teknolojilerin daha hızlı, kesintisiz ve hatasız üretim yapabilmesi, kullanım alanının genişlemesine temel teşkil etmektedir. Otomasyon ve yapay zekâya dayalı olan teknolojilerin yaygınlaşması uzun süre istihdam açısından küresel bir sorun alanı olarak değerlendirilmiştir (Golin ve Rauh, 2023; Sorgner, 2017). Nitekim iş gücü piyasasındaki çeşitli işlerin hızla bu teknolojiler tarafından devralınması nedeniyle işsizliğin artacağı ve gün geçtikçe istihdam sorunlarının büyüyeceği endişesi birçok kez dile getirilmiştir.

Söz konusu teknolojilerin iş gücü piyasasında yaygın şekilde kullanılması sonrasında bu değişimin sektörlere ve meslek türlerine göre farklı sonuçlar doğurduğu görülmektedir (McKinsey Global Institute, 2018a). Yaşanan teknolojik dönüşüm sonucunda özellikle düşük beceriler gerektiren rutin işlerin makineler tarafından devralındığı, karmaşık beceriler gerektiren işlerde ise insan gücü yoğunluğunun devam ettiği görülmüştür (Mann ve Pozzoli, 2022; McKinsey Global Institute, 2018b; Qureshi ve Woo, 2022; Schwabe ve Castellacci, 2020). Bunun yanında, otomasyon ve yapay zekâya dayalı teknolojilerin yaygınlaşması iş gücü piyasasında yeni mesleklerin oluşmasına, dolayısıyla yeni istihdam alanlarının gelişmesine de yol açmıştır (Mann ve Pozzoli, 2022; McKinsey Global Institute, 2018b; World Economic Forum, 2018). World Economic Forum’a (2018) göre, otomasyon ve yapay zekâya dayalı teknolojiler yaklaşık 75 milyon işi devralırken 133 milyon yeni işin oluşmasına yol açmıştır. Özetle yapılan çalışmalar, iş gücü piyasasındaki işlerin miktarında azalış değil tersine artış

olduğunu ancak bu artışın özellikle yüksek ve karmaşık beceriler gerektiren alanlarda yoğunlaştığını göstermektedir.

İşgücü piyasasında yaşanan dönüşümün oluşturduğu önemli bir sorun alanı da istihdam süreçlerinde oluşturduğu belirsizliktir (Autor, 2022; Hammerling, 2022). Bir yandan çeşitli iş ve meslekler çoğunlukla makineler tarafından devralınırken diğer yandan sürekli yeni iş ve meslekler doğmaktadır. Bu durum istihdam olanakları açısından önemli bir fırsat doğarsa da söz konusu iş ve mesleklerin hangi sektör ve iş türlerinde olduğunu tahmin etmek önem teşkil etmektedir. Nitekim iş gücü piyasasının ihtiyaçlarının karşılanması ancak bu ihtiyaçların doğru belirlenmesi ile mümkün olmaktadır.

Yaşanan dönüşüm iş gücü piyasasının ihtiyaç duyduğu insan kaynağının niteliklerinde de önemli değişimlere neden olmuştur (Deming, 2017; Dunkerley vd., 2022; Fernandez ve Messina, 2017). Dönüşüm sonrasında insan kaynağının sahip olması beklenen becerilerde önemli değişimler görülmektedir; yapılan iş gücü piyasası araştırmalarının sonuçları aranan yeterlikler arasında genel bilişsel beceriler ile birlikte sosyal-duygusal beceriler ve dijital becerilerin artık daha fazla olduğunu göstermektedir (Deming, 2017; Uluslararası Çalışma Örgütü [ILO], 2021). Önceki dönemlerde sıklıkla vurgulanan işe özgü teknik becerilerin önemi azalmış, üretim teknolojilerinde yaşanan hızlı dönüşüm bu becerilerin hızla eskimesine yol açmıştır (Fuller, 2015; Özer ve Perc, 2020; Özer, 2020a; Sahlberg, 2007). Bu durumun temel nedeni, üretim teknolojileri ve hizmet yaklaşımlarında yaşanan dönüşümün bu teknoloji ve yöntemlerin eskimesi durumunda etkinliğini yitirmesidir. Dolayısıyla alana özgü teknik beceriler yerine bilişsel beceriler ağırlık kazanmış; akıl yürütme, problem çözme, temel aritmetik becerilerin mesleki eğitimde önemi artmıştır (Hunter, 1986). Aranan becerilerde görülen değişimin temelinde, hızla değişen teknoloji ve geliştirilen yöntemleri öğrenerek uyum sağlayabilme, problem çözebilme, işbirliği yapabilme ve empati gibi becerilerle iş sürecine katkı sağlayabilme beklentisi bulunmaktadır.

İş gücü piyasasında yaşanan bu dönüşüm, iş gücü piyasasına insan kaynağı sağlayan eğitim sistemi için de önemli sorumluluklar doğurmuştur (OECD, 2015). Somut ifade etmek gerekirse eğitim aracılığıyla öğrencilere kazandırılması amaçlanan becerilerde önemli değişimler olmuş, bu durum da eğitim sistemlerinde önemli zorluklara ve yapısal değişimlere yol açmıştır. Özellikle mesleki eğitim, iş gücü piyasasıyla güçlü bağları nedeniyle dönüşümün kaçınılmaz olduğu alanların başında gelmektedir (CEDEFOP, 2017; OECD, 2009). Nitekim iş

gücü piyasasının ihtiyaç duyduğu insan kaynağının önemli bir kısmını yetiştiren mesleki eğitimin niteliği, öğrencilere istihdam imkânları kadar sürdürülebilir kalkınmaya sağladığı katkı nedeniyle de hayati önemdedir.

Yaşanan zorluklar ve dönüşümler devam ederken 2019 yılında ortaya çıkan ve kısa süre içinde küresel bir kriz haline dönüşen Coronavirüs salgını (Covid-19), tüm sektörler üzerinde büyük olumsuz sonuçlar doğurmuştur (European Commission, 2021; Nayak vd., 2022; Özer ve Suna, 2020). Salgının yayılımını engellemek için gerçekleştirilen kısıtlamalar birçok ülkede günlük hayat rutinini tamamen değiştirmiştir. Eğitim hizmetleri, yaşanan salgın dolayısıyla büyük yara almış ve modern tarihte ilk kez küresel öğrenci popülasyonunun %90'ından fazlası okulların dışında kalmıştır (United Nations, 2020). Yüz yüze eğitimde yaşanan bu kesintiler önemli öğrenme sorunları oluşturmuş, mevcut eşitsizliklerin artmasına yol açmıştır (Grewenig vd., 2021; Haelermans vd., 2022). Bu durumun bir sonucu olarak yüz yüze eğitime verilen paranın 1-12. sınıf aralığındaki öğrencilerin hayatları boyunca elde edecekleri kazancın %3 azalacağı (Hanushek ve Woessmann, 2020), yükseköğretim mezunlarının kazancında yılda ortalama 725\$ düşüşe neden olacağı (Psacharopoulos vd., 2021) ve ülkelerin GSMH oranlarında ortalama %1,5 düşüşe yol açacağı tahmin edilmektedir (Hanushek ve Woessmann, 2020).

Mesleki eğitim ise bu süreçte en büyük yarayı alan eğitim türü olmuştur (Seyffer, Hochmuth ve Frey, 2022). Birçok kez gösterildiği üzere nitelikli bir mesleki eğitim sistemi için staj ve işbaşı eğitim olmak üzere uygulamalı eğitim hayati bir role sahiptir (CEDEFOP, 2010). Salgın döneminde ise getirilen sınırlamalar dolayısıyla uygulamaya ve işbaşı eğitime dayalı süreçlere birçok ülkede ara verilmiştir (Hoftijzer, Levin ve Weber, 2021). Dolayısıyla bu süreç, ulusal kalkınma açısından hayati role sahip olan mesleki eğitim için önemli sorunların yaşandığı bir dönem olmuştur. Yaşanan sorunlar dolayısıyla, öğrencilerin bu dönemde sahip olabilecekleri öğrenme kayıplarının telafi edilmesi için uluslararası kurumlar ısrarlı öneriler getirmiştir (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü [UNESCO], 2020; United Nations, 2020). Aksi durumda salgının yol açtığı uzun dönemli ekonomik kayıpların büyümesi kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle birçok ülkede salgın süresince oluşan öğrenme ve beceri kayıplarının telafi edilmesi amacıyla mesleki eğitim öğrencilerinin de dâhil olduğu destek programları uygulanmıştır.

Uzun bir mesleki eğitim tarihine sahip olan Türkiye, Osmanlı İmparatorluğunu uzanan bir mesleki eğitim kültürüne sahiptir. Özellikle “ahilik” kültürü Osmanlı İmparatorluğu zamanında mesleki eğitimin çerçevesini oluşturmuş, gençlerin meslek öğrenmelerinde temel ölçüt olmuştur. 19. yüzyıla kadar mesleki eğitimin “çıraklık eğitimi” yaklaşımıyla yapılandırıldığı, bu bağlamda usta-çırak ilişkine dayandığı bilinmektedir (Demir ve Şen, 2009). Cumhuriyet döneminde de mesleki eğitim ancak 1940’lı yıllardan sonra etkin olmaya başlamıştır. Dünyada da sanayinin hızlı bir gelişme sürecine girdiği bu dönemde Türkiye, sanayi açısından gelişmekte olan ülkelere benzer şekilde mesleki eğitimi etkin hale getirmeye çalışmış ancak bu konudaki somut adımlar daha sonraları atılabilmektedir. Örneğin 1957 yılında gerçekleştirilen 6. Millî Eğitim Şûrasının ana gündemi mesleki eğitim olmuş, bu Şûra’da alınan mesleki eğitimi daha nitelikli hale getirme, çıraklık eğitimi vb. kararlar 1970’li yıllardan sonra adım adım hayata geçirebilmiştir (Demir ve Şen, 2009).

Bugüne kadar mesleki eğitim sistemini güçlendirmek için ulusal ve uluslararası paydaşların katkıları ile birlikte birçok adım atılmıştır. 2002 ile 2007 yılları arasında uygulanan “İnsan Kaynaklarının Mesleki Eğitim Yoluyla Geliştirilmesi Projesi” (İKMEP), aynı tarih aralığının uygulanan “Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi” (MEGEP), 2003 ile 2007 yılları arasında uygulanan “Mesleki ve Teknik Eğitimin Modernizasyonu Projesi” (MTEM), 2010 ile 2012 yılları arasında hayata geçirilen “Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri Projesi” (UMEM), 2011 ile 2013 yılları arasında uygulanan “Endüstriyel Otomasyon Teknolojileri Bölümlerinin Yaygınlaştırılması Programının Güçlendirilmesi Projesi” (SPREAD), 2012 ile 2014 yılları arasında uygulanan “Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin Kalitesinin Geliştirilmesi Projesi” (METEK-1), 2011 ile 2015 yılları arasında uygulanan “Endüstriyel Otomasyon Teknolojilerinin Orta Asya ve Orta Doğu Ülkelerine Yaygınlaştırılması Projesi” (IATE) ve 2014 ile 2016 yılları arasında yürütülen “Hayat Boyu Beceri Eğitimi Projesi” (HBBE) bu projelere örnek gösterilebilir. Söz konusu projeler aracılığıyla mesleki eğitimin toplumun tüm kesimleri tarafından daha tercih edilebilir hale getirilmesi, iş gücü piyasasının talep ettiği becerileri kazandırması, mesleki eğitim kurumlarının altyapılarının güçlendirilmesi, kurumların yaygınlaştırılması, öğretimin modüler hale getirilmesi, eğitim verilen alanların iş gücü piyasasının talepleriyle uyumlu hale getirilmesi, beceri açığının giderilmesi vb. amaçlanmıştır.

Diğer taraftan, son yıllar Türkiye’de mesleki eğitimin en büyük dönüşümün yaşandığı dönemler arasına girmiştir. Yedi yıl aradan sonra 1-3 Aralık 2021 tarihinde Ankara’da

gerçekleştirilen 20. Millî Eğitim Şûrası'nda “mesleki eğitimin güçlendirilmesi”, tartışmaların yapıldığı üç temadan biri olarak belirlenmiştir (MEB, 2022a). Akademisyenler, araştırmacılar, sivil toplum kuruluşları, kamu ve özel sektör temsilcileri, okul yöneticileri, öğretmenler ve öğrencileri de içeren geniş bir katılımı ile gerçekleştirilen Şûra'da mesleki eğitime dair 32 tavsiye kararı alınmıştır (MEB, 2022a). Alınan tavsiye kararları “mesleki eğitimin genel yapısının güçlendirilmesi” (20 madde), “mesleki eğitimde insan kaynağının güçlendirilmesi” (9 madde) ve “mesleki eğitimin itibarının artırılması” (3 madde) başlıklarında gruplanmıştır. Bu bağlamda, Şûra'da alınan kararlar mesleki eğitime erişimi ve eğitimde niteliği geliştirmek için çok yönlü görüşler sağlamıştır. Millî Eğitim Bakanlığı, Şûra kararları ile uygulanan eğitim politikaları arasındaki uyuma dair periyodik raporlar hazırlayarak söz konusu kararların hangi ölçüde hayata geçirildiğine dair kamuoyunu bilgilendirmiştir (MEB, 2022a, 2022b, 2022c).

Son yıllardaki atılan adımlar arasında en önemlisi, iş gücü piyasası ile mesleki eğitim arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi ve derinleştirilmesidir. Bu kapsamda Türkiye'de eğitim verilen tüm meslek alanlarında o alanın önde gelen temsilcileri ile işbirliği yapılmış ve mevcut işbirlikleri genişletilmiştir. Yapılan işbirlikleri okulların altyapılarının zenginleştirilmesinden müfredat güncellemelerine, öğretmen eğitimlerinden öğrencilerin işbaşı eğitimlerine kadar geniş bir kapsamda gerçekleştirilmiştir (Özer, 2020a, 2022, 2023). İşgücü piyasası ile kurulan ilişkiler bu boyutların ötesinde Türkiye'de mükemmeliyet merkezlerinin yaygınlaştırılmasını da kapsamaktadır. Örneğin MEB ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) arasında gerçekleştirilen işbirliği kapsamında 81 ilde 81 mesleki eğitim kurumunun altyapısının iyileştirilmesi ile birlikte müfredat geliştirme, öğretmen eğitimi ve öğrencilerin işbaşı eğitimlerinin birlikte planlayarak gerçekleştirilmesi sağlanmıştır.

Son yıllardaki diğer bir iyileştirme alanı da büyük ölçekli projeler kapsamında mesleki eğitim kurumlarının altyapısının güçlendirilmesidir. Özellikle “Mesleki Eğitimde 1.000 Okul” projesi ile en çok ihtiyacı olan (öğrencileri düşük başarı ve yüksek devamsızlık gösteren, altyapı eksikleri bulunan vb.) 1.000 mesleki ortaöğretim kurumuna altyapı desteği sağlanmış, öğrenci, öğretmen ve veliler için farklı destekler sağlanmıştır (Özer, 2022b). Proje kapsamında öncelikle öğrencilerin öğrenme eksikleri ve ihtiyaçları belirlenmiş ve öğrenme eksiklerini telafi etmek için akademik destek programları oluşturulmuştur. Öğrenme ihtiyaçları belirlenen 62 binden fazla öğrenci proje kapsamında açılan Destekleme ve Yetiştirme Kursları (DYK) programından yararlanmıştır. 103 binden fazla öğrenci, proje kapsamında geliştirilen “kariyer günleri”ne katılmıştır. Bunun yanında tüm öğrenci, öğretmen ve velilerin katıldığı ilk yardım, bağımlılıkla

mücadele, psikososyal desteği içeren eğitim programları oluşturulmuştur. Psikososyal destek programlarına katılım 167 binin, bağımlılıklarla baş etme eğitimlerine katılım ise 250 binin üzerine çıkmıştır (Özer, 2022b). 20 binden fazla öğretmen ise işbaşı eğitimlere katılmış, 11 binden fazla velinin çeşitli açık eğitim/öğretim programlarına kaydı gerçekleştirilmiştir (Özer, 2022b).

2022 yılında ilk kez “tüm eğitim kurumlarına doğrudan bütçe gönderilmesi” uygulaması, eğitim kurumlarına finansal destek açısından büyük bir destek sağlamıştır. Bu kapsamda okullara gönderilen toplam gönderilen 7 milyar TL’lik bütçeden mesleki ortaöğretim kurumları da yararlanmıştır. Dolayısıyla mesleki eğitim kurumlarına, “Mesleki Eğitimde 1.000 Okul” projesi ve 2022 yılında ilk kez doğrudan gönderilen bütçe ile altyapılarının iyileştirilmesi için önemli imkânlar sunulmuştur. Eğitim paydaşları ile işbirliği yapılarak yeni mesleki ve teknik Anadolu liseleri kurulmuş ve bu kurumlar yüksek başarı gösteren öğrencilerin tercihi haline gelmiştir. Söz konusu okullar 2019 yılından bu yana yüksek başarılı öğrencilerin tercihi olmaya devam etmektedir (MEB, 2019, 2020, 2021, 2022).

Mesleki eğitim, Türkiye’nin uzun süredir önemli bir sorun alanı olan ne eğitimde ne istihdamda olan genç (NEET) oranlarının düşürülmesinde de öne çıkmıştır. 2022 yılı itibarıyla Türkiye’de 16-24 ve 15-29 yaş arasındaki NEET oranları OECD ülkelerinin yaklaşık iki katı düzeyindedir ve NEET oranlarındaki cinsiyet farkları da OECD ortalamasının oldukça üzerinde bulunmaktadır (Özer ve Suna, 2023a). NEET oranlarının yüksekliği, eğitim ya da istihdama geçiş yapmak için beklenen yaş aralığında olan gençlerin her iki alanda olmaması dolayısıyla önemli bir ekonomik kayba neden olan bir unsur olarak değerlendirilmekte ve birçok ülkede yakından izlenmektedir. Yapılan modelleme çalışmalarında Türkiye’deki yüksek NEET oranlarının ülkemizin sürdürülebilir kalkınma açısından önemli bir ekonomik kayba yol açtığı gösterilmektedir (Özer ve Suna, 2023a). Bu bağlamda NEET grubunda bulunan ve eğitim ya da istihdama geçmeyi düşünen gençleri teşvik eden politikaların kararlılıkla sürdürülmesi son derece önemlidir.

NEET oranlarının azaltılmasında mesleki eğitimde geliştirilen istihdam odaklı ve sektörlerle işbirliğine dayalı modelle mesleki eğitimi tercih eden öğrenci sayılarında önemli artışlar sağlamaktadır. Bunun yanında, 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu kapsamında yapılan iyileştirmelerle birlikte Mesleki Eğitim Merkezlerine verilen çıraklık eğitimine katılan öğrenci sayısında büyük bir artış sağlanmıştır (Özer ve Suna, 2023a, 2023b). Bu durum, istihdama

geçişini kolaylaştırmasının yanında eğitim ve okulu terk riski olan öğrencilerin eğitimde kalmasına önemli katkı vermektedir. Mesleki Eğitim Merkezi Telafi Programı ile ortaöğretim veya üzerindeki eğitim kademelerinden mezun olanlara mesleki becerileri kazanma imkânı sağlanmıştır (Özer, 2023c).

Görüldüğü üzere, son yıllar iş gücü piyasasında önemli dönüşümlerle birlikte küresel bir salgının yaşandığı, Türkiye’de ise mesleki eğitimin büyük bir değişim sürecinden geçtiği bir döneme karşılık gelmektedir. Bu rapor, birçok dönüşümün ve küresel sorunların yaşandığı bu dönemde mesleki eğitimin niteliğinin artırılması ve ülkemizin sürdürülebilir kalkınmasını en iyi şekilde destekleyebilmesi için On İkinci Kalkınma Planı kapsamında geliştirilmiştir. Raporun geliştirilmesinde “Mesleki Eğitimin Niteliğinin Geliştirilmesi Çalışma Grubu”nda yer alan tüm paydaşlar önemli katkıda bulunmuştur.

2. MEVCUT DURUM ANALİZİ

2.1. Dünyada Genel Durum

Günümüzde yaşanan hızlı dönüşüm ve teknolojik gelişmeler, diğer birçok sektörle birlikte eğitimde de önemli dönüşümleri gerektirmektedir (Beer ve Mulder, 2020; McMeen, 1986). Zira bilgiye erişim yollarının artması ve bilgi kaynaklarının geçmişle kıyaslanamayacak şekilde çeşitlenmesi eğitimden beklenen çıktılar üzerinde değişimlere yol açmıştır. Güncel eğitim politikalarında bilgiye sahip olan öğrencilerden ziyade doğru bilgi kaynaklarını belirleyerek bu kaynaklardan gerekli bilgileri seçen, bu bilgileri doğru şekilde ve bağlamda kullanarak çözüme ulaşan öğrencilerin yetiştirilmesi bir hedef olarak belirlenmektedir (Mullis ve Martin, 2017; OECD, 2019).

Mesleki ve teknik eğitim, bu dönüşümün en yoğun yaşandığı alanların başında gelmektedir (Köhler ve Drummer, 2018; OECD, 2011). Bilindiği gibi, mesleki eğitim iş gücü piyasası ile sıkı ilişkilere sahiptir ve mezunlarının hem yükseköğretim hem de iş gücü piyasasına geçişi için gerekli becerilere sahip olması gerekmektedir (Hanushek, Woessman ve Zhang, 2011). Diğer bir ifadeyle, mesleki ve teknik eğitimden bu değişen koşullarda yükseköğretim ve iş gücü piyasasının hızla değişen taleplerine cevap vermesi beklenmektedir. Bu bağlamda, günümüzün iş gücü piyasasında insan gücünden beklenen dijital beceriler sosyal ve duygusal becerilerin ağırlığı da bu dönüşümün bir sonucu olarak artmaktadır. Yine bu dönüşümde, bireylerin yeşil becerileri (*green skills*) ve girişimcilik becerilerinin (*entrepreneurship skills*) geliştirilmesine sıklıkla vurgu yapılmaktadır.

Mesleki ve teknik eğitimin mevcut durumda karşılaştığı en büyük zorluk, iş gücü piyasasında yaşanan büyük dönüşümlere uyum gösterebilen nitelikli insan gücünün yetiştirilmesidir. Bilindiği üzere, otomasyon ve yapay zekâya dayalı teknolojiler üretim ve hizmet sektörlerinde gün geçtikçe daha fazla rol almaktadır (Atwell vd., 2021; Özer ve Perc, 2020; Perc, Özer ve Hojnik, 2019). Bunun bir sonucu olarak, rutin ve makineler aracılığıyla hızlı tekrarlanabilen üretimlerde insan gücüne ihtiyaç hızla azalmaktadır (Atwell vd., 2021; Tai, 2020). Yenilenen üretim ve hizmet süreçleri hatasız çıktılarının olduğu ve müşteri talep ve beklentilerini karşılayacak girdileri gerektiren verimliliğin yüksek olduğu yeni bir süreci getirmektedir.

Otomasyon ve öğrenen makinelerin kullanımının hızla artması üretimde verimi artırmakla birlikte mesleki eğitim sistemleri için büyük zorlukları ve belirsizlikleri beraberinde getirmektedir (Reeves ve Reeves, 2015). Öncelikle, bugüne kadar görülmemiş bir hızla dönüşen iş gücü piyasasının istediği insan gücü hangi yeterliklere sahip olmalıdır? Mesleki eğitim sistemlerinin yapılandırılması için temel olan bu sorunun cevabını vermek gittikçe zorlaşmaktadır. Zira mesleki eğitim aracılığıyla öğrencilere kazandırılan beceriler hızla eskimekte, üretim teknolojilerinin sürekli gelişmesi neticesinde yeni öğrenmelere ihtiyaç artmaktadır (Bakhshi vd. 2017).

Karşılaşılan ikinci önemli zorluk ise iş gücü piyasalarında yeni oluşan, oluşacağı öngörülen ve hızla etkinliğini kaybeden meslekler/işler için gerekli politikaların oluşturulmasıdır (World Bank Group, 2019). İş dünyasının kısa süre içinde ihtiyaç duyacağı insan gücüne yönelik yordama çalışmaları 2030 yılına kadar ihtiyaç duyulacak bazı yeni meslek ve işlerin henüz oluşmadığını, mevcut iş ve mesleklerin %5'inin tümüyle, %30'unun ise büyük oranda otomasyonla gerçekleştirileceğini göstermektedir (McKinsey Global Institute, 2018). Yapay zekâya dayalı uygulamalar hukuku, nesnelerin interneti, akıllı yönetim sistemleri ve görselleştirme modellerinin öne çıktığı iş gücü piyasasında bu yeni teknolojileri etkin kullanabilen ve öğrenebilen insan gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum, mesleki ve teknik eğitim sistemlerinin söz konusu belirsizliklere uyum gösterebilen ve dirençli insan gücü yetiştirme kapasitesini artırmasını gerektirmektedir.

Mesleki ve teknik eğitimin karşı karşıya kaldığı bu zorluklar, birçok ülkenin mesleki eğitim sisteminde büyük dönüşümleri de beraberinde getirmiştir (European Training Foundation, 2018). İş gücü piyasası ile güçlü ilişkileri olan ve sürdürülebilir ulusal ekonomi için oldukça kritik olan mesleki ve teknik eğitim, küresel bir yenilenme sürecine girmiştir (European Training Foundation, 2018; Gill, Fluitman ve Dar, 2000). Ülkelerin, mesleki ve teknik eğitim sistemlerini söz konusu zorluklarla baş edebilecek ve kalkınmayı destekleyecek şekilde yapılandırmak için daha fazla yatırım yapması önerilmektedir (Almeida vd., 2015; UNESCO ve ILO, 2002).

Mesleki ve teknik eğitim sistemlerinin dönüşümünde atılan ortak adımlar, ülkelerin bu konudaki genel görüşü konusunda önemli fikirler vermektedir. Bu adımlardan ilki, mesleki eğitim sistemlerini daha kapsayıcı hale getirmek ve öğrencilerin/mezunların değişimlere uyum sağlama yetilerini güçlendirmek için akademik ve genel bilişsel becerilerinin

ağırlıklandırılmasıdır (Barone ve Van De Werfhorst, 2011; Carbonaro, 2005; Fuller, 2015). Daha önce ifade edildiği üzere, teknolojik gelişmeler karşısında mesleğe özgü teknik becerilerin eskime hızı artmaktadır. Bu nedenle öğrencilerin muhakeme etme, sorgulama ve problem çözme gibi genel bilişsel becerilerinin ağırlığı artırılmakta, böylece mesleki becerilerinin güncel tutma ve değişime uyum göstermek için gerekli bilişsel altyapı desteklenmektedir.

İkinci önemli gelişme de, mesleki ve teknik eğitim sistemlerinin yapısında yaşanan dönüşümdür. Mesleki ve teknik eğitim sistemleri değerlendirilirken genellikle istihdam odaklı (*employment-logic*) ve eğitim odaklı (*education-logic*) şeklinde iki grupta değerlendirme yapılmaktadır (Çidem vd., 2021; Fuller, 2015). İstihdamı odağa alan sistemlerde eğitimle iş gücü piyasası arasındaki ilişkiler tipik olarak daha güçlüdür ve mesleğe-özü teknik becerilerin kazandırılması ön plandadır. Eğitimi odağa alan sistemlerde ise yükseköğretime geçiş önceliklendirilmekte ve mesleki eğitimin ana önceliği mezunlarını yükseköğretime taşımak olarak görülmektedir. Uzun yıllar görülen bu ayrım 2000'li yıllardan sonra zayıflamaya, istihdam odaklı sistemler daha genel becerilere odaklanmaya; eğitim odaklı sistemler ise iş gücü piyasası ile bağlarını güçlendirerek istihdama da gereken önceliği vermeye başlamıştır. Örneğin istihdam odaklı sistemleri ile anılan Almanya, İsviçre gibi ülkelerde hem meslek alanları hem de akademik-mesleki eğitim arasındaki katı ayrımlar azaltılmış ve geçişkenlik artırılmıştır. Mesleğe özgü teknik becerilerin ağırlığı azaltılarak genel bilişsel beceriler, dijital beceriler ve sosyal-duygusal becerilerin payı artırılmıştır.

Birçok ülke, mesleki ve teknik eğitim sistemlerini daha esnek, diğer eğitim türleriyle geçişkenliği artıracak şekilde dönüştürmekte ve hem iş gücü piyasası hem de yükseköğretimle bağlarını sıkılaştırmaktadır (Nijhof, Heikkinen ve Nieuwenhuis, 2002). Bu tercihin arka planında; meslekler arası geçişi kolaylaştırma, mesleki beceri kazanma ve güncelleme ihtiyaçlarını hızla karşılama, mezuniyete doğru öğrenci tercihlerine uygun çözümler sunabilme amacı bulunmaktadır. Böylece mesleki ve teknik eğitim sistemleri, iş gücü piyasası ya da yükseköğretime geçişi destekleyen bir yapıya bürünmekte, istihdam fırsatlarını çeşitlendirmekte ve toplumun tüm kesimleri için farklı fırsatlar sağlayan bir eğitim türü haline gelmektedir.

Bu amaçlara ulaşabilmek için mesleki ve teknik eğitim sistemlerinin iş gücü piyasası ile ilişkileri son derece önemlidir (Ebner, 2015; Hanushek, Woessmann ve Zhang, 2011). Sürekli

dönüşüm halinde olan iş gücü piyasasının taleplerini karşılamak için mesleki ve teknik eğitim sisteminde atılacak en önemli adım iş gücü piyasası ile ilişkileri derinleştirmektir. Avrupa Mesleki Eğitimi Geliştirme Merkezi (CEDEFOP), Avrupa Eğitim Vakfı (ETF), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) gibi uluslararası kurumların ortaya koyduğu planlamalarda da en önemli vurgu iş gücü piyasası ile mesleki ve teknik eğitim sistemi arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesidir (CEDEFOP, 2019; ETF, 2012; OECD, 2011; UNESCO, 2020).

Mesleki ve teknik eğitim sistemlerinde 2000’li yıllardan sonra önceliklendirilen diğer alanlar da çıraklık eğitimi (*apprenticeship training*) ve yaşam boyu öğrenme kapsamında yetişkinlere mesleki becerilerin kazandırılmasıdır (*adult upskilling & reskilling*) (CEDEFOP, 2020). Çıraklık eğitimi, iş gücü piyasasının ihtiyaç duyduğu çırak, kalfa ve ustaların yetiştirilmesi için büyük bir öneme sahiptir. Yoğun işbaşı eğitimle gerçekleştirilen çıraklık eğitimi, küresel ölçekte istihdama geçişi kolaylaştırmanın yanı sıra göçmenlerin sosyal entegrasyonu ve istihdam edebilirliğini artırmada etkin olarak kullanılmaktadır (Aerne ve Bonoli, 2021; Özer, Suna ve Numanoğlu, 2021).

Gittikçe yaşlanan toplumlarda yetişkin insan gücünün niteliğinin artırılması için mesleki ve teknik eğitim önemli fırsatlar sunmaktadır (Avrupa Eğitim Bilgi Ağı [Eurydice], 2021; ILO, 2021). Birçok ülkede, yetişkinlerin ulusal kalkınmaya destek olması ve yaşam doyumlarının artması için mesleki eğitime katılımlarını teşvik eden çalışmalar gerçekleştirilmektedir (Eurydice, 2021; Özer ve Suna, 2022). Bu çalışmalar, yetişkinlerin mevcut becerilerini geliştirerek tekrar iş gücü piyasasına katılımlarını desteklemektedir. Bu konuda sık atıf yapılan PIAAC çalışmasında, Türkiye’nin de dâhil olduğu birçok OECD ülkesinde yetişkinlerin becerilerinin ve yaşam boyu öğrenme faaliyetlerine katılımlarının istenen düzeyden uzak olduğu belirtilmiştir (OECD, 2017; Özer, 2022). Dahası, yaşam boyu öğrenme etkinliklerine katılım düştükçe yetişkinlerin istihdam edilebilirlikleri ve günlük hayattaki gelişmelere uyum gösterme becerisi de zayıflamaktadır. Bu durum, toplumların giderek daha geniş bir grubunu oluşturan yetişkinlerin beceri gelişimini daha da kritik hale getirmektedir.

2.1.1. Uluslararası Standartlar ve Başarılı Ülke Örnekleri

Mesleki eğitim sistemleri, önceki bölümde anlatılan birçok unsur dolayısıyla küresel ölçekte büyük bir dönüşüm içinde bulunmaktadır (Asian Development Bank, 2014; Eichhorst vd., 2012; Marope, Chakroun ve Holmes, 2015; UNESCO, 2022). Mesleki eğitim sistemlerinin

tüm ülkelerde kendine özgü özellikleri olması dolayısıyla bu dönüşüm her ülkede kendi dinamikleriyle gerçekleşmektedir. Bununla birlikte, mesleki eğitim sistemlerinin dönüşümünde günümüzün şartları ve yaşanan dönüşümün getirdiği bazı ortak noktalar olduğu görülmektedir. Bu bölümde öncelikle uluslararası standartlar olarak belirlenen bazı unsurlar açıklanacak, ardından farklı ülkelerin bu standartlar çerçevesinde attığı adımlardan örnekler sunulacaktır.

Mesleki eğitim üzerine yayımlanan güncel ve küresel politika bildirgelerinde ortaya çıkan ana unsurlar altı ayrı alanda toplanmaktadır (CEDEFOP, 2023a). Öncelikle bu altı alan hakkında bilgi verilecek ve her bir alanda AB ülkelerinin gerçekleştirdiği dönüşümler hakkında örnekler sunulacaktır.

1. Mesleki eğitim sistemlerinin hızlı tepki veren ve uyum sağlayabilen yapıya kavuşması

İşgücü piyasasındaki değişim ve buna bağlı olarak talep edilen insan kaynağının niteliğindeki değişimler günümüzde oldukça hızlanmıştır. Öyle ki, geleneksel mesleki eğitim süresi (çoğunlukla 3 ile 4 yıl arasında değişmektedir), birçok üretim ve hizmet alanındaki teknolojilerin ve yöntemlerin değişimi için yeterli olmaktadır. Bu durum, mesleki eğitim sistemlerinin tüm bileşenleriyle birlikte bu değişen taleplere hızlı cevap verebilecek, taleplere karşılık sağlayacak bir yapıya kavuşması ile mümkündür.

CEDEFOP'un (2023) güncel araştırmasında, AB bölgesi ülkeleri başta olmak üzere araştırmaya katılan tüm ülkelerin en büyük önceliğinin mesleki eğitim sistemlerini hızlı adapte olabilen yapıya kavuşturmak olduğu gösterilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, 18 ülkenin mesleki eğitime dair sunduğu ulusal planlarında bu ülkelerin mesleki eğitimle ilgili nitelik ölçütlerini yenilediği, eğitim programları ve müfredatlarını güncelleme çalışmaları yaptığı gösterilmiştir. Yine 18 ülkenin mesleki eğitim sistemlerinde genel bilişsel beceriler ile uyum becerisini artıracak dönüşümlere ihtiyaç duyduğu belirtilmiştir. 16 ülke mesleki eğitim sistemlerinde dijital becerilerin ağırlığını artırmaya yönelik planlamalar yaptığını, 12 ülke ise mesleki eğitimde yeşil becerilere ağırlık vereceğini ve sürdürülebilir mesleki eğitim programlarını önceliklendireceğini ifade etmiştir.

Bu konuda atılan adımlara örnek vermek gerekirse, Avusturya yaşanan nüfusunun istihdam edilebilirliğini artırmak ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için bu gruba yönelik çıraklık eğitimi programlarını teşvik etmeye başlamıştır. Belçika'da hem yükseköğretim hem de yetişkin eğitiminde işbaşı öğrenme programları güçlendirilmeye başlanmıştır. Letonya, mesleki eğitimde Fen, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik (STEM)'i

önceliklendirerek bu becerilerle ilgili alanlarda yükseköğretim kurumları, araştırma kurumları ve iş gücü piyasası temsilcileri arasındaki ilişkileri güçlendirmiştir. Danimarka'da mesleki eğitimin yeşil dönüşümü için ayrı bir fon oluşturularak iklim değişimine uyum, yeşil değişim ve sürdürülebilirlik konularındaki dersler mesleki eğitim kapsamına alınmıştır.

2. Esnek ve geçişkenliğe imkân sağlayan bir mesleki eğitim sistemi tasarlamak

Günümüzde hem iş gücü piyasası hem de eğitimde sağlanan seçenek ve imkânların artması eğitim sistemlerini daha esnek olmaya yöneltmektedir. Somut olarak ifade etmek gerekirse, öğrenciler eskiye kıyasla çok daha fazla eğitim programından mezun olabilmekte ve çok daha çeşitli istihdam seçeneklerine sahip olabilmektedir. Benzer şekilde, eğitim ve istihdam bağlamında ülkeler ve bölgeler arasındaki geçişkenlik ve hareketlilik de büyük bir artış göstermektedir. Bu durum, mesleki eğitim sistemlerinin farklı öğrenmeleri tanıyan, geçişleri kolaylaştıran, kişiye özgü öğrenme çözümleri sunabilen bir yapıya kavuşması gereksinimini doğurmaktadır. Dolayısıyla birçok mesleki eğitim sistemi, öğrencilerin örgün ve yaygın eğitim programlarında kazandığı mesleki becerileri değerlendirerek teyit eden, kişinin öğrenme ihtiyaçlarına çözüm üreten esnekliğe sahip olacak şekilde yeniden yapılandırılmaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda 12 AB bölgesi ülkesinde mesleki eğitim programlarında esnekliği artırmak için modüler yapının zenginleştirilmesi, 7 ülkede mikrokredilendirme politikalarının güçlendirilmesi ve 11 ülkede ise ön becerilerin tanınmasına ilişkin yeni politikalar geliştirilmektedir. 17 ülkede ise mesleki eğitim programlarının yüz yüze eğitime ek olarak uzaktan eğitim ve harmanlanmış eğitim kapsamında çeşitlendirilmesi için planlamalar yapılmaktadır. Bunun yanında esnek mesleki eğitim çözümlerinin, yetişkin gruplarına ilişkin yayılımı da artırdığı görülmektedir. 22 AB bölgesi ülkesinde yaşam boyu öğrenme çerçevesinde iş gücü piyasasında çalışan yetişkinler için beceri geliştirme programları oluşturulmuştur. 15 ülke ise mesleki eğitim sağlayan kurumlar ve şirketlere finansal ve diğer türlerde teşvik sunmayı planlamaktadır.

Mesleki eğitimin esnek bir yapıda yeniden yapılandırılması sürecinde Fransa, mesleki eğitimde modüler eğitim blokları oluşturarak ve bu bloklar arasında ilişki kurarak hem geçişleri kolaylaştırmakta hem de ön öğrenmelerin tanınırlığını artırmaktadır. İtalya'da öğrenci ve yetişkinlerin mesleki becerilerin tanınırlığını sağlamak için yeni bir dijital etiketleme sistemi oluşturulmaktadır. Belçika, şirketlerde çalışanların mesleki becerilerini geliştirmek için yeni bir teşvik sistemi oluşturmuştur. Lüksemburg, ülkede yetişkin eğitiminde öne çıkan mesleki eğitim

sağlayıcılarını bir araya getirerek yetişkinlere sunulan tüm eğitim çeşitlerinin toplandığı bir platform oluşturmuş ve böylece yetişkin eğitimlerinin görünürlüğünü artırmayı amaçlamıştır.

3. Mesleki eğitimde yenilikçiliği ve mükemmelliği yakalama

Mesleki eğitim, iş gücü piyasasının talep ettiği becerilere sahip olan insan kaynağını yetiştirmenin yanında birçok önemli avantaja sahiptir. Sahip olduğu yetişmiş insan kaynağı ve üretim kapasitesi ile yenilikçi ürünlerin üretimi konusunda önemli bir potansiyel sunmaktadır. Bu kapsamda, mesleki eğitim kurumlarının araştırma merkezleri, yükseköğretim kurumları ve iş gücü piyasası ile ilişkilerinin güçlendirilmesi aracılığıyla “Ar-Ge” merkezleri ve mükemmeliyet merkezlerinin oluşturulması uzun süredir uygulanan bir yaklaşımdır. Bu yolla mesleki eğitimin iş gücü piyasası ve araştırma-teknoloji kurumları ile etkileşimi artmaktadır.

AB bölgesinde yer alan 18 ülke, araştırma kurumları, mesleki eğitim kurumları ve yükseköğretim kurumlarının bir araya geldiği “mükemmeliyet merkezleri” kurmak ya da yaygınlaştırmak için planlama yapmaktadır. 15 ülke yenilikçi üretimleri teşvik etmek ve mesleki eğitim kurumlarının altyapısını iyileştirmek için önlemler almış, 14 ülke mesleki eğitimde dijital kullandığı teknolojileri zenginleştirmeyi amaçlamış ve bu ülkelerden 5’i ise mesleki eğitimde yeşil teknolojilere geçiş için somut adımlar atmıştır.

Mesleki eğitimi yenilikçi üretimlerin merkezine getirmek için atılan adımlara örnek vermek gerekirse Bulgaristan’ın 2025 yılına kadar 24 mesleki mükemmeliyet merkezi açma planı, Polonya’nın 120 beceri merkezini iş gücü piyasasındaki koşullarda eğitim yapmak için düzenleme yapması, Slovakya’nın mükemmeliyet merkezleri oluşturarak bu merkezlerde mesleki rehberlik hizmetleri sunması gösterilebilir. Bunun yanında İspanya, mesleki eğitim kurumlarında endüstri standardında donanım sunabilmek, özel gereksinimli öğrencilerin mesleki eğitimini sağlamak amacıyla uzaktan erişim imkânlarını artıracak teknolojik donanımı kullanmak, istihdamda kazanılan mesleki becerilerin dijital yollarla tanınırlığını sağlamak için mesleki eğitim bütçesini artırmıştır.

4. Mesleki eğitimin modernizasyonu ve dijitalleşmesi aracılığıyla cazibesini artırma

Mesleki eğitimin sürdürülebilir kalkınma için vazgeçilmez rolü, birçok ülkede bu eğitim türünü daha tercih edilebilir hale getirecek politikaların hayata geçirilmesini gerektirmektedir. Diğer bir ifadeyle mesleki eğitimden en yüksek faydayı sağlamak için bu eğitim türünün öğrenciler için önemli bir fırsat penceresi haline getirilmesi oldukça önemlidir. Dolayısıyla mesleki eğitimi öğrenciler açısından tercih edilebilir hale getirmek için mevcut ihtiyaçlar

doğrultusunda sürekli güncellenmesi gerekmektedir. Dijitalleşme ve sunulan eğitim fırsatlarının çeşitlendirilmesi bu güncellenmenin ana unsurları arasında bulunmaktadır.

AB bölgesinde yer alan 16 ülke mesleki ve akademik eğitim ile yükseköğretim arasındaki geçişleri kolaylaştıran politikalar üzerinde çalışırken 11 ülke ise daha üst eğitim kademelerinde mesleki eğitim programlarının çeşitliliğini artırmaktadır. Eğitim niteliği üzerindeki büyük etkisi dikkate alınarak 22 ülkede mesleki eğitim öğretmenlerinin mesleki gelişim eğitimleri yeniden düzenlenmekte ve zenginleştirilmektedir. Bu kapsamda 12 ülke mesleki öğretmenlerin dijital beceri gelişimlerini önceliklendirirken 4 ülkede öğretmenlerin yeşil dönüşüm ve sürdürülebilirlik konusundaki becerilerinin geliştirilmesine odaklanılmaktadır. 13 ülkede mesleki eğitim öğrenciler, öğretmenleri diğer eğitim personelinin hareketliliği programları güçlendirilmekte, 17 ülkede yetişkinlerin beceri gelişimleri için mesleki rehberlik çalışmaları gerçekleştirilmektedir.

Bu konuda ülkelerin attığı adımlar incelendiğinde özellikle Almanya'da 2020 yılında yapılan yasal düzenleme ile lisans ve lisansüstü düzeylerinde verilen mesleki eğitim programların çeşitliliği artırılmıştır. İzlanda'da mesleki eğitimi daha tercih edilebilir kılmak için ilkökul öğrencilerine ve ailelerine mesleki eğitimle ilgili temel bilgilerin verildiği bir farkındalık çalışması gerçekleştirilmektedir. Romanya, özellikle dijital beceriler, girişimcilik becerileri ve yeni öğretim yöntemlerini de içeren yeni bir öğretmen gelişim politikasını hayata geçirmek üzere planlama yapmaktadır.

Mesleki eğitimde dijitalleşmenin artırılmasına ve dijital dönüşümün hızlandırılmasına dair adımlar tüm dünyada görülmektedir. Örneğin Sri Lanka'da Beceri Pasaportu (*skills passport*) uygulamasına geçilmiş, bireylerin formal ve informal beceri kayıtları tek bir çevrimiçi portfolyoda toplanmıştır. Jamaika'da Ulusal Tanılama ve Yönlendirme Sistemi (National Diagnostic Assessment and Referral system) kurulmuş ve öğrenciler, beceriler kazanabilecekleri eğitimlere yönlendirmeye başlanmıştır. Singapur, 2017 yılı itibarıyla Beceri Merkezi (MySkillsFuture) programını geliştirerek bu platformu becerilerin durumunu değerlendirmek, gerekli eğitimlere yönlendirmek ve istihdam fırsatları sunmak için ortak bir alan olarak kullanmaktadır (ILO, 2021). Örneğin Hindistan da mesleki eğitim sisteminin güncellenmesi sürecinde eğitimin iş gücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılaması için Almanya'nın mesleki eğitim sistemini örnek alarak özellikle üretim teknolojilerini dijitalleşmeyi de içerecek şekilde güncellemiştir (Mehrotra vd., 2014).

5. Mesleki eğitimin kapsayıcılığını artırma

Çağımızda yaşanan birçok gelişme öğrenciler arasındaki eşitsizlikleri artırma potansiyeli taşımaktadır. Küresel ölçekte göçlerin artması göçmen öğrencilerin yaşadıkları zorlukları artırmakta, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin artması sosyoekonomik farkları artırmakta, Covid-19 salgını gibi küresel afetler öğrenciler arasındaki eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Bu durumu telafi etmek için mesleki eğitim de dâhil olmak üzere eğitim sistemlerinin daha kapsayıcı hale gelmesi son derece önemlidir. Dolayısıyla mesleki eğitim sistemlerinin, özel gereksinimli öğrencilerin erişimini artıran, eğitim sürecinde ihtiyaçlarını karşılayan, mevcut eşitsizlikleri en aza indiren bir yapıda konumlandırılması gerekmektedir.

Bu kapsamda AB bölgesinde bulunan 23 ülke mesleki eğitimi daha kapsayıcı hale getirmek ve mesleki eğitimde fırsat eşitliğini artırmak için somur adımlar atmaktadır. Bu düzenlemeler arasında öğrencilerin okul terkini önlemeye ve cinsiyet eşitliğini artırmaya dönük politikalar öne çıkmaktadır. Örneğin Litvanya, özel gereksinimli öğrencilerin mesleki eğitime erişimini sağlamak ve başarılarını artırmak için destek programları oluşturmaktadır. Bu öğrencileri desteklemek için öğretmenlerin bu konuda gelişim programlarına katılımı teşvik edilmektedir. Hollanda’da ise bölgesel eğitim merkezlerinde yetişkinlerle birlikte ülkeye yeni gelen göçmenlere özel programlar geliştirilmektedir.

6. Mesleki eğitimde kalite güvence sistemlerinin güçlendirilmesi

Mesleki eğitimin bir bütün olarak niteliği eğitim paydaşlarına sağladığı katkının ötesinde ulusal kalkınma açısından hayati konumdadır. Bu bağlamda, mesleki eğitimin niteliğinin değerlendirilmesi için doğru ölçütlerin belirlenmesi, eğitim kurumlarının bu ölçütler çerçevesinde değerlendirilmesi, izlenmesi ve gelişimi için eyleme geçilmesi gerekmektedir. Bu adımlar çoğunlukla “kalite güvence sistemleri” kapsamında değerlendirilmekte ve bu sistemler sistemin niteliğinin değerlendirilmesinde ana ölçüt olarak kullanılmaktadır. Söz konusu sistemler eğitim kurumlarının öz değerlendirme yapmasına, nitelik ölçütlerinin güncellenmesine ve nihayetinde kurumlar aracılığıyla sistemin niteliğinin artırılmasına yardımcı olmaktadır.

AB bölgesindeki 15 ülke mesleki eğitim sistemlerinde kullandıkları kalite güvence sistemlerini günümüzün gerekleri doğrultusunda ve Mesleki Eğitim ve Öğretimde Avrupa Kalite Güvencesi (EQAVET) kapsamında güncelleme çalışmalarına devam etmektedir. Bu kapsamda Slovenya, kullandığı ulusal kalite güvence sistemini EQAVET ile daha uyumlu hale

getirmek ve bu süreçte değerlendirmeye daha fazla paydaşın katılımını sağlamak üzere çalışmalar gerçekleştirmektedir. Estonya ise kullandığı kalite güvence sistemini yaşam boyu öğrenme ve yetişkinlerin mesleki eğitimini de dâhil edecek şekilde genişletmek üzere çalışmalar yapmaktadır.

CEDEFOP (2023b) tarafından 2023 yılının ikinci yarısında açıklanan ve üç yıllık bir süreç içinde mesleki eğitimin mevcut gelişmelere uyum sağlaması için AB ülkelerinin attığı adımları incelemektedir. Bu çalışmada öne çıkan ve AB ülkelerinde sık görülen ve raporda dikkat çekilen çeşitli adımlar aşağıda maddeler halinde ifade edilmiştir:

- Mesleki eğitim, 2000’li yıllar öncesinde olduğu gibi eğitim sisteminden yalıtılmış bir halde yapılandırılmamakta, genel (akademik) eğitimle daha etkileşimli hale gelmektedir,
- Birçok ülkede mesleki eğitim kapsamında sunulan mesleki alanlar daha geniş şekilde değerlendirilmekte ve sayısı azaltılarak sadeleştirilmektedir,
- Mesleki eğitim programlarında genel bilişsel beceriler ve dijital yeterliklere daha fazla ağırlık verilmesi,
- Düşen genç nüfus ve hibrit eğitim programlarına bağlı olarak mesleki eğitim kurumlarının sayısında azalma,
- Kurum sayısındaki azalmaya karşın eğitim programlarında ve müfredatta çeşitliliğin artması, iş başı eğitim seçenlerinde zenginleşme,
- Farklı öğrenme ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve mesleki eğitime erişimi artırmak için kişiselleştirilmiş ve esnek öğrenme mekanizmalarının artırılması,
- İş gücü piyasası temsilcilerinin mesleki eğitimin süreçlerine daha fazla katılması ve iş yerinde mesleki eğitim verilen programların yaygınlaşması,
- Mesleki eğitimin gençler için daha cazip ve tercih edilebilir hale getirmek amacıyla yükseköğretim ile bağlarının güçlendirilmesi – bu amaç doğrultusunda mesleki ortaöğretim ile yükseköğretim arasındaki müfredat ilişkisini artırma ve eğitim türleri arasında geçiş yolları geliştirme,
- 2020 yılında hayata geçirilen Osnabrück Deklarasyonu’nun katkısıyla mesleki eğitim sistemlerini değişimlere ve Covid-19 salgını gibi ani krizlere daha dirençli hale getirme,
- Dünyanın birçok bölgesi ile birlikte AB bölgesinde artan genç işsizliği ile mücadele etmek için çıraklık programlarının güçlendirilmesi ve öğrencilerin çıraklık eğitimi için teşvik edilmesi,

- Z kuşağı ile daha yaygın hale gelen “sessiz istifa” (çalışanların işlerine devam ederken mümkün olan en düşük eforu ve ilgiyi göstermemeleri, iyileşme ve başarılı olma için hiçbir çaba göstermemeleri) ile başa çıkacak yöntemleri geliştirme,
- Sürdürülebilir toplumlar ve ekonomiler için öğrencilerin “yeşil becerilerinin” güçlendirilmesi ve daha yeşil bir mesleki eğitim ekosistemi oluşturma,
- Teknolojideki hızlı gelişimin çalışanların becerilerinin yenilenmesini gerekli kılması ve buna bağlı olarak beceri geliştirme ve yenileme programlarının yaygınlaşması
- Mesleki eğitimin alanları ve kazandıracığı becerilerin bölgesel ihtiyaçlarla uyumlu hale getirilmesidir.

AB Bölgesinde ve OECD üye ülkelerinde mesleki eğitime dair değerlendirmelerin ardından, özellikle son yıllarda mesleki eğitim alanında önemli atılımlarda bulunmaya gayret eden Asya ülkelerindeki gelişmelere dair bilgiler güncel alan yazın doğrultusunda verilmiştir.

Öncelikle, ekonomik büyüme hacmi dolayısıyla öne çıkan ülkelerin başında gelen Çin Halk Cumhuriyetinde mesleki eğitim hakkındaki durum ve son yıllarda atılan adımları konu edinen OECD raporu bulguları verilmiştir (OECD, 2010):

- Eğitim yatırımlarının büyük ölçüde artması ve eğitime yönelik ulusal hedeflerin de katkısıyla 9 yıllık zorunlu eğitimin ardından öğretime devam eden öğrenci sayısında büyük bir artış görülmüştür ve bu öğrencilerin yarısından fazlası mesleki eğitimi tercih etmektedir.
- Tüm mesleki alanlarda yeterli ve standart bir akademik eğitim temeli bulunmaktadır, mesleklerin belirlenmesinde iş gücü piyasası temsilcileriyle birlikte karar alınmaktadır.
- Ortaöğretimde mesleki eğitim genellikle ücretli olmasına karşın Çin Halk Cumhuriyeti, eğitim ücretlerinin karşılanmasına yönelik bir finansal destek politikası oluşturmuştur.
- Çin Halk Cumhuriyetinde öğretmenlerin mesleki gelişimine özel bir önem verilmektedir: mesleki eğitim alanında çalışan öğretmenlerin yılda bir ay ya da iki yılda en az iki ay iş gücü piyasasında çalışmak zorundadır. Aynı zamanda okullar, iş gücü piyasasında çalışan uzmanların yarı-zamanlı olarak okullarda ders vermesi oldukça yaygın bir uygulamadır.
- Bu önemli adımların yanında, Çin Halk Cumhuriyetinin hızlı büyümesinin ve bölgeler arasındaki gelişim farkları okullara da yansımış ve okullar arasında büyük imkân farkları oluşmuştur.

- Özellikle çıraklık eğitiminde iş gücü piyasası ile etkileşim bir meslek alanından diğerine önemli farklar gösterebilmektedir.
- Okulların yönetiminde görülen çeşitlilik izleme çalışmalarını zorlaştırabilmektedir. Tarım gibi öncelikli meslek alanlarında eğitim veren mesleki eğitim kurumları ilgili kamu kurumlarına bağlı çalışırken diğer meslek alanlarındaki kurumlar yerel idarelere bağlı şekilde hizmet verebilmektedir.

Bu gözlemlerin de katkısıyla Çin Halk Cumhuriyeti, 2012 yılında mesleki eğitim için bir gelişim planı oluşturmuş ve bu plan çerçevesinde son on yılda önemli adımlar atmıştır. Çin Halk Cumhuriyetinin gelişim planı aşağıdaki başlıklar çerçevesinde şekillenmiş ve atılan adımlar kısaca açıklanmıştır (Çin Halk Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı, 2022):

- *Mesleki eğitimin ekonomik ve sosyal kalkınma ihtiyaçlarıyla uyumlu hale getirilmesi*: Çin Halk Cumhuriyetinin farklı bölgelerinde eğitimi verilen 1.007 meslek programı güncel iş piyasası ihtiyaçları doğrultusunda revize edilmiş, güncel olmayan 108 eğitim programına son verilmiştir. Bu revizyon sonucunda, ülke çapında 1,300 farklı alanda 120.000'den fazla mesleki eğitim programı hizmet vermeye devam etmektedir.
- *Eğitim-üretim entegrasyonunun sağlanması*: Başta ülkenin üretim ihtiyaçlarını gözetken ve üretime öncelik veren bir eğitim yaklaşımına geçilmesi. Bu kapsamda, 1.500'den fazla mesleki çalışma grubu oluşturulmuş, iş birlikleri çerçevesinde 3.000'den fazla laboratuvar oluşturulmuş ve 21 şehirde eğitim-iş gücü piyasası etkileşimini artıracak pilot projeler gerçekleştirilmiştir. Sayısı 1.000'in üzerine çıkarılan modern çıraklık merkezlerinden yararlanan öğrenci sayısı 100.000'in üzerine çıkmıştır.
- *Akademik eğitimle doğrudan bağ kurulması*: Akademik ve mesleki eğitim arasındaki etkileşim tüm eğitim bileşenlerinde artırılmış ve geçiş kolaylaştırılmıştır. Bu durum, yükseköğretim düzeyinde mesleki eğitim almak isteyen öğrenciler için de ihtiyaç duydukları akademik becerileri kazanmalarına katkı sağlamaktadır.
- *Hayat Boyu Öğrenmeyi Destekleme*: Mesleki eğitimde dijitalleşme çalışmalarının bir sonucu olarak yükseköğretim düzeyinde 19 mesleki eğitim programı ve 396 alt kategoride uzaktan eğitim kapsamında gerçekleştirilmektedir. Sayısı 1.890'dan fazla yükseköğretim kurumu hayat boyu öğrenme kapsamında mesleki eğitim imkânı sunmaktadır.

- *Kuşak ve Yol Girişimini (Belt and Road Initiative) Destekleme:* Çin Halk Cumhuriyeti, 70’den fazla ülke ile mesleki eğitim alanında işbirliği yaparak uluslararasılaşmaya büyük bir önem vermiştir. Aynı amaç doğrultusunda 400 mesleki eğitim kurumuna 17 binden fazla yabancı öğrenciyi kabul etmiştir. Ayrıca, 40’dan fazla ülkede “mesleki eğitim ve Çince” programları açılmıştır.

Ardından 2014 yılında yayımlanan ve Güney Asya’daki beş ülkenin (Bangladeş, Butan, Maldivler, Nepal ve Sri Lanka) mesleki eğitim sistemlerini değerlendiren çalışmanın ana bulguları kısaca açıklanmıştır (ADB ve Australian Aid, 2014):

- İncelenen ülkelerde mesleki eğitim programlarının süresi 2 ile 4 yıl arasında değişmekte ve bu programlarda eğitim alabilmek için görece yüksek nitelikler gerekmektedir.
- Mesleki eğitimin hem toplumdaki algısının olumlu olmaması, görece yüksek giriş koşulları ve mesleki eğitim sisteminde yaşanan sorunlar mesleki eğitimi tercih eden öğrenci oranlarının düşük olmasına (%15 ve altı) yol açmaktadır. Nitekim Bangladeş (%3,3) ve Nepal’de (%1’den az) mesleki eğitim alan öğrenci oranları son derece düşük konumdadır.
- Mesleki eğitim alan öğrenci sayısının düşük olması, mesleki eğitime ayrılan bütçenin de oldukça düşük olmasına neden olmaktadır. Bangladeş’te Eğitim Bakanlığının bütçesinin yalnız %2,6’sını; Nepal ve Sri Lanka’da ise kamu yatırımlarının yalnızca %0,2’sini ve %0,4’ünü oluşturmaktadır.
- Mesleki eğitime giriş niteliklerinin yüksek olması, görece uzun süreli eğitimlerle birleştiğinde özellikle sosyoekonomik açıdan özel gereksinimli grupların ve kadınların mesleki eğitim programlarına katılımını sınırlamaktadır. Mesleki eğitim programları büyük oranda erkek öğrencilerin tercihi olmakta, kadınlar özellikle sınırlı sayıdaki programlarda eğitim almayı tercih etmektedir.
- İncelenen ülkelerde mesleki eğitimin tasarımı ve uygulanması oldukça merkeziyetçi bir yapıda gerçekleştirilmektedir. Bu durum, son yıllarda özel sektörün mesleki eğitimde alternatif programlar oluşturmaya da katkı sağlamıştır. Bu bağlamda, özel sektörün oluşturduğu mesleki eğitim programlarında eğitim alan öğrenci oranları önemli bir artış göstermektedir.
- İncelenen tüm ülkelerde ortak görülen hususlardan birisi, mesleki eğitim sistemleri hakkında sistematik bir izleme çalışmasının gerçekleştirilmemesidir. Bu durum kalite

güvence sistemi ve izlemeye dönük çağdaş mekanizmaların kurulmasını zorlaştırmaktadır.

- Sri Lanka’da başlatılan ulusal meslek standartları ve beceri ihtiyaçları çalışması, mesleki eğitimi iyileştirmek amacıyla atılan önemli adımlar arasında yer almaktadır. Bu adımın ardından incelenen diğer dört ülkede de benzer amaç doğrultusunda planlamalar yapılmaktadır.
- Bangladeş, Butan ve Nepal, mesleki eğitime yönelimi artırmak ve mesleki eğitim sistemini güçlendirmek için ulusal kalkınma planlarına özel bir önem atfetmiştir.
- Yapılan planlamalar ve konulan hedefler, mesleki eğitimin niteliğinden ziyade oldukça sınırlı olan öğrenci sayısı ve program çeşitliliğini artırmaya yöneliktir.

2.2. Türkiye’de Mevcut Durum ve İyileştirmeler

Mesleki ve teknik eğitim, Türkiye’de ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde farklı programlar çerçevesinde verilmektedir. Mesleki ve teknik eğitime bugüne kadar yayımlanan kalkınma raporları, üst politika belgeleri ve eğitim-izleme çalışmalarında birçok öneri getirilmiş olup özel bir önem verilmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2001, 2006; Kalkınma Bakanlığı, 2014, 2018; Özer, 2018, 2019a, 2019b). Bu çalışmalarda mesleki ve teknik eğitimin sürdürülebilir ulusal kalkınma için vazgeçilmez rolü olduğunun altı çizilerek, bu eğitim türünün iş gücü piyasasının taleplerini karşılaması ve yükseköğretime geçişi kolaylaştırmasına yönelik öneriler getirilmiştir.

Üst politika belgeleri ve eğitim tartışmalarında uzun yıllardır yer bulmasına rağmen mesleki ve teknik eğitimde büyük dönüşüm son yıllarda gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu dönüşüm süreci boyunca, mesleki ve teknik eğitim mezunlarının istihdama geçiş konusunda diğer ortaöğretim mezunlarına kıyasla avantajlı konumu Tablo 1’de görüldüğü üzere devam etmiştir.

Tablo 1. Eğitim Durumu ve İş Gücü İstatistikleri

a. İşgücüne katılım oranı (%)

	Okur-Yazar Olmayanlar	Lise Altı Eğitimli	Lise	Mesleki veya Teknik Lise	Yükseköğretim
2020	14,7	43,9	49,4	61,6	74,7
2021	15,6	45,5	52,0	63,9	76,5

b. İstihdam oranı (%)

	Okur-Yazar Olmayanlar	Lise Altı Eğitimliler	Lise	Mesleki veya Teknik Lise	Yükseköğretim
2020	13,3	38,3	41,7	52,7	65,1
2021	14,3	40,5	44,7	55,6	67,0

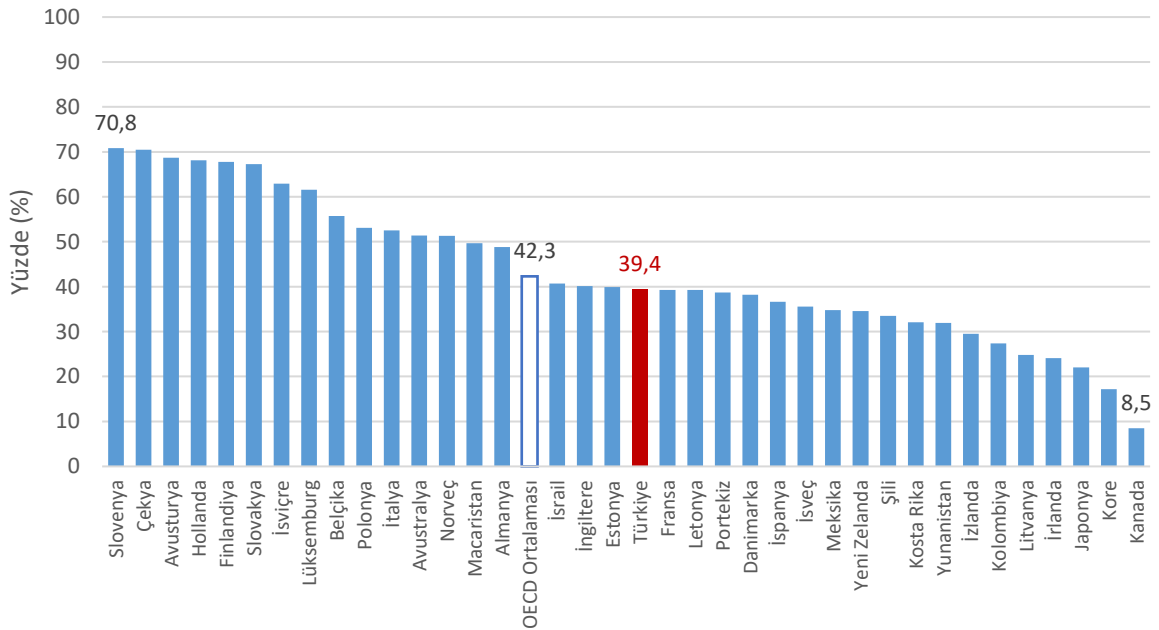
c. İşsizlik oranı (%)

	Okur-Yazar Olmayanlar	Lise Altı Eğitimliler	Lise	Mesleki veya Teknik Lise	Yükseköğretim
2020	9,2	12,7	15,5	14,3	12,8
2021	8,2	11,1	14,1	12,9	12,4

Kaynak: TÜİK (2021).

Tablo 1’de görüldüğü gibi, mesleki ortaöğretim mezunlarının iş gücüne katılım ve istihdam oranları genel eğitim veren ortaöğretimlerden yüksek olup yükseköğretime yakın bir düzeyde yer almaktadır. Ortaöğretim düzeyine geçişte mesleki ve teknik ortaöğretime seçen öğrencilerin oranı da ülkelerin karşılaştırılmasında kullanılmaktadır ve 2020 yılı itibarıyla OECD verileri Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. OECD Ülkelerinde Ortaöğretim Düzeyinde Mesleki ve Teknik Eğitimi Seçen Öğrenci Oranları

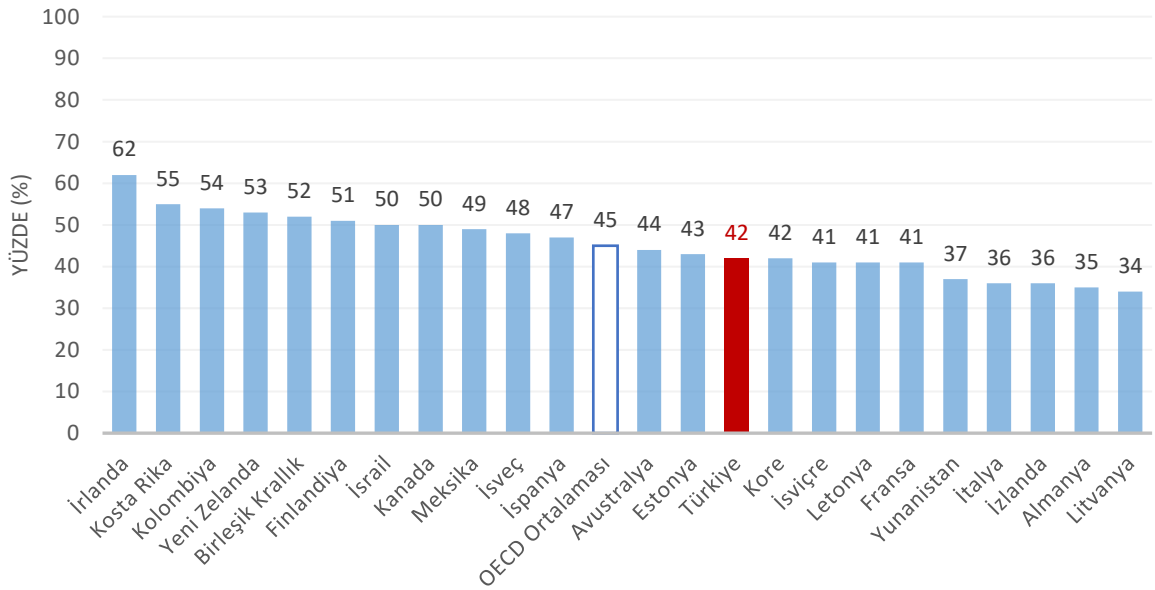

Kaynak: OECD (2020).

Şekil 1’de görüldüğü gibi, OECD ülkelerinde ortaöğretim düzeyinde mesleki ve teknik eğitimi seçen öğrenci oranları %8,5 (Kanada) ve %70,8 (Slovenya) arasında değişmektedir. Türkiye’de ise 2020 yılı itibarıyla mesleki ve teknik ortaöğretimi seçen öğrenci oranı %39,4 olarak belirlenmiştir ve %42,3 olan OECD ortalamasına oldukça yakındır. Şekil 1’de de görüldüğü üzere, Türkiye’de mesleki ve teknik ortaöğretimi seçen öğrenci oranı İsrail, Birleşik Krallık, Estonya, Fransa ve Letonya ile benzer düzeydedir.

Türkiye’de mesleki ortaöğretim programları özelinde cinsiyet dağılımı da geçmişe kıyasla daha dengeli hale gelmiştir. OECD tarafından yapılan güncel incelemede mesleki eğitimde kız öğrencilerin oranı Türkiye’de %42 olarak belirlenmiş ve Şekil 2’de görüldüğü gibi OECD ortalamasına (%45) oldukça yakın düzeye ulaşmıştır. Şekil 2’de görüldüğü üzere mesleki eğitime kız öğrencilerin katılımı İsviçre, Letonya, İtalya ve Almanya gibi AB ülkelerini geride bırakmıştır.

Şekil 2. Mesleki Ortaöğretim Programlarına Kız Öğrencilerin Katılım Oranları

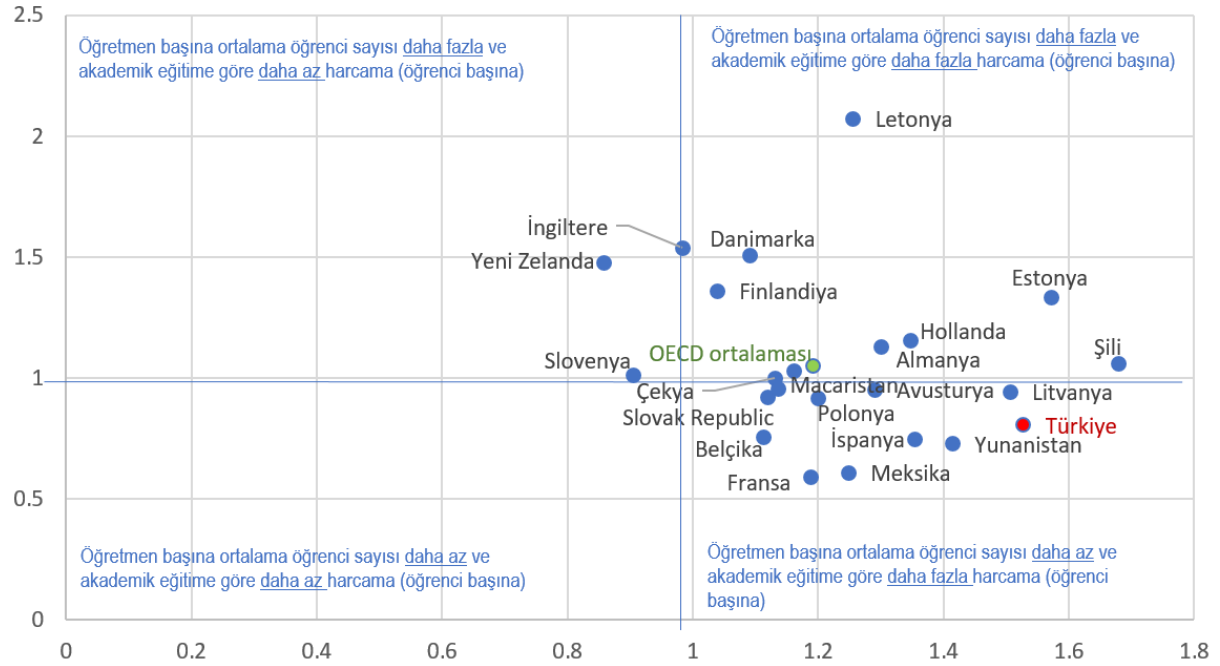

Kaynak: OECD (2023b).

OECD (2023b) tarafından incelenen diğer bir önemli gösterge de Şekil 3’te görüldüğü gibi ülkelerin mesleki eğitime ve genel (akademik) eğitime ayırdığı kaynak ile öğretmen başına düşen ortalama öğrenci sayısı ile ilişkilidir. Şekil 3’te görüldüğü gibi Türkiye; Fransa, İspanya, Avusturya, Litvanya ve Yunanistan ile birlikte “mesleki eğitimde genel eğitimden fazla yatırım

yapan ve öğretmen başına düşen ortalama öğrenci sayısı ortalamanın altında olan ülkeler” grubunda yer almıştır. Şekil 3’te görüldüğü gibi Türkiye’nin bu iki göstergedeki konumu, mesleki eğitimi hem öğretmen sayısı hem de ekonomik kaynak aktarımı açısından önceliklendirdiğini işaret etmektedir.

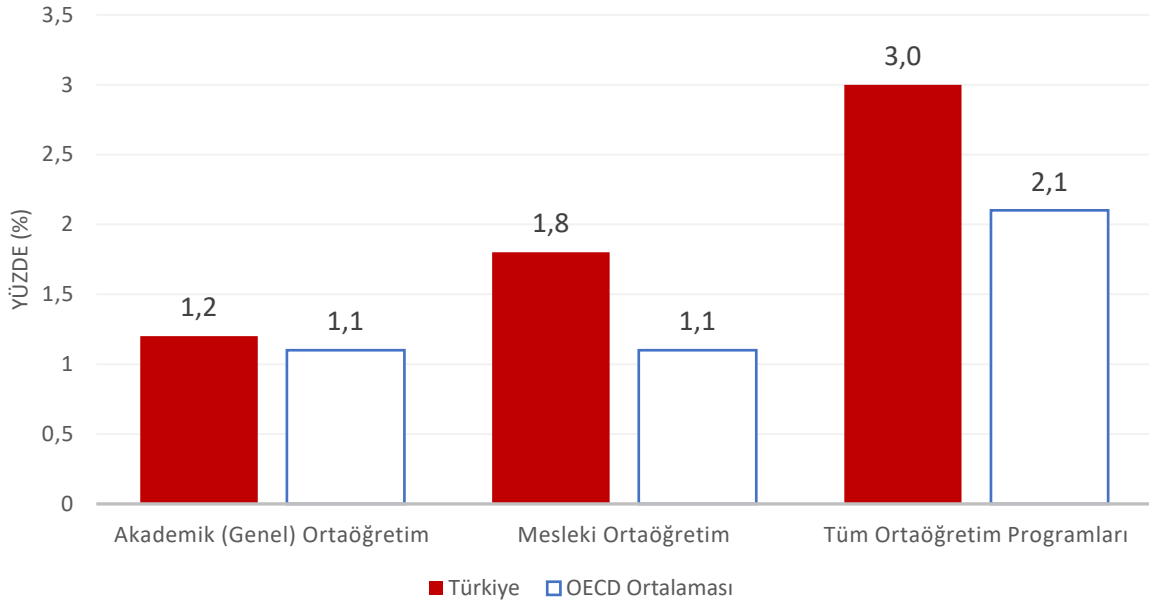
Şekil 3. Mesleki Eğitime Ayrılan Kaynaklar Açısından Türkiye ve OECD Ülkelerinin Konumu

Kaynak: OECD (2023b).

Mesleki eğitime verilen önem ve ayrılan kaynakları gösteren diğer bir önemli gösterge de tüm kamu harcamaları içinde eğitim harcamalarının eğitim kademelerine göre dağılımıdır (OECD, 2023b). Bu dağılım, her bir ülkenin gerçekleştirdiği tüm kamu harcamaları içinde eğitim harcamalarının eğitim kademelerine ve kademe içinde eğitim türlerine göre nasıl değiştiğini göstermektedir. Şekil 4’te Türkiye’de ortaöğretim düzeyindeki eğitim programlarına ayrılan eğitim harcamalarının oranları verilmiştir.

Şekil 4. Tüm Kamu Harcamaları İçinde Eğitim Harcamalarının Oranı – Ortaöğretim Düzeyi

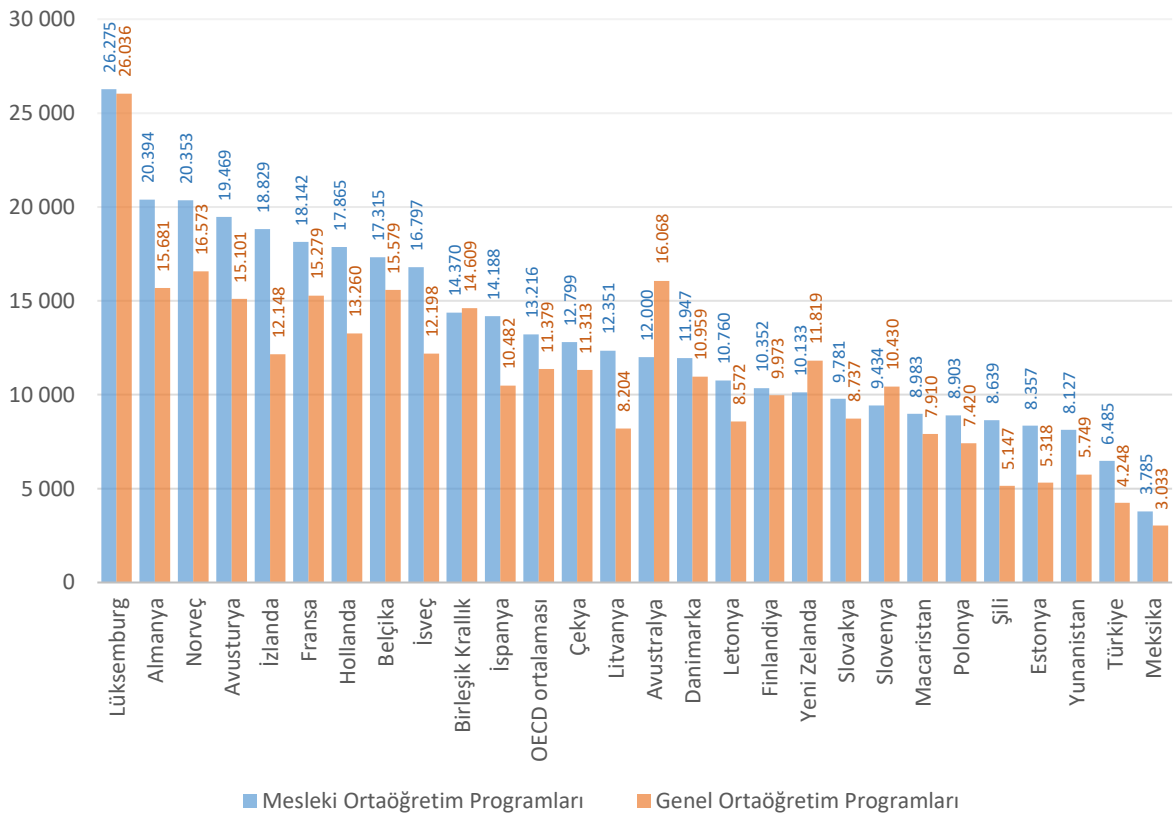
Kaynak: OECD (2023b).

Şekil 4'te görüldüğü gibi Türkiye'de tüm kamu harcamaları içinde ortaöğretim programlarına ayrılan kaynakların oranı OECD ortalamasının üzerinde bulunmaktadır (Türkiye %3, OECD Ortalaması %2,1). Burada dikkat çekilmesi gereken husus, Türkiye'de tüm kamu harcamaları içinde genel ortaöğretim programlarına ayrılan kaynaklarının oranının OECD ortalamasına oldukça yakın olmasına rağmen (Türkiye %1,2, OECD Ortalaması %1,1), mesleki ortaöğretim programlarına ayrılan kamu kaynağı payının OECD ortalamasının önemli ölçüde üzerinde olmasıdır (Türkiye %1,8, OECD Ortalaması %1,1). Bu bağlamda mesleki ortaöğretimin tüm kamu harcamalar içindeki payındaki görece yüksek oranı da, önceki açıklamalarla birlikte mesleki ortaöğretime önemli bir önceliğin verildiğine işaret etmektedir.

Mesleki eğitim ve ortaöğretime yönelik eğitim harcamalarına dair karşılaştırmalı ve bütüncül bir değerlendirme yapabilmek için farklı OECD ülkelerinin ortaöğretim programlarına yaptıkları harcama miktarları Şekil 5'te verilmiştir. Şekil 5'te görüldüğü gibi öğrenci başına yapılan harcama göstergesinde Türkiye'de mesleki ortaöğretimin önemli bir önceliği olmasına rağmen (mesleki ortaöğretim 6.485\$/öğrenci, genel ortaöğretim 4.248\$/öğrenci) hem mesleki ortaöğretim hem de genel eğitime yönelik harcamalarda OECD ortalamasının (mesleki ortaöğretim 13.216\$/öğrenci, genel ortaöğretim 11.379\$/öğrenci) önemli ölçüde altındadır.

Önceki bulgularla birlikte değerlendirildiğinde Türkiye’de tüm kamu harcamalarında mesleki ortaöğretimin önemli bir paya sahip olduğu ve bu oransal payın OECD ortalamasının üzerinde olduğu, ancak bu oransal payın karşılık geldiği öğrenci başına eğitim harcamasının OECD ortalamasının önemli ölçüde altında olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda hem mesleki ortaöğretim hem de genel ortaöğretim programlarına yönelik kamu yatırımlarının öğrenci sayısı ile orantılı şekilde artırılması önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır.

Şekil 5. Ortaöğretim Kademesinde Eğitim Kurumlarına Öğrenci Başına Yapılan Harcama (dolar/öğrenci)

Kaynak: OECD (2023b).

Ortaöğretim düzeyinde verilen mesleki ortaöğretim; mesleki ve teknik Anadolu lisesi (MTAL) programları (Anadolu meslek ve Anadolu teknik programları) ile birlikte çıraklık eğitiminin verildiği mesleki eğitim merkezi (MEM) programlarında gerçekleştirilmektedir. Her iki program da dört yıllık eğitim vermekle birlikte MTAL programları kuramsal eğitim ağırlıklı olup iş başı eğitimle desteklenmekte; MEM programları ise iş başı eğitim ağırlıklıdır ve haftada bir gün merkezde kuramsal eğitim verilmektedir (MEB, 2018). 2022 yılı Aralık ayı itibarıyla

mesleki ve teknik ortaöğretimdeki öğrencilerin yaklaşık %52,8'i MTAL programlarında, %47,2'si ise MEM programlarında eğitim almaktadır. Tablo 2'de iki mesleki ortaöğretim programı arasındaki farklar verilmiştir.

Tablo 2. Mesleki Ortaöğretimde Program Türleri ve Özellikleri*

Özellik	MTAL Programları	MEM Programı
Eğitim süresi	4 yıl	4 yıl
Eğitim odağı ve destekleyici	Kuramsal eğitim odaklı ve iş başı eğitimle destekleniyor	İş başı eğitim odaklı ve kuramsal eğitimle destekleniyor
Haftalık eğitim programı	Haftada 4 gün okulda eğitim + 1 gün iş başı eğitim	Haftada 4 gün iş başında eğitim + 1 gün merkezde eğitim
Mezuniyette alınan yeterlik	Mezuniyette diploma veriliyor	Mezuniyette usta sertifikası veriliyor, diploma için fark dersleri

* MTAL programları kendi içinde Anadolu Meslek Programı ve Anadolu Teknik Programı olarak iki alt grupta uygulanmaktadır.

2023 yılı Nisan ayı başı itibarıyla Türkiye’de mesleki ortaöğretim sisteminde eğitim alan öğrenci, öğretmen ve kurumların sayıları meslek alanlarına göre verilmiştir.

Tablo 3. Mesleki ve Teknik Eğitimde Öğrenci, Öğretmen ve Okul Sayıları – MTAL Programları*, **

a. Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

	Meslek Alanı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
1	Adalet	207	25.002	739
2	Aile ve Tüketici Hizmetleri	50	2.949	153
3	Bilişim Teknolojileri	1.381	141.676	5.939
4	Biyomedikal Cihaz Teknolojileri	41	4.360	140
5	Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı	289	26.151	957
6	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi	1.024	94.606	3757
7	Denizcilik	48	8.068	303
8	El Sanatları Teknolojisi	100	3.072	639
9	Elektrik-Elektronik Teknolojisi	923	126.664	7.413
10	Endüstriyel Otomasyon Teknolojileri	100	13.009	384
11	Gazetecilik	34	1.679	82
12	Geleneksel Türk Sanatları	1	58	1
13	Gemi Yapımı	33	2.551	113
14	Gıda Teknolojisi	128	9.078	400
15	Grafik ve Fotoğraf	248	20.688	885
16	Güzellik Hizmetleri	272	16.413	582
17	Halkla İlişkiler	82	6.698	273
18	Harita-Tapu-Kadastro	73	6.310	276

19	Hasta ve Yaşlı Hizmetleri	214	16.047	460
20	Hayvan Yetiştiriciliği ve Sağlığı	81	3.144	65
21	İnşaat Teknolojisi	155	13.341	1.016
22	İtfaiyecilik ve Yangın Güvenliği	15	1.703	43
23	Kimya Teknolojisi	188	18.317	1.077
24	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri	199	13.800	771
25	Kuyumculuk Teknolojisi	13	400	93
26	Laboratuvar Hizmetleri	27	1.708	57
27	Maden Teknolojisi	21	566	16
28	Makine ve Tasarım Teknolojisi	401	52.767	3.296
29	Matbaa Teknolojisi	32	2.754	195
30	Metal Teknolojisi	458	28.525	2.257
31	Metalürji Teknolojisi	15	636	108
32	Mikromekanik	5	0	0
33	Mobilya ve İç Mekan Tasarımı	417	24.187	1.746
34	Moda Tasarım Teknolojileri	372	22.325	1.616
35	Motorlu Araçlar Teknolojisi	225	27.561	2.007
36	Muhasebe ve Finansman	688	70.238	3.688
37	Pazarlama ve Perakende	174	11.766	401
38	Plastik Sanatlar	21	1.225	102
39	Plastik Teknolojisi	24	2.291	85
40	Radyo-Televizyon	47	3.709	161
41	Raylı Sistemler Teknolojisi	22	3.013	92
42	Sağlık Hizmetleri	392	133.723	3.395
43	Siber Güvenlik	2	89	0
44	Tarım	143	4.957	154
45	Tekstil Teknolojisi	65	5.402	502
46	Tesisat Teknolojisi ve İklimlendirme	275	17.116	1.172
47	Uçak Bakım	20	4.150	135
48	Ulaştırma Hizmetleri	131	12.582	275
49	Yenilenebilir Enerji Teknolojileri	71	6.234	204
50	Yiyecek İçecek Hizmetleri	635	70.430	2.735
	TOPLAM	10.852	1.083.738	50.960

* Mart 2023 itibarıyla, ön kayıt yaptıran ve henüz bölüm tercihi yapmayan öğrencilerin verileri dâhil değildir.

** Aynı kurumda birden fazla alanda eğitim verilmesi ve öğretmenlerin birden fazla alanda ders vermesi dolayısıyla kurum ve öğretmen sayıları tekrarlı sayımlar içermektedir.

b. Mesleki Eğitim Merkezi Programlarında Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

	Meslek Alanı	Öğrenci Sayısı
1	Pazarlama Ve Perakende	176.964
2	Yiyecek İçecek Hizmetleri	117.394
3	Moda Tasarım Teknolojileri	107.524
4	Motorlu Araçlar Teknolojisi	103.185
5	Güzellik Ve Saç Bakım Hizmetleri	102.965
6	Elektrik- Elektronik Teknolojisi	87.756
7	Makine Teknolojisi	84.306

8	Metal Teknolojisi	63.369
9	Ulaştırma Hizmetleri	52.462
10	Tekstil Teknolojisi	45.256
11	Büro Yönetimi	44.288
12	Muhasebe Ve Finansman	36.125
13	Konaklama Ve Seyahat Hizmetleri	33.891
14	Mobilya Ve İç Mekân Tasarımı	33.459
15	Plastik Teknolojisi	27.091
16	Bilişim Teknolojileri	24.436
17	Gıda Teknolojisi	22.583
18	Tesisat Teknolojisi Ve İklimlendirme	16.688
19	İnşaat Teknolojisi	13.829
20	Kimya Teknolojisi	9.216
21	El Sanatları Teknolojisi	7.175
22	Seramik Ve Cam Teknolojisi	6.862
23	Kuyumculuk Teknolojisi	6.689
24	Endüstriyel Otomasyon Teknolojileri	6.318
25	Matbaa Teknolojisi	6.310
26	Ayakkabı Ve Saraciye Teknolojisi	6.271
27	Grafik Ve Fotoğraf	5.746
28	Gemi Yapımı	4.876
29	Metalürji Teknolojisi	3.949
30	Tarım	3.792
31	Hayvan Yetiştiriciliği Ve Sağlığı	3.021
32	Harita-Tapu-Kadaastro	893
33	Denizcilik	77
34	Müzik Aletleri Yapımı	17
TOPLAM		1.264.783

* Mart 2023 itibarıyla, ön kayıt yaptıran ve henüz bölüm tercihi yapmayan öğrencilerin verileri dâhil değildir.

** Aynı kurumda birden fazla alanda eğitim verilmesi ve öğretmenlerin birden fazla alanda ders vermesi dolayısıyla kurum ve öğretmen sayıları tekrarlı sayımlar içermektedir.

2.2.1. Türkiye’de Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Sistemindeki İyileştirmeler

MEB, mesleki ve teknik ortaöğretimi güçlendirmek için özellikle son yıllarda önemli adımlar atmıştır. Bu kapsamda mesleki ortaöğretimi oluşturan MTAL programları (Anadolu meslek ve Anadolu teknik programları) ile birlikte çıraklık eğitiminin verildiği MEM programlarını da kapsayan destek mekanizmaları hayata geçirilmiştir. Bu kısımda, Türkiye’de mesleki ve teknik ortaöğretimin mevcut durumunu geniş bir bakış açısıyla değerlendirmek için kısaca bu iyileştirmelere yer verilmiştir.

2.2.2. İş Gücü Piyasası ile İlişkilerin Güçlendirilmesi

Günümüzde yapısı ve talepleri hızla değişen iş gücü piyasasına nitelikli insan gücü yetiştirmek için mesleki ve teknik eğitimin iş gücü piyasasıyla güçlü ilişkiler kurması oldukça önemlidir. Öyle ki, CEDEFOP, ETF, ILO ve OECD gibi uluslararası kuruluşlar da nitelikli bir mesleki ve teknik eğitim sistemi için atılması gereken en önemli adımlar arasında iş gücü piyasası ile ilişkilerin güçlendirilmesini göstermektedir.

MEB, iş gücü piyasası ile mesleki ve teknik ortaöğretim arasındaki ilişkileri güçlendirmek amacıyla bu ilişkileri çok boyutlu bir yapıya taşımıştır. İlk kez iş gücü piyasası temsilcileri ile mesleki ve teknik ortaöğretimde eğitim programlarının geliştirilmesi, öğretmen eğitimleri, okulların fiziki iyileştirmeleri, öğrencilerin iş başı eğitimi, mezunların istihdam önceliği/garantisini içeren geniş kapsamlı bir işbirliği süreci başlatılmıştır. 2022 yılı itibarıyla eğitim verilen 50 meslek alanının tamamında iş gücü piyasasının öncü kurumlarıyla ifade edilen kapsamlı iş birlikleri gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda, mesleki ve teknik ortaöğretimde hâlihazırda yürütülen iş birliklerinin kapsamı genişletilmiştir.

2.2.3. Eğitim Programlarının Güncellenmesi ve Meslek Alan/Dallarının Yeniden Düzenlenmesi

Eğitim programları ve müfredat, eğitimin niteliğini belirleyen önemli unsurlar arasındadır. Dinamik yapısı ve değişen talepleri karşılama beklentisi dolayısıyla eğitim programlarının değişimi mesleki ve teknik eğitim için de önemli bir gerekliliktir. 2020 yılında MEB, eğitim verilen tüm meslek alanlarında eğitim programı ve müfredat güncelleme çalışmasını tamamlamıştır (Canbal vd., 2020). Güncelleme çalışmasında öğrencilere kazandırılmak üzere genel bilişsel beceriler, dijital beceriler ve sosyal-duygusal becerilerin ağırlığı artırılmıştır. Eğitim programlarının güncellenmesi sürecinde kamu ve özel sektör temsilcileri, öğretmenler, okul yöneticileri ve sivil toplum kuruluşlarından görüş alınmıştır.

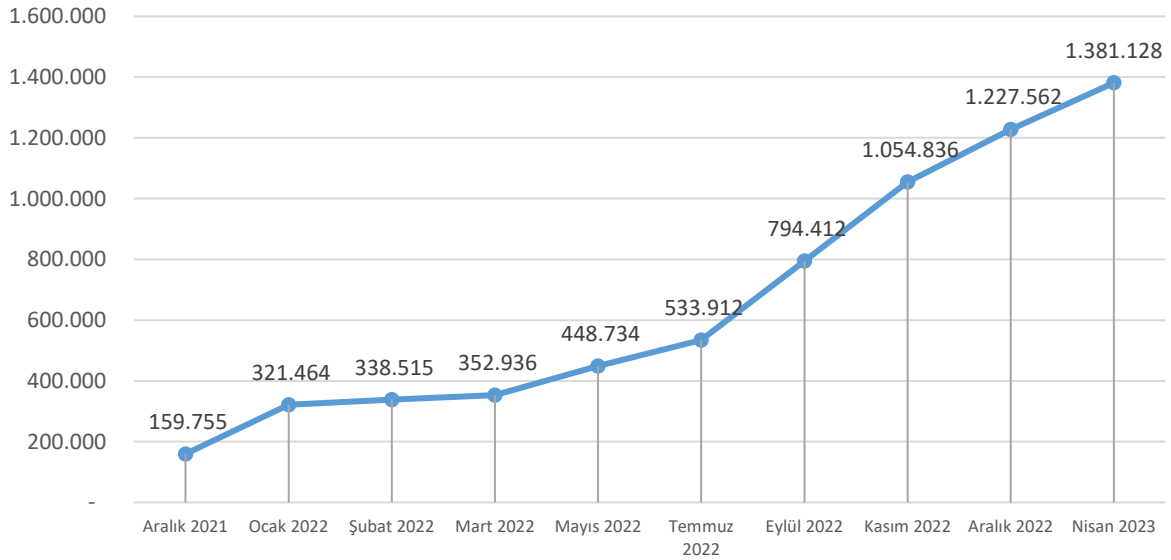
Aynı yıl içinde eğitimi verilen meslek alanları ve dalları, iş gücü piyasasının güncel talepleri ve paydaş görüşlerine göre yeniden düzenlenmiştir. Güncellemeden önce 54 meslek alanı ve 205 dalında verilen eğitim, 50 meslek alanı ve 107 dal şeklinde yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede, daha geniş alan ve dal tanımlamaları yapılmıştır. Böylece mezunların yakın alan ve dallar arasındaki geçişi kolaylaştırılmış, hızla değişen alan ve dallarda istihdam olanakları artırılmıştır. Ayrıca iş gücü piyasasının güncel talepleri doğrultusunda mikromekanik, yazılım geliştirme, siber güvenlik gibi yeni meslek alanları açılmıştır.

2.2.4. Çıraklık Eğitiminin Güçlendirilmesi

MEB'in mesleki ve teknik ortaöğretimde geliştirdiği yeni paradigmada çıraklık eğitimi de öne çıkan alanlar arasında yer almaktadır (Özer, 2020a, 2021). Çıraklık eğitimi, mevcut iş gücü piyasası trendleri dolayısıyla küresel ölçekte de önemi artan bir eğitim alanı haline gelmiştir (ILO, 2020). Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde uzun yıllardır uygulanan dual (ikili) sistem yapısına sahip olan çıraklık eğitimi güçlendirmek için 2022 yılı başında kanun düzenlemesi gerçekleştirilmiştir.

3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanununda yapılan düzenlemeyle birlikte 11. sınıfı başarıyla tamamlayan kalfaların aldığı ücret askeri maaşın üçte birinden yarısına yükseltilmiştir. Çıraklık eğitimi alan öğrencilerin eğitimleri boyunca aldıkları ücretler devlet güvencesi kapsamına alınarak devlet tarafından karşılanmaya başlanmıştır. Bu gelişmeler ve Covid-19 sonrası iş gücü piyasasına geçişin hızlanmasının de katkısıyla Şekil 6'da görüldüğü gibi mesleki eğitim merkezlerinde çıraklık eğitimi alan öğrenci sayısı büyük bir artış göstermiştir. Bu bağlamda, Aralık 2021'de 159 bin seviyesinde olan öğrenci sayısı 2023 yılı Nisan ayı başı dolaylarında 1 milyon 400 bin düzeyine yaklaşmıştır.

Şekil 6. Mesleki Eğitim Merkezlerinde Çıraklık Eğitimi Alan Öğrenci Sayısı*

Kaynak: Özer ve Suna (2023b)

2.2.5. Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumlarının Güçlendirilmesi

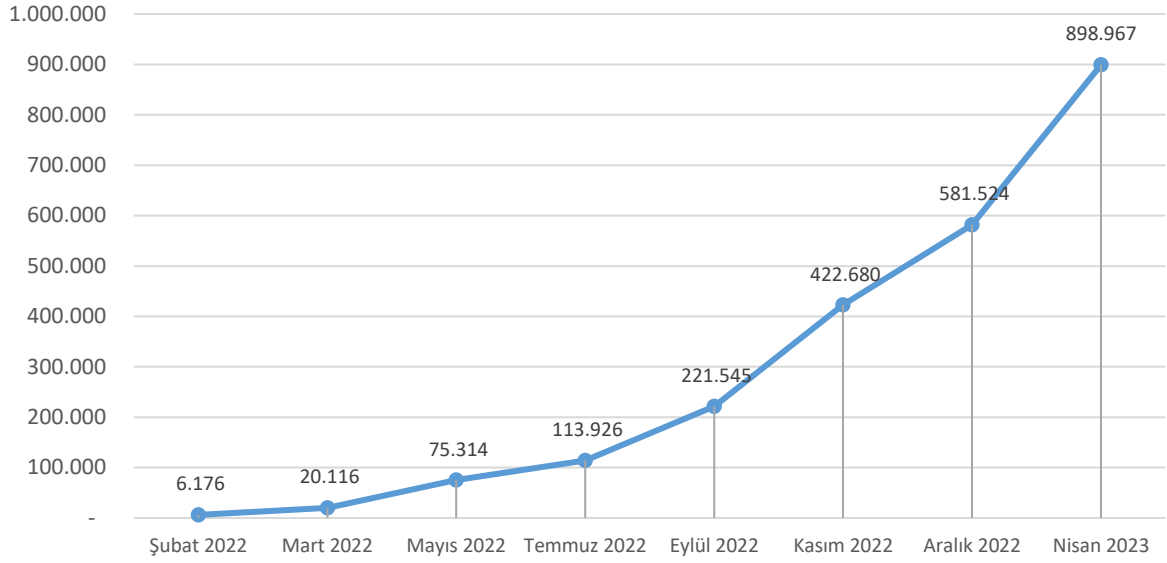
Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının güçlendirilmesi için MEB, 2021 yılında başlayan “Mesleki ve Teknik Eğitimde 1.000 Okul Projesi”ni bir yıl içinde tamamlamıştır. Bu kapsamda, düşük başarı, terk oranları, disiplin sorunları ve altyapı ihtiyaçları gibi ölçütlere göre seçilen 1.000 mesleki ve teknik Anadolu lisesine çok boyutlu destek sağlanmıştır. Seçilen okulların tümünde yeni atölye ve laboratuvarlar kurulmuş, mevcut atölye ve laboratuvarların altyapısı güçlendirilmiştir.

Bu okullardaki 40 binden fazla öğretmene hizmet içi eğitimler verilmiş, 600 bine yakın öğrenciye akademik destek sunulmuştur. Öğrenci velilerinin de hayat boyu öğrenme faaliyetlerine katılımı teşvik edilmiştir. Böylece mesleki ve teknik ortaöğretim sisteminin yaklaşık %38’ini kapsayan çok paydaşlı bir iyileştirme projesi gerçekleştirilmiştir. “Mesleki ve Teknik Eğitimde 1.000 Okul Projesi”, Mesleki ve Teknik Eğitim Okullarında Temrinlik Malzeme Temini ve Mesleki ve Teknik Eğitim Okullarının Atölye ve Laboratuvarlarının Yenilenmesi çalışmalarının da çatısını oluşturmuştur.

2.2.6. Mesleki ve Teknik Eğitimin Yetişkinlerin Beceri Gelişimi Amacıyla Kullanılması

MEB, mesleki ve teknik ortaöğretimde geliştirdiği çıraklık eğitimi modelini geliştirerek “MEM telafi” programını başlatmıştır. Bu programda, en az ortaöğretim düzeyinden mezun olan yetişkinlere mevcut mesleki becerilerini geliştirme veya yeni beceriler kazanma imkânı sağlanmaktadır. 6 ay ile 8 ay arasında süren eğitim programlarıyla birlikte MEM telafi programları, halk eğitim kurslarının yanında yetişkinlerin beceri gelişimi için önemli bir kaynak olmuştur. MEM telafi programları, iş gücü piyasasının talep ettiği becerileri önceliklendirme ve eğitim süreci sektör temsilcileriyle birlikte planlanmakta ve uygulanmaktadır. İlk dört ayda yapılan analizler, öğrencilerin %19’unun yükseköğretim programlarından geldiğini ve cinsiyet dengesinin büyük oranda sağlandığını göstermektedir (Özer ve Suna, 2022). Programın açıklandığı Şubat 2022 tarihinden bu yana yüksek talep gören programın katılımcı sayısındaki değişim Şekil 7’de verilmiştir. Şekil 7’de görüldüğü gibi, yaklaşık 14 aylık süre içinde MEM telafi programlarına katılan yetişkinlerin sayısı 6 bin düzeyinden yaklaşık 900 bine ulaşmıştır.

Şekil 7. Mesleki Eğitim Merkezi Telafi Programlarında Eğitim Alan Öğrenci Sayısı

Kaynak: Özer ve Suna (2023b)

2.2.7. Mesleki ve Teknik Eğitimde Beceri Uyumsuzluğunu Azaltmak için Atılan Adımlar

Beceri uyumsuzluğu (*skill mismatch*), mesleki eğitimden mezun olan öğrencilerin sahip oldukları beceriler ile iş gücü piyasasının talep ettiği beceriler arasında önemli farklar görülmesi durumunu ifade eden bir kavramdır (ILO, 2019). Beceri uyumsuzluğunun büyük ölçüde yaşanması, eğitime ayrılan hem bireysel hem de ulusal kaynakların verimli kullanımı açısından bir problem alanını oluşturmaktadır (ILO, 2019; Suna vd., 2021). Bu durumda bir yandan iş gücü piyasası talep ettiği insan gücünü bulmakta zorlanmakta diğer yandan mesleki ve teknik eğitim mezunlarının istihdam edilebilirliği azalmaktadır.

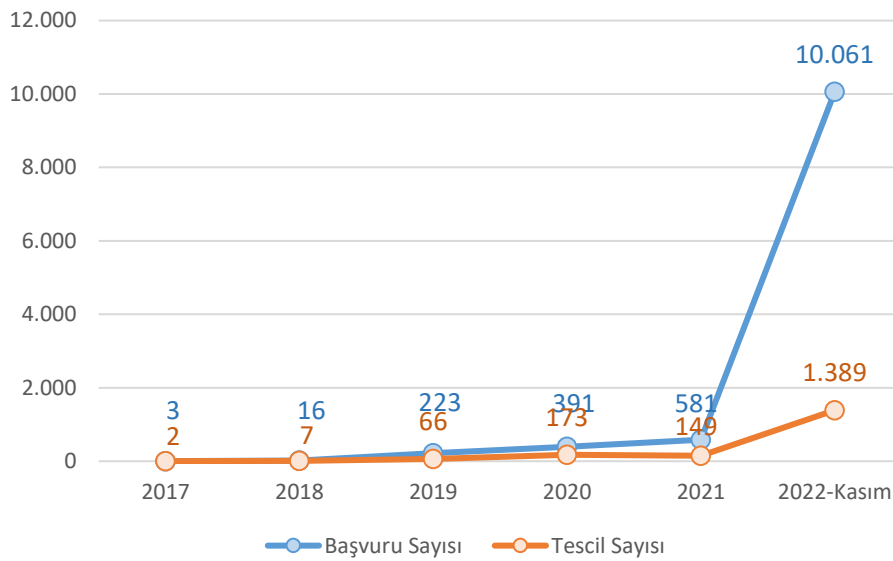
MEB, beceri uyumsuzluğunu azaltmak için önemli adımlar atarak veriye dayalı bir izleme sistemi geliştirmiştir. “Türkiye’nin Mesleki Eğitim Haritası” (<https://meslekiegitimharitasi.meb.gov.tr/>) oluşturularak her bir ildeki öğrenci, çalışan sayısı ve açık iş pozisyonları canlı veriler aracılığıyla izlenebilmektedir. Geliştirilen harita, il düzeyindeki mesleki ve teknik eğitim planlamalarında kullanılmaktadır. Harita, illerde açılacak mesleki eğitim alanlarının belirlenmesi, mevcut meslek alanlarının güncellenmesi ve öğrencilere mesleki rehberlik hizmetlerinin sunulmasında yoğun şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

Beceri uyumsuzluğunu azaltmak ve mesleki ve teknik eğitimde standart oluşturmak amacıyla atılan diğer bir önemli adım da mesleki ve teknik eğitim programları ile ulusal meslek standartlarını ilişkilendirmektir. Bu kapsamda, eğitimi verilen tüm meslek alanlarında eğitimin ulusal meslek standartlarıyla uyumu periyodik olarak değerlendirilmeye başlanılmıştır. Ulusal meslek standartlarının belirlenmesinde iş gücü piyasasının da önemli rolü olduğu düşünüldüğünde bu adım beceri uyumsuzluğunun azaltılmasında kritik bir öneme sahiptir.

2.2.8. Mesleki ve Teknik Eğitimde Fikri Mülkiyet ve Sınai Hakların Desteklenmesi

MEB tarafından mesleki ve teknik ortaöğretimde atılan bir diğer önemli adım, eğitim kurumlarında fikri mülkiyet ve sınai hakların desteklenmesidir. Bu kapsamda, Türk Patent ve Marka Kurumu ile işbirliği yapılarak Bakanlık bünyesinde Fikri Mülkiyet ve Sınai Haklar Birimi kurulmuştur. Bu birimin koordinasyonunda fikri mülkiyet üretiminin önemi ve süreci hakkında öğretmenler, öğrenciler ve okul yöneticilerine eğitimler verilmiştir. Yine bu kapsamda proje geliştirme ve proje yönetiminin de dâhil olduğu eğitimler yoğunlaştırılmış ve nicel hedefler konulmuştur. 2022 yılının Aralık ayı itibarıyla mesleki ve teknik ortaöğretimde fikri mülkiyet konusundaki üretimlerin geçen yıllarla karşılaştırmalı durumu Şekil 8’de verilmiştir. Şekil 8’de görüldüğü gibi altı yıl önce sayısı 5’in altında olan tescil ve başvuru sayısı 2022 yılı itibarıyla 10 binin üzerinde başvuru ve binin üzerinde tescile ulaşmıştır.

Şekil 8. Türkiye’de Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarının Fikri Mülkiyet Üretimleri

Kaynak: Özer ve Suna, (2022b)

2.2.9. Mesleki Eğitime Erişimi ve Eğitim Niteliğini Artırmaya Yönelik Gerçekleştirilen Proje Örnekleri

Mesleki Eğitime Kazandırma (MEK) Programı

Sorumlu Birim	MEB Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü
Amacı	14-17 yaşları arasında temel eğitimlerini tamamladıktan sonra farklı sebeplerle eğitimlerine devam edememiş çocukları Mesleki Eğitim Merkezleri aracılığıyla çıraklık eğitimine kazandırmak
Süresi	Eylül 2020 - Halen Uygulanmaya Devam Edilmektedir
Adımlar	23 il’de, 30 MEM /MTAL de uygulanmakta olan program kapsamında; Adım 1. 26.536 ev ziyareti ve 28.165 işyeri ziyareti olmak üzere toplam 54.701 ziyaret gerçekleştirilmiştir. Adım 2. 5.464 Türk, 539 yabancı uyruklu olmak üzere toplam 6.003 çocuk Mesleki Eğitim Merkezlerine kaydedilmiştir. Adım 3. 14 yaşından küçük ve okul dışı kalmış 5.514 çocuk tespit edilerek İl Milli Eğitim Müdürlüklerine bildirilmiştir. Adım 4. 290.000 adet afiş, broşür, dosya, katılım belgesi vb. görsel materyal saha ziyaretlerinde kullanılmıştır.
Mevcut Durum	Halen uygulanmaya devam edilmekte olup tarafların ortak kararı ile ihtiyaç duyuldukça uygulama illeri ve kurumları artırılarak Programa devam edilecektir.

Mesleki Eğitimde Erasmus Akreditasyonu

Sorumlu Birim	MEB Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü
Amacı	Genel Müdürlük bünyesinde ve mesleki eğitim kurumlarında görevli öğretmenlerin/eğiticilerin/yöneticilerin/uzmanları işbaşı eğitimler ve kurslar almasını ve iyi uygulamaların karşılıklı paylaşımını sağlayarak mesleki gelişimlerini desteklemek ve öğretmen, uzman ve yöneticilerin yabancı dil yeterliliklerini güçlendirmek.
Süresi	2021-2027
Adımlar	Adım 1. İlk sözleşme döneminde 100 personelin hareketliliği sağlanacaktır. Adım 2. Akreditasyon süresi boyunca toplam 850 personelin hareketliliği sağlanacaktır.
Mevcut Durum	Proje uygulaması devam etmektedir.

Sektörel Mükemmeliyet Merkezlerinin Kurulması Yoluyla Mesleki ve Teknik Eğitimin Kalitesinin Artırılması Operasyonu (METEK-3)

Sorumlu Birim	MEB Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü
Amacı	Mesleki ve Teknik eğitimin kalitesinin aşağıdaki bileşenleri güçlendirilmesi yoluyla artırılması, bilgi beceri ve yetkinliklerin EQARF ve EQAVET ile uyumlu olarak geliştirerek iyileştirilmesidir. • öğretmen ve idarecilerin eğitimi, • öğrenim ortamlarının iyileştirilmesi, • öğrenciler için Mesleki ve Teknik Eğitimin cazip bir seçenek haline getirilmesi, • Sektörel Mükemmeliyet Merkezlerini kurarak okullar, sosyal ortaklar ve özel sektör arasındaki işbirliğinin artırılması
Süresi	01.03.2021 – 29.02.2024
Adımlar	Adım 1: Mesleki ve Teknik eğitimin niteliğini artırılması ve kalite uygulamaları yaygınlaştırılması Mevcut Kalite Güvence Sisteminin bir değerlendirilmesi yapılarak gerekli görülecek iyileştirmelerin yapılması, eğitimler, Kalite Güvence Kurulu’nun kurulması ve İl Kalite Kurullarının kurulmasına yönelik faaliyetler yer almaktadır. Adım 2: Mesleki ve Teknik Ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin özel alan yeterliliklerinin iyileştirilmesi Bu sonuç kapsamında 25 alanda 3.000 öğretmenin iş başı eğitimleri yer almaktadır. Eğitim ihtiyaç analizi için Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü (MTEGM) çalışması yapılmış özel alan yeterlilikleri temel alınarak bir soru bankası geliştirilip 4.000 öğretmene ihtiyaç analizi gerçekleştirilecektir. Adım 3: İş başı öğrenme ve uzaktan öğrenme metotlarıyla Mesleki ve Teknik Ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin özel alan yeterliliklerinin geliştirilmesi için 15 Sektörel Mükemmeliyet Merkezi kurulması Bu sonuç kapsamında toplam 25 mesleki alanı kapsayan 14 Sektörel Mükemmeliyet Merkezleri kurulacak ve bir tane mesleki yabancı dil, mesleki eğitime yönelik matematik ve mesleki eğitime yönelik fen bilimleri konusunda Sektörel Mükemmeliyet Merkezi kurulacak, merkez çalışanları yurt içi ve yurt dışında çeşitli eğitimlerden geçirilecektir. Adım 4: Meslek öğretmenlerinin mesleki yabancı dil bilgisi ve mesleki ve teknik liselerde çalışan matematik ve fen alanı öğretmenlerinin uygulamalı matematik ve fen eğitimi yetkinliklerinin geliştirilmesi Bu sonuç kapsamında 1.300’den fazla öğretmen eğitim alacak ve ayrıca 90 öğretmen formatör olarak yetiştirileceklerdir. Adım 5: Yereldeki eğitim yöneticilerinin eğitim öğretim uygulamalarını izleme ve değerlendirme yetkinliklerinin geliştirilmesi. Bu sonuç kapsamında eğitim öğretim uygulamalarını izleme ve değerlendirme üstüne bir rehber kitap hazırlanacak ve eğitimler verilecektir.

	Adım 6: Mesleki ve Teknik Ortaöğretim kurumları için öğrenme materyalleri hazırlanacaktır. Bu adım sonucunda 262 öğretmen materyal geliştirme konusunda yoğun bir eğitim alacak ve ayrıca 2.500'den fazla öğretmen mevcut materyallere erişim ve kullanımı konusunda eğitim alacaktır. Adım 7: Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı hizmetlerinin iyileştirilmesi Bu sonuç kapsamında mevcut mesleki rehberlik sistemi gözden geçirilecek, gerekli iyileştirmeler yapılacak ve sistemin pilot uygulaması gerçekleştirilecektir. Ayrıca 1.200'den fazla kişi bilgi ve eğitim alacaktır. Adım 8: Mesleki ve teknik eğitimin çeşitli seviyelerinde çalışan herkes tarafından kabul edilebilir bir kalite kültürü konusunda farkındalık artırılacaktır. Adım 9: Mesleki ve teknik eğitimin tanıtımı için medya ve iletişim araçları geliştirilmiştir. Adım 10: Mesleki ve teknik eğitim okulları için bilgi ve beceri yarışmaları ve sergiler düzenlenmiştir Adım 11: Mesleki rehberlik konusunda ebeveynlerin farkındalığı ve bilgisi artırılmıştır Adım 12: Öğrenme çıktılarının değerlendirilmesi Modüler Kredili Geçiş Sistemi Pilot uygulaması aracılığıyla iyileştirilmiştir. Adım 13: Mesleki ve teknik ortaöğretim okullarının mezunlarını izleme sistemi (E-mezun) iyileştirilmiş ve iş dünyası aktörlerinin farkındalığı artırılmıştır. Adım 14: Kurulacak Sektörel Mükemmeliyet Merkezine ekipman sağlanmıştır. Adım 15: Mesleki ve teknik eğitimin kalitesinin artırılmasına yönelik yenilikçi yaklaşımlar, öğretmen eğitimi ve iş dünyası temsilcileri, profesyonel organizasyonlar, eğitim alanında çalışan STK'lar, mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları arasında işbirliği metotlarının oluşturulması Hibe Programı aracılığıyla desteklenmiştir.
--	--

Mesleki Eğitim Yoluyla Sosyal ve Ekonomik Uyum Projesi-2 (SEUP-2)

Sorumlu Birim	MEB Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü
Proje Ortakları ve Paydaşları	Kalkınma Bankası (KFW) Adana, Bursa, Gaziantep, Hatay, İstanbul, Kilis, Mersin, Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlükleri
Amacı	Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin (GKAS) bulunduğu 50.000 ve üzerinde Suriyelinin yaşadığı 15 pilot il (İstanbul, Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Kilis, Konya, Ankara, Kahramanmaraş, Kayseri, Kocaeli, Mardin) Suriyeli ve Türk çocuklara kapsayıcı ve kaliteli mesleki ve teknik eğitim sağlanmasını desteklemek, içinde yaşadıkları topluma sosyal ve ekonomik uyumlarını sağlamaktır.
Süresi	2021-2024

Adımlar	Adım 1. İş piyasasının ihtiyaçları da göz önüne alınarak en az 50 Mesleki ve Teknik Eğitim okullarına donanım ve tadilat desteği sağlanacaktır Adım 2. 44.500 (Birim) geçici koruma altındaki öğrenci ve Türk öğrenciye (%50 Suriyeli ve %50 Türk) ulaşım, eğitim materyali, öğle yemeği için destek ve temrinlik sağlanacaktır. Adım 3. Okuldan mezun olduktan sonra en az 1.500 mezunu kayıtlı istihdama yerleştirerek 1 yıl boyunca (asgari ücret ve sigorta) tutarında ödeme yapılacaktır. Adım 4. İletişim, görünürlük ve bilgilendirme, GKAS ev sahipliği yapan topluluklar arasında bütünleşme sürecini hızlandırmaya yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir. İşveren ve meslek birliğine bilgilendirme ve farkındalık artırılması çalışmaları yapılacaktır.
---------	--

Cevher Hibe Programı

Kurum	Coşkunöz Eğitim Vakfı
Amacı	Mesleki ve teknik eğitimin Türkiye genelinde gelişmesine ve nitelikli istihdama katkı sağlamak
Süresi	2022 yılında başlamıştır
Açıklama	Program ile mesleki ve teknik eğitimi zamanın ihtiyaçlarına uygun olarak geliştirmek amacıyla ülke çapında eğitim projelerine mali kaynak sağlanmaktadır. Üniversiteler ve meslek liseleri gibi kamu eğitim kurumlarının değerlendirmeyi geçerek başarılı bulunan ve hibe almaya hak kazanan projeler desteklenmektedir. Sanayi, iş dünyası, akademi ve mesleki eğitim arasında sinerji kurmayı hedefleyen program ile eğitimde geleceğin ihtiyaçlarına yönelik çözümlerin güç birliği yapılarak bugünden üretilmesi amaçlanmaktadır. Bu program ile birlikte CEV, ayrıca ülkemizde hibe yöntemi ile toplumsal gelişime katkı sağlayan sayılı sivil toplum örgütlerinden biri haline gelecek ve bu açıdan da sivil topluma önemli bir örnek oluşturacak.

EML'miz Geleceğin Yıldızı

Kurum	Mercedes Benz Türk
Amacı	Mesleki ve teknik eğitim kurumlarının altyapısını iyileştirerek nitelikli eğitime destek verilmesi
Süresi	2014 yılında başlamıştır
Açıklama	Program 2014 yılında Endüstri Meslek Lisesi (EML) kapsamında başlatılmış ve Türkiye’de birçok mesleki eğitim kurumunu kapsayacak şekilde genişletilmiştir. 2022 yılı itibarıyla kurulan 32 mesleki eğitim kurumunda Mercedes-Benz Laboratuvarında bugüne kadar 2 bin öğrenci staj yapmış ve mezun olmuştur. İzleme çalışmaları sonucunda mezunların %63’ünün istihdam edildiği, bu mezunların %67’sinin ise otomotiv sektöründe çalışmaya devam ettiği belirlenmiştir.

Okul-İşletme İşbirliğinin Geliştirilmesi Programı

Kurum	MEB, Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (TÜRKONFED), Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ve TUSİAD sorumluluğunda; Vehbi Koç Vakfı, Özel Sektör Gönüllüleri Derneği (ÖSGD), ERG (Eğitim Reformu Girişimi), Öğretmen Akademisi Vakfı ve MESS (Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası) Eğitim Vakfı işbirliğiyle hayata geçirilmiştir.
Amacı	Mesleki eğitime çoklu destek vererek iş gücü piyasası ile mesleki eğitim arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi
Süresi	2015 ile 2018 yılları arasında uygulanmıştır.
Açıklama	Proje kapsamında atılan adımlar okullar ile işletmelerin ihtiyaç ve olanaklarına bağlı olarak meslek lisesi öğrencilerine burs, staj ve gönüllü koçluk desteği sağlanmasından, okullarda eğitimin altyapı ve içeriğinin iyileştirilip müfredat, malzeme ve laboratuvar desteğine kadar geniş bir alanda yer almaktadır. Projenin uygulandığı dönem içinde burs, müfredat, laboratuvar, staj, kişisel ve mesleki gelişim ve istihdam desteği gibi bileşenleriyle “Okul-İşletme İşbirliği Modeli” adını alan bu yapılanmanın temelinde mesleki eğitim veren okullar ile işletmeler arasında sektörel bazda işbirlikleri geliştirilerek, eğitim ve iş dünyası arasında köprülerin güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

2.3. İyileştirilmesi Gereken Alanlar

Bu bölümde, önceki bölümlerde verilen gelişmeler ve iyileştirmeler sonrasında farklı kaynaklarda vurgulanan gelişim alanları kısaca özetlenmiştir.

Üstün ve Yiğit (2022) tarafından yapılan güncel bir çalışmada mesleki eğitim sistemindeki sorun alanları mesleki eğitim öğretmenlerinin görüşleri aracılığıyla belirlenmiştir. Çalışmanın bulguları, sorun alanlarını ilgili paydaşlarla ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Sonuçlar, öğrencilerle ilgili sorunları mesleki eğitimi genellikle düşük başarılı öğrencilerin seçmesi, devamsızlık sorunlarının yüksekliği ve motivasyonsuzluk, ailelerin çocuklarının eğitimlerine karşı ilgisi olması şeklinde gösterilmiştir. Bunun yanında fiziki altyapıya dair sorunlar ise temrinlik malzemelerde yaşanan eksiklikler, altyapıya dair fiziksel planlama hataları olarak belirlenmiştir. Sistemik düzeydeki sorunlar ise staj ve işbaşı eğitimin belirli bölgelerde yetersiz olması, iş alanı olmayan yerlerde meslek alanlarının açılması ve işverenlerin olumsuz tutumları olarak gösterilmiştir.

Şencan (2007), mesleki eğitimi daha ileri taşımak için Mesleki Eğitim Kanununun kapsamının genişletilmesi gerektiğini, kullanılan öğretim modüllerinin iş gücü piyasasının

talepleri doğrultusunda zenginleştirilmesinin katkı sağlayacağını, MEGEP'in mesleki eğitim sisteminin AB sürecine uyumu açısından önemli olduğunu ifade etmiştir. Aynı çalışmada Millî Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulunun yanında Türkiye İş Kurumu, Mesleki Yeterlilikler Kurumu, Türkiye İstatistik Kurumu ve odalar arasındaki işbirliği ve koordinasyonun son derece önemlidir. Çalışmada ayrıca her il yönetimi ve okul yönetimlerinden proje yürütmesi, mümkünse AB kapsamında projelere dâhil olması önerilmiştir. Çalışmada getirilen diğer öneriler, Bakanlıkta merkezi olarak toplanan “Bakanlık Mesleki Eğitim Kurulunun” toplanması koşullarının netleştirilmesi ve kurul üyelerinin daraltılması, illerde görev yapan “mesleki eğitim kurulları”nın toplanma sıklığı ve düzeninin tekrar belirlenmesi, üyelerinin azaltılması ve daha işler hale getirilmesi önerilmiştir. Çalışmada çıraklık eğitime yönelik olarak bu eğitim türünün cazibesinin artırılması, lise mezunlarına yönelik çıraklık programlarının oluşturulması, çıraklık eğitim alan öğrencilere dair istatistiklerin açıkça paylaşılması, kurum altyapılarının iyileştirilmesi, işbaşı eğitim yapılan kurumlarda denetimlerin sıklaştırılması ve toplumsal bilgilendirme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi önerilmiştir.

Çalışmada ayrıca mesleki eğitim sistemini güçlendirmek için farklı eğitim düzeylerinde yapılabilecekler şu şekilde sıralanmıştır:

- *İlköğretim düzeyi:* İlköğretimin son sınıflarında mesleki eğitim kapsamında sağlanan imkânlar hakkında bilgilendirme çalışmalarının yapılması, saha ziyaretleri gerçekleştirilmesi, belirli meslek okullarından mezun olan öğrencilere yatay ve dikey geçiş hakları sağlanması, bu okullarda eğitim süresinin diğer okullardan bir yıl kısa olması önerilmiştir.
- *Ortaöğretim düzeyi:* Atıl kamu binalarının mesleki eğitimi önceliklendirecek şekilde kullanılması, özel sektör temsilcilerinin mesleki eğitim kurumları açmasının teşvik edilmesi, mesleki eğitim kurumlarının altyapılarının iyileştirilmesi için ayrılan bütçenin artırılması, Organize Sanayi Bölgesi (OSB) ve sanayi sitelerinde mesleki eğitim okulu kurulması için arsa ayrılması ve okul kurma zorunluluğu getirilmesi önerilmiştir.

Son olarak, çalışmada mesleki eğitimin niteliğini artırmak için de şu öneriler sunulmuştur: bölümlerin meslek alanı ve dalı olarak yapılandırılması, mesleki eğitimde program geliştirme çalışmalarının sürekli hale getirilmesi, öğrencilerin akademik becerilerinin desteklenmesi, öğretmen niteliklerinin güçlendirilmesi, işletmelerde mesleki eğitim

fırsatlarının zenginleştirilmesi, atölye ve laboratuvarların altyapısının iyileştirilmesi ve eğitim kaynaklarının artırılması, uygulamalı ders saatlerinin artırılması.

Aslantürk (2014), Türkiye’de mesleki eğitimde yaşanan sorunları çeşitli alt boyutlarda ele almıştır. Çalışmada sunulan sorun alanları özellikle mesleki yönlendirmede bu eğitim türüne ilişkin yeterli yönlendirme ve bilgilendirmenin yapılamaması; örgün ve yaygın mesleki eğitimde ortaöğretim ile yükseköğretimi bütünleştirecek bir yapının kurulamaması; iş gücü piyasası ile mesleki eğitim arasında yaşanan uyumsuzluklar; mesleki eğitim mezunlarının küresel ölçekte rekabet edebileceği yabancı dil, mesleki ve akademik becerilere çoğunlukla sahip olmaması; mesleki eğitim kurumlarının altyapısında görülen yetersizlikler; işbaşı eğitim ve stajlarda görülen eğitim alanıyla ilgisiz işlerin yaptırılabilmesi; uygulamalı ders saatlerinin yetersiz olması; mesleki eğitime gelen çoğu öğrencide görülen düşük başarı ve devamsızlık sorunları şeklinde gruplanmıştır.

Yalçın (2017), mesleki eğitimdeki sorun alanlarını genellikle düşük başarılı ve sosyoekonomik düzeyden öğrencilerin bu eğitim türünü seçmesi, program geliştirme çalışmaları için program geliştirme çerçevesine ihtiyaç duyulması, mesleki eğitimin toplumsal itibarının zayıflaması, mesleki eğitimin coğrafi ihtiyaçlar ile yeterli uyuma sahip olmaması, okullarda sunulan rehberlik hizmetlerinde mesleki eğitime yeterli yönlendirmenin yapılmaması, mesleki eğitim kurumlarında görülen altyapı yetersizlikleri, öğrencilere yeterli akademik ve mesleki becerilerin istenen ölçüde kazandırılmaması olarak belirlemiştir.

Bozgeyikli (2019), mesleki eğitimde sorun alanlarını şu şekilde ifade etmiştir: mesleki eğitime yönelik toplum algısının olumsuz olması, mezunların gerekli ve beklenen becerilere sahip olmaması, mesleki eğitim programlarının iş gücü piyasasının taleplerini karşılayacak güncelliğe sahip olmaması, mesleki eğitim kurumlarında altyapı yetersizlikleri görülmesi, öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi gelişimlerinde görülen sınırlılıklar, mesleki eğitim kurumları ile sektör iş birliklerinin istenen düzeye ulaşamaması.

Özer (2019), Türkiye’de mesleki eğitimde yaşanan sorunların arka planını incelediği çalışmada öncelikle uzun yıllar boyu sürdürülen katsayı uygulamasının hem mesleki eğitim hem de iş gücü piyasası üzerinde büyük olumsuzluklar doğurduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde, önceki çalışmalarda da ifade edilen görece düşük başarılı ve sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin mesleki eğitimde toplanması durumunun arkasında katsayı uygulamasının yanında belirli yıllarda öğrencilerin tüm öğretim kurumlarına sınavla alınması ve kurum içi

heterojenleşmenin azaltılması olarak ifade etmiştir. Bu çalışmada vurgulanan diğer bir unsur da zaman içinde mesleki eğitim mezunlarının ana istihdam kaynağının kamudan özel sektöre kaymasıdır. Buna karşın mesleki eğitimin sürdürülmesinde ana sağlayıcının devletin olduğu ve özel sektörün eğitimdeki rolünün birçok ülkeye göre oldukça düşük kaldığı vurgulanmıştır. Bu durum zaman içinde mesleki eğitim sistemi ile iş gücü piyasasının uzaklaşmasında önemli bir unsur olmuştur.

TEDMEM (2021), Türkiye’de mesleki eğitim konusundaki sorun alanlarını farklı başlıklarda değerlendirmiştir. Bu kapsamda, değinilen ilk sorun alanı Türkiye’de mesleki eğitim sisteminin belirgin bir yönelim alanı olmamasıdır. Somut olarak ifade etmek gerekirse, dünyada genellikle mesleki eğitim sistemleri daha çok yükseköğretime ya da istihdama geçişi önceliklendirecek şekilde yapılandırılmaktadır. Türkiye’de ise mesleki eğitim sisteminin öncelikli yönelimi uzun yıllardır net bir şekilde belirlenmemiştir. Bu durum, mesleki eğitim sisteminin performans göstergesi olarak değerlendirilebilecek ölçütlerin belirlenmesi ve bu sistemden beklentilerin netleştirilmesinde önemli zorluklar oluşturmaktadır. Raporda özellikle bu yönelim belirsizliğinin mesleki eğitimin genç işsizliğinin azaltılmasında sınırlılık oluşturduğu ifade edilmiştir. İkinci sorun alanı ise mesleki eğitim aracılığıyla kazandırılan beceriler ile iş gücü piyasasının talepleri arasında istenen düzeyde olmaması olarak gösterilmiştir. Üçüncü sorun alanı ise mesleki eğitimde beceri uyumsuzluğu (skill mismatch) olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin eğitim aldığı meslek alanı ve düzeyinde kazandığı beceriler ile iş gücü piyasasında çalışacağı alan ve düzeylerde talep edilen beceriler arasında önemli tutarsızlıklar görülmektedir.

TEDMEM tarafından vurgulanan diğer bir önemli sorun alanı da mesleki eğitimde kapsayıcı bir performans değerlendirme sisteminin bulunmamasıdır. Bu durum nitelik olarak hangi ortak ölçütlerin izleneceğini belirsizleştirmekte ve zaman içinde eğitim kurumlarının gelişimini değerlendirmeyi zorlaştırmaktadır. İfade edilen diğer bir sorun alanı, katılımcı sayısı önemli bir artış gösterse de mesleki eğitimde hala cinsiyete dayalı farklar olduğudur. Yine vurgulanan diğer bir alan da mesleki eğitimde sosyoekonomik açıdan ihtiyaç sahibi öğrencilerin daha yoğun olması ve bu durumun sosyoekonomik farkların eğitim çıktılarına da yansımalarıdır.

Aynı çalışmada öğrencileri bilgi, beceri ve ilgileri doğrultusunda etkin bir şekilde yönlendirecek bir mesleki rehberlik süreci yürütülemediği ifade edilmiştir. Yine daha önce ifade edildiği gibi, uzun yıllardır mesleki eğitimde görece düşük performans gösteren öğrenciler

yoğun bulunmaktadır. Bunun yanında mevcut öğretim programlarının günümüzde sıklıkla talep edilen esneklik ve uyum becerilerini kazandırmak konusunda sınırlılıklara sahip olduğu ifade edilmiştir. Okul yöneticilerinin nitelikleri ile eğitim niteliği arasındaki ilişki dikkate alınarak mesleki eğitim kurumu yöneticilerinin yeterlik tanımlamalarındaki eksikliklere dikkat çekilmiştir. Son olarak, önceki birçok çalışmada da ifade edildiği üzere, mesleki eğitimin toplumsal algısının düşük olduğu vurgulanmıştır.

Esen (2022), mesleki eğitim yöneticileri ve öğretmenlerin görüşlerini temel alarak mesleki eğitimde gözlenen sorunları değerlendirmiştir. Çalışma sonuçları öğrencilerle ilgili en sık görülen sorunların düşük başarı ve istenmeyen davranışları gösterme ile birlikte disiplin sorunları olarak belirlenmiştir. Aile düzeyindeki en sık görülen sorun alanlarının özellikle ebeveynlerin öğrencilerin eğitimine oldukça ilgisiz olması ve okul süreçlerine katılımlarının düşük olması şeklinde ifade edilmiştir. Sistemik düzeydeki sorunlar çoğunlukla altyapı eksikleri, sosyal faaliyetler için yeterli zamanın ayrılamaması, yeterli maddi desteğin alınamaması ve yerel yönetimler arasında yeterli etkileşimin kurulmaması olarak gösterilmiştir.

Mesleki ve teknik eğitimle ilgili ulusal ve uluslararası kaynaklarda ifade edilen ilk gelişim alanı, Covid-19 salgını dolayısıyla yaşanan olumsuzlukların telafi edilmesine yönelik mekanizmaların geliştirilmesidir (OECD, 2021; TEDMEM, 2021). Bilindiği gibi, uygulama becerilerinin oldukça önemli olduğu mesleki ve teknik eğitim, salgının etkilerine en fazla maruz kalan eğitim türü olmuştur. Salgına karşı önlemler nedeniyle iş başı eğitim ve uygulamaya dayalı sınavların gerçekleştirilmesinde önemli sınırlılıklar yaşanmıştır (OECD, 2021; TEDMEM, 2021; The World Bank, 2020).

Sıklıkla dile getirilen diğer bir öneri de artan çıraklık programı öğrenci sayısı dolayısıyla öğrencilerin iş başı eğitim süreçlerinin yakından izlenmesi ve denetlenmesidir (ERG, 2022). Öğrencilerin mesleki ve teknik aldıkları süre boyunca haklarının korunması, iş kazalarının en aza indirilmesi ve iş başı eğitimin çıktılarının izlenmesi için izleme politikalarının geliştirilmesi önerilmiştir (ERG, 2022).

Mesleki ve teknik eğitimde iş gücü piyasasının öncü kurumlarıyla yapılan kapsamlı protokoller olumlu karşılanırken tüm mesleki ve teknik eğitim kurumlarının protokollere dâhil edilmesi önerilmektedir (TEDMEM, 2021). Ayrıca protokollerin mümkün olduğunca uzun dönemli olması ve bu protokollerin sağladığı etkinin bilimsel metodoloji izlenerek değerlendirilmesi bir gereklilik olarak ifade edilmiştir (TEDMEM, 2021).

Dikkat çeken diğer bir unsur da, mesleki ortaöğretim ve mesleki yükseköğretim arasında ön becerilerin tanınmasında yaşanan sınırlılıklardır. Mesleki ve teknik ortaöğretimden başarıyla mezun olan öğrenciler yükseköğretimde kendi alanlarında mesleki eğitim almak istediklerinde mevcut becerilerinin tanınması için gerekli sistematik yaklaşım henüz kurulamamıştır. Bu kapsamda, mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından mezun olan öğrencilerin sahip olduğu becerilerin tanınmasında etkin bir sisteme ihtiyaç duyulmaktadır.

2.4. Şubat 2023 Kahramanmaraş Merkezli Depremlerinin Oluşturduğu Krizin Yönetiminde Mesleki ve Teknik Eğitimin Katkısı

Mesleki eğitim, sahip olduğu üretim kapasitesi ve nitelikli insan kaynağı ile kriz ve afet yönetiminde önemli bir potansiyele sahiptir (Özer, 2020b). 2020 yılında etkileri yoğun şekilde hissedilen Covid-19 salgını sürecinde mesleki eğitimin bu özellikleri öne çıkmış, mesleki eğitim kurumları acil ihtiyaç duyulan ürünlerin ana üreticisi haline gelmiştir (Özer ve Suna, 2020). Bu dönemde maske, dezenfektan ve hijyen ürünlerinin yanında temassız termometre, hasta bakım ünitesi, hızlı tanı testi vb. yenilikçi ürünlerin üretimi de gerçekleştirilmiştir (OECD, 2023a; Özer, 2020b; Özer ve Suna, 2020).

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye, yakın zamandaki en büyük doğal felaketini yaşamış ve 10 ili etkileyen büyük bir alanda yıkım yaşanmıştır. Aynı gün içinde gerçekleşen iki büyük depremin etki alanı toplam 13,5 milyon vatandaşımızın yaşadığı 11 ile yayılmıştır. Gerçekleşen deprem felaketlerinin hemen ardından mesleki eğitimin sahip olduğu tüm üretim kapasitesi ve insan kaynağını afet alanındaki yaraları sarmak üzere kullanılmaya başlanmıştır (Özer, 2023b). İlk günler itibarıyla hem gıda hem de barınma ürünlerinin üretimi ve dağıtılmasında mesleki eğitim kurumları ana sağlayıcı konumuna yerleşmiştir. Deprem bölgesi ve yakın alanlardaki mesleki eğitim kurumlarında ekmek, sıcak yemek ve kumanya üretimine ağırlık verilmiş, 92 mobil mutfak deprem bölgesinde görev yapmaya başlamıştır. Depremin ilk ayı itibarıyla 32,2 milyondan fazla ekmek, 22,4 milyondan fazla sıcak yemek ve 2,7 milyondan fazla kumanya üretilerek depremzede vatandaşlarımıza ulaştırılmıştır (Özer, 2023b).

Benzer şekilde, ilk ay itibarıyla MEB'in mesleki ortaöğretim kurumlarında 83 binden fazla uyku tulumu, 30 binden fazla ocak/ısıtıcı, bunun tanında 900'den fazla çadır ve 280'den fazla konteynerin yapımı tamamlanmıştır (Özer, 2023b). Deprem bölgesinde halk eğitim merkezleri de yaygınlaştırılarak yetişkinlerin mesleki eğitim aracılığıyla üretime katkı

vermesine imkân sağlanmıştır. Depremın ikinci ayı itibarıyla 142 binden fazla yetişkinin deprem bölgesindeki halk eğitim kurslarına katılımı sağlanmıştır (zer, şensoy ve Suna, 2023).

Görüleceği üzere mesleki eğitim, deprem bölgesinde insani ihtiyaçların karşılanmasında, barınma alanlarının oluşturulmasında ve deprem bölgesinin yeniden yapılandırılmasında doğrudan sorumluluk almıştır. Özellikle deprem sonrası döneminin ilk safhalarında ilk müdahalenin gerçekleştirilmesi ve depremzedelerin temel ihtiyaçların karşılanmasında en önemli araçlar arasında yer almıştır.

3. PLAN DÖNEMİ PERSPEKTİFİ

3.1. Politika Alanı 1. Mesleki eğitimde akademik ve mesleki becerilerin geliştirilmesi

Tedbir 1. Okullar düzeyinde yapılan sektörel işbirlikleri, öğrencilerin akademik ve mesleki becerilerinin geliştirilmesinde daha etkin kullanılmalıdır. Özellikle okul yönetimlerinin, okulun yakın çevresindeki (aynı il, ilçe veya yakın il ilçedeki üniversiteler, özel ve kamu kurumları vb.) kurumlarla işbirlikleri kurarak öğrencilere akademik ve mesleki becerileri gelişiminin teşvik edilmesi.

Tedbir 2. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından son yıllarda yapılan güncel düzenleme sonrasında 12. sınıfta eğitim alan ve yükseköğretime geçmek isteyen öğrencilere ek akademik destek sunulmaktadır. Sunulan bu akademik programların etkin kullanılmasıyla özellikle akademik becerilerin güçlendirilmesi. Mesleki eğitimde geliştirilen destek uygulamalarının güçlendirilerek Türkiye sathında yaygınlaştırılması ve etkin kullanılması.

Tedbir 3. Hem akademik hem de mesleki becerilerin geliştirilmesi için sosyal ve duygusal becerilerin önemi vurgulanarak mesleki eğitim müfredatına tümüyle öğrencilerin sosyal ve duygusal becerilerine odaklanan derslerin eklenmesi.

Tedbir 4. Öğrencilere kazandırılacak becerilerin belirlenmesi kadar hangi alana (mesleki alan/yükseköğretim) yöneleceklerine; ilgi, başarı ve kişisel özelliklerine göre hangi alanları tercih edebileceklerine ilişkin okullarda rehberlik ve psikolojik danışma uygulamalarının etkinleştirilmesi.

Tedbir 5. Öğrencilerin becerilerini desteklerken akademik, mesleki ve diğer tüm türlerdeki becerileri de kapsayan bir beceri tanımlaması ve hiyerarşisinin oluşturulması. Mevcut durumda becerilere dair farklı tanımlamalar ve gruplamaların bulunmasının oluşturduğu sorunları aşacak şekilde konu hakkında da görüş birliği sağlayacak ve izleme yapılmasını kolaylaştıracak yapının kurulması.

Tedbir 6. Beceriler konusunda OECD, ILO ve CEDFOP gibi uluslararası kuruluşların tanımlamalarını da gözetken ancak daha çok ulusal ihtiyaçlarımıza uygun bir tanımlama ve gruplama yapılması. Yeni yapılanmada farklı okul türlerindeki öğrenci profili ve amaçlarına göre değişen ancak tüm öğrencilere temel becerileri kazandırabilen bir yapılanmanın hayata geçirilmesi.

Tedbir 7. Ulusal bir tanımlama ve gruplamanın ötesinde bu becerilerin gelişimi için bir yol haritasının oluşturulması. Farklı uluslararası kurumlar tarafından oluşturulan uzun dönemli yol haritaları (bkz. OECD tarafından geliştirilen “Learning Compass 2030”) ile aynı amaca hizmet eden, beceri gelişimini sağlayan ve ulusal çıkarları gözetken kısa ve uzun dönemli yol haritalarının geliştirilmesi.

Tedbir 8. Hem akademik hem de mesleki beceri gelişiminde fiziki altyapı ve eğitim programlarının önemi göz önünde bulundurularak mesleki eğitim kurumlarının fiziki altyapılarının iyileştirilmesi. Bu süreçte en çok ihtiyacı olan eğitim kurumlarının önceliklendirilmesi ve yatırım bütçesinin “daha fazla ihtiyacı olana daha fazla destek” olacak şekilde yeniden düzenlenmesi.

Tedbir 9. Teknoloji odaklı ve dijital becerilerin en kısa sürede tüm meslek alanlarındaki eğitim programları ve müfredatlarına entegre edilmesi.

Tedbir 10. Çıraklık eğitime yönelik son yıllarda yapılan iyileştirmelerin sürekli hale getirilerek çıraklık eğitiminin tüm boyutlarıyla iyileştirilmesi. Çıraklık eğitiminin iş gücü piyasasının insan gücü ihtiyacının büyük kısmını karşıladığı göz önünde bulundurularak altyapı, teşvik ve destek uygulamalarının eş zamanlı gerçekleştirilmesi.

Tedbir 11. Mesleki eğitimin ana görevleri arasında öğrencilerin hem akademik hem de mesleki becerilerini geliştirmenin olduğu düşünülerek öğrencilerin yükseköğretime ya da iş gücü piyasasına geçiş seçeneklerinin güçlendirilmesi. Bu amaçla her iki süreçte ihtiyaç duyacakları becerilerin güçlendirilmesi için okul düzeyinde öğrencilerin öğrenme ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu ihtiyaçları giderecek şekilde destek ve telafi programlarının uygulanması.

Tedbir 12. Beceri gelişimi konusunda sorumlu kurumlar arasındaki tutarsızlık ve senkron sorunlarının çözülmesi. İşgücü piyasasının istediği becerileri belirleyen, bu becerileri eğitim programlarına dâhil eden, süreci izleyen kurumların eşgüdümünün sağlanması. Bu amaç doğrultusunda beceri gelişimine dair ortak bir bakış açısı ve yol haritasının geliştirilerek tüm kurumların bu yoldaki sorumluluklarının netleştirilmesi.

Tedbir 13. Beceri gelişimini sağlamak için en önemli unsurların başında öğretmen niteliklerinin geldiği dikkate alınarak mesleki eğitime öğretmen yetiştiren program ve kurumların tekrar yapılandırılması. Yeni yapılandırmada öğretmenlerin uygulamaya dayalı eğitim verme becerilerine öncelik verilmesi.

Tedbir 14. Her derse ve meslek alanına akademik ve mesleki becerilerin yanında sosyal ve duygusal becerilerin eklenmesi. Günümüzde iş dünyasında sıklıkla talep edilen iletişim, ekip çalışması, işbirliği, kendini doğru ifade etme gibi sosyal duygusal becerilerin eğitim programları ve süreçlerine dâhil edilmesi.

3.2. Politika Alanı 2. Meslek liseleri ile yükseköğretim kurumları arasındaki uyumun artırılması

Tedbir 1. Yükseköğretime geçişi ve akademik becerilerin gelişimini teşvik etmek için yükseköğretim kurumlarında meslek lisesi öğrencilerine ayrılan kontenjanların artırılması.

Tedbir 3. Mesleki ortaöğretim ile yükseköğretim arasındaki uyumun artırılması. Her mesleki ortaöğretim kurumunun uygun bir ya da birden fazla yükseköğretim kurumu ile ilişkilendirilmesi (gerektiği durumlarda hamilik ilişkisi kurularak) yükseköğretim kurumlarının sunduğu ek fırsatlardan etkin yararlanılması.

Tedbir 4. Mesleki ortaöğretim ile mesleki yükseköğretim arasındaki uyumun artırılması. Bu amaç doğrultusunda mesleki ortaöğretim mezunlarının eğitimlerinde kazandıkları becerilerin mesleki yükseköğretimde “erken mezuniyet”, “becerilerin ön tanınırlığı”, “ek sertifikalar” gibi çeşitli mekanizmalarla ödüllendirilmesi.

Tedbir 5. Mesleki ortaöğretim mezunlarının eğitim aldıkları alanla ilişkili yükseköğretim programlarını tercih ettiklerinde yükseköğretime geçişlerini kolaylaştıran mekanizmaların zenginleştirilmesi. Bu bağlamda Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Kontenjanının (MTOK) hem öğrenci hem de iş gücü piyasasında arz ve talep doğrultusunda sürekli veriye dayalı olarak belirlenmesi.

Tedbir 6. Mesleki eğitim aracılığıyla edinilen ve iş gücü piyasasında edinilen tecrübelerin sertifikasyonuna dair seçeneklerin zenginleştirilmesi. Birçok ülkede örneği bulunan iş gücü piyasasında belirli bir süre çalışması sonrasında (örneğin 10 yıl) ustalaşan mezunların yükseköğretime geçişini, yükseköğretim mezuniyetini kolaylaştıran veya imza yetkilerini artıran mekanizmaların hayata geçirilmesi.

Tedbir 8. Birçok ülkede örnekleri olduğu üzere mesleki ortaöğretim ve yükseköğretime kendi bünyesinde toplayan ve uygulamadaki mevcut tutarsızlıkları azaltacak, eşgüdümü sağlayacak bir Bakanlık, Başkanlık vb. bir yönetim modeline geçilmesi.

3.3. Politika Alanı 3. Staj, işbaşı eğitim uygulamalarının güçlendirilmesi

Tedbir 1. Mesleki eğitimin ana unsurunun mesleki becerilerin uygulama ve işbaşı eğitimlerle kazandırılması olduğu gerçeğiyle, öğrencilerin staj ve işbaşı eğitimlerde meslek alanlarıyla ilgili işler yapması, eğitim sürecinin doğrudan kendi alanlarındaki beceri kazanımlarıyla ilişkili olduğunun garanti altına alınması

Tedbir 2. Staj ve işbaşı eğitimlerde niteliğin artırılması için bu eğitimler süresince yapılan sigortaların kapsamının genişletilmesi ve çeşitliliğinin artırılması.

Tedbir 3. Staj ve işbaşı eğitim birçok kurumda gerçekleştirmesinin sağladığı zenginlikle birlikte tüm kurumlarda yapılan staj ve işbaşı eğitimin niteliğinin standart hale getirilmesi. Özellikle büyük şirketlerin sağladığı imkân çeşitliliğinin tüm staj ve işbaşı eğitim veren kurumlarda sağlanması.

Tedbir 4. 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanununda özellikle mesleki ortaöğretim öğrencileri için getirilen önemli katkının mesleki yükseköğretim kurumlarını da içerecek şekilde genişletilmesi ve aynı kurumda staj yapan ya da işbaşı eğitim alan farklı eğitim kademelerindeki öğrencilere sağlanan imkânların çeşitlenmesi.

Tedbir 5. Staj ve işbaşı eğitim sürelerinin uzatılarak öğrencilerin uygulama becerilerinin desteklenmesi. Özellikle çeşitli kurumlarda uygulanan 3 ile 6 aylık staj programlarının öğrencilerin mesleki beceri gelişimlerine daha fazla katkı sağladığı tecrübesiyle öğrencilerin daha kapsamlı staj ve işbaşı eğitimleri almalarının sağlanması.

Tedbir 6. Özlük haklarının öğrenciler ve eğitim süreci üzerindeki etkisini dikkate alarak son yıllarında eğitim alan “intern” tıp öğrencilerinde olduğu gibi, mesleki eğitim alan öğrencilerin özlük haklarında da ciddi iyileştirmelerin yapılması.

Tedbir 7. Staj ve işbaşı eğitimin mesleki eğitimin niteliğindeki önemine istinaden uygulamalı eğitimin ilk yıldan itibaren başlatılması.

Tedbir 8. Özellikle mesleki ortaöğretim dışından mesleki yükseköğretime gelen öğrencilerin yeterli hazırbulunuşluğa sahip olamayabileceği düşüncesiyle bu öğrenciler için staj ve işbaşı eğitim süresinin artırılması.

Tedbir 9. Staj ve işbaşı eğitimde niteliği izleyen koordinatör öğretmenlerden belirli periyotlarla izleme raporlarının alınması ve eğitimin etkinliğinin değerlendirilmesinde kullanılması.

Tedbir 10. Düşük nitelikli staj ve işbaşı eğitimin önüne geçmek için staj ve işbaşı eğitim verecek kurumların standartlarının sürekli takibinin sağlanması. Staj ve işbaşı eğitimin niteliğinin izlenmesi için objektif ölçütlerin geliştirilmesi ve niteliğin bu ortak ölçütler üzerinden sürekli izlenmesi.

Tedbir 11. Türkiye’de mesleki eğitim alan öğrencilerin yurtdışında staj ve işbaşı eğitim almalarının teşvik edilmesi için yabancı dil becerilerinin geliştirilmesi ve farkındalık çalışmalarının zenginleştirilmesi.

Tedbir 12. Mesleki eğitim süresince öğrencilerin yabancı dil becerilerinin geliştirilmesi ve yabancı dil becerilerinin sertifikalandırmaya yönelik teşviklerin sağlanması.

3.4. Politika Alanı 4. Mesleki eğitim kurumları ile özel sektör arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi

Tedbir 1. Mesleki eğitim ile özel sektör arasındaki ilişkilerin güçlenmesi için özel sektörün meslek liseleri içinde daha etkinliğinin artırılması. Mesleki eğitim kurumlarının içinde işletme birimlerinin kurulması ve bu birimlerde özel sektör temsilcilerinin de etkin şekilde çalışması.

Tedbir 2. Özel sektör ile mesleki eğitim arasındaki ilişkinin güçlenmesi için özel sektör temsilcilerinin mesleki eğitimin tüm bileşenlerine etkin katılım sağlanması. Mesleki eğitime dair alınan tüm kararlarda özel sektör temsiliyetinin artırılması.

Tedbir 3. Millî Eğitim Bakanlığının mezun takip sisteminin geliştirilmesi ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile etkileşimini artırarak mezunların istihdam durumlarının yakından izlenmesi, yaşanan sorunların değerlendirilmesi.

Tedbir 4. “Mesleğim Hayatım” portalında mesleki eğitim veren kurumların iş gücü piyasası temsilcileri ile stajyer ve mezunların istihdamını artıracak şekilde eşleştirilmesi. Bunun yanında iş gücü piyasası taleplerinin ticaret ve sanayi odaları ve mesleki eğitim kurumları tarafından takip edilebilmesini sağlayacak mekanizmaların oluşturulması.

Tedbir 5. İşgücü piyasasının talepleri arasında sürekli önem kazanan “finansal okuryazarlık” mesleki eğitim müfredatına eklenmelidir.

3.5. Politika Alanı 5. Mesleki eğitim ve dijitalleşme

Tedbir 1. Salgının tüm dünyayı ve ülkemizi taşıdığı dijital dönüşümü bir fırsat penceresine dönüştürmek için dijital teknolojilerin hızla eğitim programlarına ve süreçlerine taşınması.

Özellikle küresel ölçekte yoğun şekilde kullanılmaya başlanan artırılmış gerçeklik (AR) ve sanal gerçeklik (VR) teknolojilerinin eğitim süreçlerindeki kullanımının yaygınlaştırılması.

Tedbir 2. Bugünün iş gücü piyasasında istenen dijital becerileri dikkate alan gerçekçi bir yeterlikler çerçevesinin oluşturulması ve bu yeterliklerin öğrencilere nasıl kazandırılacağına dair yol haritası geliştirilmesi.

Tedbir 3. Dijitalleşmeye ve dijital becerilere ilişkin farklı kurumların çalışmaları arasında eşgüdüm sağlanması, bu çalışmaların ulusal kaynakları kullandığını göz önüne alarak bu kaynakların en verimli şekilde kullanıldığından emin olunması. Dijitalleşme ve inovasyon alanındaki çalışmaların ortak bir çerçeveden izlenmesi ve yeni çalışmaların öncekileri ileriye götürecek şekilde yapılandırılması.

Tedbir 4. Dijital teknolojilerin mesleki eğitimde erişebilirliği, iş ve eğitim güvenliğini artırdığını ve uzun vadede eğitim maliyetini azalttığını dikkate alarak bu eğitimlerin tüm meslek alanlarında yaygınlaştırılması. Uygun durumlarda kısa süreli meslek eğitimi programlarının geliştirilmesi ve bu programlarda dijital teknolojilerin kullanımının artırılması.

Tedbir 5. Dijitalleşme yaygınlaştırılırken öğrencilerin kuramsal ve uygulamalı eğitimlerine de gerekli ağırlığın verilmesi, yalnızca dijitalleşmeye odaklanarak eğitime temel teşkil eden becerilerin ikinci plana atılmasının önüne geçilmesi. Bu amaç doğrultusunda öğrencilere sunulan güncel teknolojilerin olmadığı durumda da öğrencilerin mevcut kaynaklarla işlerini başarıyla gerçekleştirebileceği bir yapıda eğitim verilmesi, dijital teknolojilere bağımlılığın azaltılması.

3.6. Politika Alanı 6. Genç işsizlik problemine çözüm önerileri

Tedbir 1. Türkiye'nin yüzleştiği önemli sorun alanlarından birisi olan genç işsizliğini en düşük seviyeye getirmek için mesleki becerilerin kazandırılmasına yönelik kurs, program ve sertifikasyonların çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması.

Tedbir 2. Millî Eğitim Bakanlığının başlattığı ve önemli çıktılar sağlayan ustalık telafi programlarından henüz istihdam edilmeyen gençlerin daha fazla yararlanmasının sağlanması.

Tedbir 4. Hem genç işsizliği azaltmak hem de alan dışı çalışmaya bağlı beceri uyumsuzluğunu azaltmak için kendi alanında çalışan mesleki eğitim mezunlarını çalıştıran kurumlara vergi indirimi ve benzeri teşviklerin sağlanması.

Tedbir 5. Genç işsizliğinin ana nedenlerinden arasında hala mesleki eğitimin sunduğu fırsatların toplumda yeterince tanınmaması olduğu gerçeğiyle sunulan fırsatları toplumun tüm kesimlerine ulaştırabilecek farkındalık çalışmalarının yapılması.

3.7. Politika Alanı 7. Geleceğin meslekleri ve mesleki eğitimin geleceği

Tedbir 1. Ülkemize kısa ve uzun dönemde gereken beceri setlerinin belirlenmesi ve bu becerileri kazandıracak eğitim programlarının geliştirilmesi.

Tedbir 3. Türkiye'nin önemli atılımlarda bulunduğu otomotiv, savunma teknolojileri ile havacılık ve uzay teknolojileri gibi alanlardaki adımları güçlendirmek, bu alanlarda ihtiyaç duyulacak insan kaynağını yetiştirmek üzere mesleki eğitim kurumları ve meslek programlarının oluşturulması.

Tedbir 4. Covid-19 salgını ve 6 Şubat 2023 depremlerinin ardından görüldüğü gibi mesleki eğitimin kriz anlarında üretimi ve acil ihtiyaç duyulacak alanlardaki ürünlerin bakımı dâhil olmak üzere her türlü faaliyeti yapabilecek şekilde güçlendirilmesi.

Tedbir 5. Kısa ve uzun dönemde ihtiyaç duyulacak beceriler ve bu becerileri kazandırmak üzere yol haritasının belirlenmesinin ardından hızla öğretmenlere yönelik bu becerileri nasıl kazandıracaklarına dair eğitimlerin verilmesi.

3.8. Politika Alanı 8. Mesleki eğitimin finansmanı ve sürdürülebilirliği

Tedbir 1. Mesleki eğitimin maliyetli bir eğitim türü olduğu ve sürdürülebilirliğini sağlamak için finansmanının oldukça önemli olduğunu dikkate alarak son yıllarda büyük bir artış gösteren döner sermaye üretiminin korunması, hatta mümkün olduğu ölçüde artırılması. Özel sektörün de kendi üretimlerinin yanı sıra meslek liseleri içinde üretim atölyeleri kurması ve üretime destek vermesine imkân sağlanması.

Tedbir 2. Özel sektörün meslek liselerinde üretim yapması sağlanırken üretime katkı veren sektör temsilcilerine vergi indirimi yapılması ve personellerin çeşitli teşviklerden yararlandırılması.

Tedbir 3. Bazı özel kurumlarda uygulanan “eğitim sürecinde öğrencilere maaş ödemesinin yapılması ve mezuniyetin ardından öğrencilerin kazandıkları maaş üzerinden geri ödeme yapması” uygulamasının yaygınlaştırılması. Bu uygulamalar aracılığıyla öğrencilere eğitimleri boyunca ekonomik destek sağlanması ve istihdama geçişlerinin kolaylaştırılması.

Tedbir 4. Türkiye’de mesleki eğitimin finansmanının çok büyük ölçüde kamu tarafından karşılanması dolayısıyla geliştirilen işbirliklerinin finansman temelinde de ilerletilmesi ve burslar, altyapı yenilemeleri, eğitim masraflarının karşılanması, konaklama hizmetlerinin sunulması gibi finansal fırsatları özel sektörün daha fazla üstlenmesinin sağlanması.

Tedbir 5. Mesleki eğitimde özel sektörün finansmanı daha fazla üstlenmesi için mezuniyetten sonra alanında eğitim almış öğrencilerin istihdam edilmesi durumunda çeşitli vergilerden muafiyet veya vergi indirimi vb. uygulamaların hayata geçirilmesi.

Tedbir 6. Tüm okulların teçhizatını ve altyapısını her anda mükemmel düzeyde tutmanın oluşturduğu zorluklar dolayısıyla her ilde “mükemmeliyet merkezleri”nin oluşturulması ve uygulamalı eğitimlerin bu merkezler verilmesi. Özel sektör tarafından bu merkezlerin sürekli geliştirilmesine ilişkin teşviklerin sağlanması.

Tedbir 7. Sektör temsilcilerinin mesleki eğitimin altyapının iyileştirilmesine sürekli katkı sağlayacağı bir işbirliği modeline geçilmesi. Ayrıca altyapı güncelleme işlemlerinden sonra malzemeleri sağlayan kurum tarafından öğretmen ve diğer kullanıcılara eğitim verilmesinin zorunlu hale getirilmesi.

Tedbir 8. Son yıllarda mesleki eğitimde üretimi artırmak için sağlanan desteğin sürekli kılınması.

Tedbir 9. Millî Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu koordinasyonunda bölgesel merkezlerin kurulması ve bu merkezlerde altyapı donanımı, staj ve işbaşı eğitimin en yüksek standartlara ulaştırılması. Altyapısı zenginleştirilen merkezlerde bölgenin ihtiyaçlarına dönük mesleki eğitim verilmesi.

Tedbir 10. Sağlanan finansmanın korunması için mesleki eğitim öğrencileri ve öğretmenlerinden oluşan ve mesleki eğitim materyallerinin bakım ve sürdürülebilirliğinden sorumlu “teçhizat bakım grupları”nın kurulması. Bu yaklaşımla oluşturulan grupların, belirli aralıklarla Türkiye’deki mesleki eğitim kurumlarında yer alan tüm teçhizatların bakımından ve onarımından sorumlu olması.

Tedbir 11. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından son yıllarda sektör temsilcileri güçlendirilen işbirliklerinin sağladığı sonuçların takip edilmesi, işbirliklerinin oluşturduğu etki konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesi.

Tedbir 12. 3.700'den fazla mesleki eğitim kurumu olduğu düşünülerek sektör temsilcileri çatısında toplayan temsil gücü yüksek kurumlarla işbirliklerinin artırılması ve tüm meslek okullarının bu kapsamlı işbirliklerine dâhil edilmesi.

Tedbir 13. Özel sektörün de etkin katılımıyla meslek liselerinde Ür-Ge merkezlerinin (Üretim ve Geliştirme Merkezleri) kurulması ve bu yolla mesleki eğitime önemli bir finansman desteğinin sağlanması. Bu uygulama ile öğrenci, usta öğretici, öğretmen ve sektör temsilcileri olmak üzere mesleki eğitimin tüm paydaşlarının üretime katkısının sağlanması.

Tedbir 14. Mevcut durumda kullanılan finansman desteğinin yanında dış finansman kaynaklarının daha etkin kullanılması. IPA başta olmak üzere Avrupa Birliği ve Dünya Bankası tarafından oluşturulan fonlar geliştirilen projelere katılımının artırılması için gerekli bilgilendirme ve teşvik politikalarının geliştirilmesi.

3.9. Politika Alanı 9. Özel mesleki ve teknik eğitim kurumlarına sağlanan devlet desteğinin değerlendirilmesi

Tedbir 1. Uzun yıllardır kamunun özel mesleki eğitim kurumlarına önemli bir finansal kaynağı sağladığı düşünülerek bu kurumların etkinliği belirlenen objektif ölçütler aracılığıyla değerlendirilmesi.

Tedbir 2. Özel mesleki eğitim kurumlarının denetlenmesi sürecinde mesleki eğitim alanında yetkin kişilerin görevlendirilmesi. Aksi durumda değerlendirmenin sınırlı kalabileceği göz önüne alınarak yapılan denetimin niteliğinin yükseltilmesi için ek ölçütler belirlenmesi.

Tedbir 3. Eğitimin niteliğinin artırılmasını garanti altına almak için devlet teşvikinin sağlanmasında şahsa ait olan özel mesleki eğitim kurumlarının sanayi kuruluşları ile ilişkilendirilmesi.

Tedbir 4. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından her yıl özel mesleki eğitim kurumlarına verilen finansal desteğin nitelikli bir eğitim için gerekli ölçütler dikkate alınarak ve güncel ihtiyaçlar güncellenmesi.

Tedbir 5. Millî Eğitim Bakanlığının özel mesleki eğitim kurumlarına sağladığı finansal desteğin ölçüsünü belirlemede kurumun OSB'nin içinde ya da dışında olmaktan ziyade çeşitli performans göstergelerinin kullanılması. Bu yolla, nitelik göstergelerinde daha iyi performans gösteren kurumların ek destekle ödüllendirilmesi.

Tedbir 6. Özel meslek liselerinin belirlenen nitelik ölçütlerine göre değerlendirilmesi ve düzeylendirilmesi. Kurumların daha üst düzeylere geçebilmek için nitelik ve performanslarında artış göstermelerinin teşvik edilmesi.

3.10. Politika Alanı 10. *3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanununda yapılan düzenlemeler*

Tedbir 1. Kanunda son yıllarda yapılan düzenlemelerle mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin kazandığı özlük haklarının tüm mesleki yükseköğretime de kapsayacak şekilde genişletilmesi. Bu yolla, düzeyden bağımsız olarak mesleki eğitim alan tüm öğrencilere benzer özlük hakları ve imkânlarının sağlanması.

3.11. Politika Alanı 11. *Mesleki eğitimde yönetim-model önerileri*

Tedbir 1. Dünyada da birçok örneği olduğu üzere, mesleki ortaöğretim ve mesleki yükseköğretimi tek çatı altında yöneten bir üst kurumun oluşturulması. Oluşturulan yeni yönetim anlayışıyla farklı kurumlar ve eğitim düzeyleri arasındaki mevcut tutarsızlıkların giderilmesi, etkileşim ve eşgüdümün artırılması.

Tedbir 2. Mesleki eğitim kurumlarının, içinde tüm eğitim paydaşlarının temsil edildiği kurullar aracılığıyla yönetilmesi. Bu yaklaşımla okullarda alınan kararlara tüm paydaşların katkı sağlamasının garanti altına alınması.

Tedbir 3. Döner sermaye üretimleri aracılığıyla elde edilen kazancın okulu geliştirmek için nasıl kullanılacağına dair okul yönetimlerine daha fazla yetki verilmesi ve yönetimde tüm eğitim paydaşlarının temsil edilmesi.

Tedbir 4. Döner sermaye üretimlerinden elde edilen kazancın altyapı iyileştirmenin ötesinde öğretmen eğitimlerini teşvik etmek için de kullanılması. Millî Eğitim Bakanlığının öğretmen eğitimleri için gönderdiği bütçenin yanında bu üretimlerden elde edilen bütçenin de öğretmen eğitimlerini zenginleştirmek amacıyla değerlendirilmesi.

3.12. Politika Alanı 12. *MTE kurumlarında uzmanlaşmanın sağlanması*

Tedbir 1. Mesleki eğitimde uzmanlaşmanın sağlanması için uzun yıllardır tematik okul programlarının güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması. Özellikle sektörün yoğun olduğu alanlarda bu okulların yaygınlaştırılmasıyla farklı meslek alanlarında gerçekleştirilen üretimin artırılması.

Tedbir 2. Mesleki eğitim kurumlarının toplumsal itibarının artırılması için kamu spotları, farklı dijital platformlar yoluyla topluma mesleki eğitimin sunduğu imkânlar etkin şekilde anlatılması.

Tedbir 3. Meslek liselerinin uzmanlaşmayı yansıtacak şekilde yeniden isimlendirilmesi. Mevcut durumda kullanılan “Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi” adlandırmasının yanında kurumda hangi alanlarda eğitim verildiğini de yansıtan bir isimlendirme yaklaşımının benimsenmesi.

Tedbir 4. Mesleki eğitimin sunduğu hizmetler ve sağladığı imkânlar hakkında okul psikolojik danışmanlarının etkin şekilde bilgilendirilmesi. Özellikle mesleki rehberlik hizmetlerinde mesleki eğitimin algısının hala olumsuz olduğu göz önüne alınarak mesleki eğitim almak isteyenlere doğru ve güncel bilgiler sağlandığından emin olunması. Öğrencilere rehberlik hizmetlerini sunan uzmanların gerekli bilgi ve becerilere sahip olması için ihtiyaçların belirlenmesi ve bu ihtiyaçların giderilmesi için eğitim programlarının oluşturulması

Tedbir 5. Uzmanlaşma hedefine ulaşmak için özellikle proje okullarında yaşandığı bilinen öğretmen bulma sorununun önüne geçilerek, bu kurumların en nitelikli insan kaynağı ile donatılması. Benzer şekilde bu okullara yönetici seçiminde de objektif kriterler ve uzmanlığa sadık kalınması.

3.13. Politika Alanı 13. *Mesleki eğitim kurumlarında patent, faydalı model ve tasarım çalışmalarının zenginleştirilmesi*

Tedbir 1. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından son yıllarda fikri mülkiyete yönelik atılan büyük adımların daha ileri taşınması için merkezi izlemenin yanında eğitim kurumlarında da izleme ve kontrol birimlerinin oluşturulması. Sürecin yönetiminin bu birimler tarafından üstlenilmesi ve kurum içi hedefleri belirleme ve izleme çalışmalarının gerçekleştirilmesi.

Tedbir 3. Fikri mülkiyet ürünlerinin son yıllarda büyük bir artış göstermesinde önemli bir yeri olan tescil ve başvuru için Millî Eğitim Bakanlığının sağladığı desteklerin sürekli hale getirilmesi ve kapsamlarının genişletilmesi.

3.14. Politika Alanı 14. *Mesleki eğitimde bölüm ve alan bazında arz planlaması (beceri ihtiyacı planlaması)*

Tedbir 1. Mesleki eğitimde beceri ihtiyacının planlanması için öncelikle kısa ve uzun vadeli ulusal ihtiyaçların belirlenmesi. Ardından mesleki eğitimin bu ihtiyaçları karşılamak ve öğrencilere bu becerileri kazandırmak için nasıl bir yol izleyeceği üzerine stratejik planlama yapılması.

Tedbir 2. İşgücü piyasasının taleplerinin büyük bir modelleme ile tespit edilerek yıllar içindeki değişiminin analiz edilmesi. Bu konuda Bakanlıklar arasında bir komisyonun ya da birimin oluşturularak ihtiyaçlara dair bulguların kamuoyu ile paylaşılması.

Tedbir 3. Türkiye'nin beceri talebinin karşılanmasında farklı kurumlar tarafından verilen programların birbirinin önüne geçmeyecek ve dezavantaj oluşturmayacak şekilde yapılandırılması. Sertifikasyon ve mesleki beceri kazandırma programlarının düzeyleri ve geçerlik alanlarının netleştirilmesi.

Tedbir 4. Beceri taleplerinin karşılanmasında özellikle yaygın eğitimle sunulan programların akredite edilmesinin teşvik edilmesi. Yüksek Öğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) benzeri bir kurul tarafından yaygın eğitim kapsamında sunulan eğitimlerin ve beceri gelişim programlarının akredite edilmesi.

Tedbir 5. Beceri ihtiyaçlarının belirlenmesinde Mesleki Yeterlik Kurumu (MYK) tarafından tanımlanan “meslekler özelinde beceri setlerinin” dikkate alınması.

Tedbir 6. Ulusal düzeyde yapılacak beceri değerlendirmesi sonrasında ihtiyaç duyulan becerileri kazandırmak üzere yaşam boyu öğrenme faaliyetlerinin etkin kullanımı.

4. POLİTİKA ALANLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİYLE (SKH) İLİŞKİSİ

Bu bölümde, önceki başlıklarda detaylı olarak ele alınan temel amaçların sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle ilişkisi incelenmiştir. Bu Raporda yer verilen politika tedbirlerinin, SKH ile ilişkisine aşağıdaki Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4: Politika Tedbirleri ile Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri İlişkisi

		1. Mesleki eğitimde akademik ve mesleki becerilerin geliştirilmesi	2. Meslek liseleri ile yükseköğretim kurumları arasındaki uyumun artırılması	3. Staj, işbaşı eğitim uygulamalarının güçlendirilmesi	4. Mesleki eğitim kurumları ile özel sektör arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi	5. Mesleki eğitim ve dijitalleşme	6. Genç işsizlik problemine çözüm önerileri	7. Geleceğin meslekleri ve mesleki eğitimin geleceği
1	Yoksulluğa Son	♦	♦	♦	♦	♦	♦	♦
2	Açlığa Son							
3	Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam	♦	♦		♦	♦	♦	♦
4	Nitelikli Eğitim	♦	♦	♦	♦	♦		♦
5	Cinsiyet Eşitliği	♦		♦	♦	♦	♦	♦
6	Temiz Su ve Sanitasyon					♦		
7	Erişilebilir ve Temiz Enerji	♦				♦		♦
8	İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	♦	♦	♦	♦	♦	♦	♦
9	Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	♦	♦	♦	♦	♦	♦	♦
10	Eşitsizliklerin Azaltılması	♦	♦	♦	♦	♦	♦	♦
11	Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar			♦	♦	♦		♦
12	Sorumlu Üretim ve Tüketim	♦	♦	♦	♦	♦		♦
13	İklim Eylemi	♦				♦		
14	Sudaki Yaşam					♦		
15	Karasal Yaşam					♦		
16	Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar		♦		♦			
17	Amaçlar için Ortaklıklar							

		8. Mesleki eğitimin finansmanı ve sürdürülebilirliği	9. Özel mesleki ve teknik eğitim kurumlarına sağlanan devlet desteğinin değerlendirilmesi	10. 3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanununda yapılan düzenlemeler	11. Mesleki eğitimde yönetim-model önerileri	12. MTE kurumlarında uzmanlaşmanın sağlanması	13. Mesleki eğitim kurumlarında patent, faydalı model ve tasarım çalışmalarının zenginleştirilmesi	14. Mesleki eğitimde bölüm ve alan bazında arz planlaması
1	Yoksulluğa Son	♦	♦	♦	♦	♦	♦	♦
2	Açlığa Son							
3	Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam	♦		♦		♦	♦	♦
4	Nitelikli Eğitim	♦	♦	♦	♦	♦	♦	♦
5	Cinsiyet Eşitliği	♦		♦				♦
6	Temiz Su ve Sanitasyon							
7	Erişilebilir ve Temiz Enerji						♦	♦
8	İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	♦	♦	♦	♦	♦	♦	♦
9	Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	♦	♦	♦	♦	♦	♦	♦
10	Eşitsizliklerin Azaltılması	♦	♦	♦	♦	♦	♦	♦
11	Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	♦				♦		♦
12	Sorumlu Üretim ve Tüketim	♦	♦	♦	♦	♦	♦	♦
13	İklim Eylemi							
14	Sudaki Yaşam							
15	Karasal Yaşam							
16	Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	♦		♦	♦	♦	♦	♦
17	Amaçlar için Ortaklıklar							

Görüldüğü üzere, getirilen temel amaçlar, ekonomik ve eğitime dair birçok sürdürülebilir kalkınma hedefi ile doğrudan veya dolaylı ilişki içindedir. Bu bağlamda, raporda ele alınan amaçların tamamının yoksulluğun sonlandırılması, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, sanayi, yenilikçilik ve altyapı eşitsizliklerin azaltılması hedeflerine katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Bunun yanında, birçok amaç sağlıklı ve kaliteli yaşam ile birlikte cinsiyet eşitliğine katkı sağlayacak niteliktedir.

5. SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Mesleki eğitim, ülkelerin sürdürülebilir kalkınması üzerinde büyük bir role sahiptir. Mesleki eğitim aracılığıyla iş gücü piyasasına sağlanan insan kaynağının niteliği ve ulusal ihtiyaçlara uygunluğu ekonomi açısından hayati bir konumdadır. Uluslararası perspektiften bakıldığında da mesleki eğitimin niteliği ile ülkelerin küresel ekonomideki rekabet edebilirliği arasında güçlü bir ilişki görülmektedir. Mesleki eğitimin bu önemli rolü, bu eğitim türünü tüm ülkelerde bir politika önceliği haline getirmektedir.

Mesleki eğitimin ulusal kalkınma ve uluslararası rekabet gücü açısından önemi üzerinde genel bir görüş birliği bulunmakla birlikte mesleki eğitimin niteliğini artırmak amacıyla atılan adımlar önemli farklılıklar göstermektedir. Bu durum şaşırtıcı değildir zira ülkelerin üretim ve hizmet sektörlerini etkileyen dinamikler çeşitlenmekte, bu durum mesleki eğitim sisteminin öğelerinde de önemli farklılıklara yol açmaktadır. Ülkeler arasında görülen farklılıkların yanı sıra eğitim alanında hizmet veren uluslararası kuruluşlar daha nitelikli bir mesleki eğitim sistemine ulaşmak için yapılması gerekenlere dair önerilerde bulunmaktadır. Bu öneriler, farklı mesleki eğitim sistemlerini iyileştirmek için atılan ortak adımları da içermektedir.

Mesleki eğitimde değişim eğilimleri incelendiğinde birçok ülkenin benzer önceliklerle hareket ettiği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, yerel farklılıkların yanında ülkeler mesleki eğitim sistemlerini daha etkin hale getirmek için birçok benzer uygulama hayata geçirmektedir. Bu eğilimlerden en belirginini, mesleki eğitim sistemlerinde yaşanan dönüşümlere daha hızlı uyum gösterebilecek ve cevap verebilecek bir yapıya kavuşturmadır. Bu durum, yaşanan teknolojik dönüşüme mesleki eğitim aracılığıyla uyum sağlamanın birçok ülke için zorlayıcı olduğunu göstermektedir. Raporun önceki bölümlerinde sunulan önlemler, ülkelerin bu zorlu dönüşümü gerçekleştirmek için çok boyutlu adımlar attığını göstermektedir. Bu amaç doğrultusunda en sık atılan adımlar, iş gücü piyasası ile etkileşimin artırılması, eğitim programlarının güncellenmesi, öğretmen yeterliklerinin güçlendirilmesi, eğitim programlarının çeşitlendirilmesi ve modüler yapının zenginleştirilmesidir. Dolayısıyla ülkelerin attığı bu çoklu adımlar, mesleki eğitim sistemlerinin dönüşüme hızla ayak uydurması için etkin politikaların neler olduğuna dair önemli fikirler sunmaktadır.

Küresel eğilimler kapsamında atılan diğer bir ortak adım da mesleki eğitim sistemlerini öğrenciler açısından daha tercih edilebilir hale getirmektir. Özellikle 2000’li yıllardan sonra eğitim fırsatlarının büyük bir artış göstermesi ve eğitimin evrenselleşmesi mesleki eğitimin

tercih edilebilir bir seçenek olmasını emniyete alacak politikaların önemini artırmaktadır. Bu konudaki diğer bir önemli nokta da tüm dünyada eğitim imkânlarının ve hareketliliğin artması dolayısıyla eğitim türleri arasındaki etkileşimin artmasıdır. Bu nedenle mesleki eğitim sistemlerinin daha kapsayıcı olması, öğrencilerin çeşitli şekillerde edindiği becerileri tanıyacak politikalar geliştirmesi beklenmektedir. Mesleki eğitim sistemlerinin daha kapsayıcı ve geçişkenliği artıracak şekilde tasarlanması için önemli projeler gerçekleştirilmekte ve birçok ülkenin katılımıyla uluslararası yol haritaları oluşturulmaktadır.

Mesleki eğitimde yaşanan küresel gelişmeler arasında en önemli adımlardan bir diğeri de küresel ölçekte yaşanan toplumların gittikçe dijitalleşen dünyaya uyum sağlamaları ve istihdam olanaklarının artırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda mesleki eğitimin yaşam boyu öğrenme ve yetişkin eğitim çerçevesindeki kullanım alanları artmıştır. Birçok ülkede yetişkinlerin becerilerini güncellemek ve onlara yeni mesleki beceriler kazandırmak için büyük ölçekli projeler gerçekleştirilmektedir. Bu projelerdeki genel yaklaşım, kısa süreli programlarla yetişkinlerin ilgi duyduğu alanlarda beceri gelişimlerini sağlamaktır.

Küresel eğilimler konusundaki diğer bir unsur da dünyada özellikle 2008 yılında yaşanan ekonomik dalgalanma ve Covid-19 salgını ile yeniden artmaya başlayan ne eğitimde ne istihdamda olan genç (NEET) oranlarının azaltılmasına yöneliktir. AB bölgesi de dâhil olmak üzere birçok ülkede önemli bir sorun alanı olarak görülen yüksek NEET oranlarının düşürülmesi için mesleki eğitimin etkin kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Özellikle de küresel ölçekte yüksek istihdam oranlarına sahip olan çıraklık eğitimi ve işbaşı eğitim ağırlıklı mesleki eğitim programlarına katılımı teşvik eden politikalar uygulanmaktadır. Raporda ayrıntılı şekilde değinildiği üzere neredeyse tüm Avrupa Bölgesi ülkelerinde işsiz gençlerin mesleki becerilerini artıracak çeşitli programlar uygulanmakta, kurulan ofisler ve toplumsal farkındalık çalışmalarıyla genç yetişkinlerin bu programlara katılımı artırılmaya çalışılmaktadır.

Mesleki eğitimde atılan küresel adımlardan bir diğeri de mükemmeliyet merkezleri kurularak iş gücü piyasası, araştırma kurumları ve mesleki eğitim kurumları arasındaki ilişkileri kuvvetlendirmektir. Yapıları bir ülkeden diğerine farklılık gösterse de bu merkezler mesleki eğitim aracılığıyla yenilikçi üretimlerin gerçekleştirilmesine büyük bir katkı sağlamaktadır. Somut olarak ifade etmek gerekirse kurulan merkezler, mesleki eğitimin sağladığı geleneksel üretimleri ileri taşıyarak ürün ve hizmetlerin niteliğini yükselten, günümüz ihtiyaçlarına uygun

retimler yapan bir noktaya taşımayı amaçlamaktadır. Başta Avrupa Eēitim Vakfı (ETF) ve Avrupa Mesleki Eēitimi Geliştirme Merkezi (CEDEFOP) olmak üzere birçok uluslararası kuruluş, mükemmeliyet merkezleri üzerine projeler geliştirerek ülkeler arasındaki paylaşımı artırmaya gayret etmektedir.

Mesleki eēitimde son yıllarda yaşanan önemli dönüşümlere benzer şekilde Türkiye’de de son yıllarda mesleki eēitim büyük yenilenme sürecinden geçmektedir. Türkiye’de mesleki eēitimin uzun dönemli sorun alanlarına odaklanan dönüşümler, birçok yenilikçi uygulama ve önemli yatırımlarla desteklenmiştir. Bu kapsamda “aradıēı elemanını bulamama” sorununa çözüm bulmak için iş gücü piyasası temsilcilerinin mesleki eēitimin tüm bileşenlerin etkin şekilde yer alması saēlanmaya başlanmıştır. Sektör temsilcileri ile yapılan protokol ve anlaşmalarda mesleki eēitimin niteliēini etkileyen unsurlarında iřbirliēi yapılması saēlanmıřtır. Bu kapsamda, MEB ile sektör temsilcileri arasındaki işbirlikleri müfredat geliştirmeden ēretmen eēitimlerine, altyapı iyileştirmelerinden ērencilerin işbaşı eēitimleri ve mezuniyet sonrası istihdamlarına kadar geniş bir kapsamı ihtiva etmeye başlamıştır.

MEB, iş gücü piyasası ile mevcut baēları güçlendirirken diēer yandan meslek alanları ve dallarını iş gücü piyasasının güncel taleplerini temel alacak şekilde yeniden yapılandırmıştır. Bu yeni yapılandırma sürecinde, küresel eēitimlere benzer şekilde daha sade bir alan-dal tasarımı kullanılmaya başlamış, birbirine yakın dallar birleştirilerek yakın meslekler arası geçişkenlik artırılmıştır. Mesleki eēitim bünyesinde mikromekanik, siber güvenlik ve savunma teknolojileri başta olmak üzere yeni meslek alanları ve dalları oluşturulmuştur. 2020 yılı itibarıyla tüm meslek alanlarında eēitim programları güncellenirken yeni açılan alanların eēitim programlarında iş gücü piyasası temsilcileriyle birlikte geliştirilmiştir.

Son yıllarda Türkiye’de atılan diēer bir adım da iş gücü piyasası temsilcileri ile iřbirliēi yapılarak prestijli mesleki ve teknik Anadolu liselerinin kurulmasıdır. ASELSAN Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, İT Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Teknopark İstanbul Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Demirören Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’nin de içinde bulunduēu bu mesleki eēitim kurumları başarılı ērencilerin tercihi olmuştur. Bu kurumlarda iřbirliēi yapılan kurumun mevcut altyapısı ve insan kaynaēı eēitim süreçlerinde etkin bir şekilde kullanılmaktadır.

Türkiye’de küresel eēilimlerle benzer olduēu görülen diēer bir deēiřim mesleki eēitim aracılıēıyla yenilikçi üretim ve hizmetlerin gerçekleştirilmesi için özel merkezlerin

oluşturulmasıdır. 2023 yılının Nisan ayı itibarıyla farklı meslek alanlarında 57 Ar-Ge merkezi ve 15 mükemmeliyet merkezi hizmet vermeye devam etmektedir. Bu kurumların güçlendirilen altyapısı ve insan kaynağı, Covid-19 salgını dönemi ve 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri sonrasında ihtiyaç duyulan ürünlerin üretiminde öne çıkmalarına imkân sağlamıştır. Bu kurumların liderlik etmesiyle mesleki ortaöğretim fikri mülkiyet üretimleri büyük bir artış göstermiştir. Mesleki eğitim kurumları tarafından 2017 yılında başvuru yapılan patent, faydalı model, tasarım ve marka sayısı 10'un altında iken 2022 yılı sonunda 10 binin üzerine çıkmıştır.

Mesleki ortaöğretimde gerçekleştirilen önemli bir diğer iyileştirme çıraklık eğitiminin gerçekleştirildiği mesleki eğitim merkezi programlarının güçlendirilmesidir. Özellikle istihdama yönelimli kurgusu ve işbaşı eğitim ağırlıklı yapısıyla küresel ölçekte önemi artan çıraklık eğitimi güçlendirmek ana politika alanları arasında yer almıştır. Öncelikle 3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanununda yapılan düzenleme ile 11. sınıfı başarıyla tamamlayan kalfalara verilen ücretin asgari maaşın üçte birinden yarısına yükseltilmesi ve çıraklık eğitimi alan öğrencilerin eğitim hayatları boyunca elde edecekleri kazançların devlet güvencesine alınması bu programlara öğrenci talebini de büyük ölçüde artırmıştır. Atılan adımlar sonucunda mesleki ortaöğretim sisteminde AB ülkelerine göre oldukça düşük bir oranda olan çıraklık eğitiminin payı yaklaşık %5 iken %52'ye ulaşmıştır. Bu bağlamda, mesleki eğitim merkezi programlarında eğitim alan öğrenci sayısı 159 binden 1 milyon 400 binin üzerine çıkmıştır (Nisan 2023).

Mesleki eğitimde yaşanan diğer bir önemli gelişme de 2022 yılı içinde uygulamaya başlanan “Mesleki Eğitim Merkezi Telafi Programı”dır. Bu programla lise ve üzerindeki eğitim düzeylerinden mezun olan yetişkinlere mesleki beceri kazanmaları için önemli bir fırsat sunulmuştur. Programın temel özelliği, mesleki eğitim merkezi programlarının esnek ve istihdama dönük yapısını kullanarak 6 ile 8 ay arasında süren kısa süreli programlarla yetişkinlere yeni mesleki beceriler kazandırmaktır (Özer ve Suna, 2022). Geliştirilen program yetişkinlerden önemli bir talep görmüş, yaklaşık bir yıllık süre içinde katılımcı sayısı 890 binin üzerine çıkmıştır.

Görüldüğü üzere Türkiye’de özellikle mesleki ortaöğretimde son yıllarda yaşanan dönüşüm küresel eğilimlerle genel bir tutarlılık göstermektedir. Atılan adımlar özellikle iş gücü piyasası ile ilişkilerin derinleştirilmesi, daha esnek bir mesleki eğitim sisteminin oluşturulması, çıraklık eğitiminin güçlendirilmesi, mesleki eğitim kurumlarının uluslararasılaşması,

yetişkinlerin beceri gelişimi için mesleki eğitimin etkin kullanılması ve yenilikçi üretimler için Ar-Ge ve mükemmeliyet merkezlerinin oluşturulmasını sağlamıştır.

Türkiye’de son yıllarda bu dönüşümler gerçekleştirilirken “Mesleki Eğitimde Niteliğin Artırılması Çalışma Grubu” kapsamında toplanan görüşler gerçekleştirilen dönüşümün daha ileri götürülmesi için fırsatlar sağlamaktadır. Çalışma grubunda getirilen öneriler çıraklık eğitiminin güçlendirilmesi, mesleki eğitim kurumlarında yapılan üretimlerin artırılması ve iş gücü piyasasıyla ilişkilerin derinleştirilmesine yönelik adımları desteklemekle birlikte, söz konusu konulardaki sorunlara ve iyileştirilebilecek alanlara yönelmiştir. Bu konudaki öneriler özellikle süreçlerin daha yakından izlenmesi ve denetlenmesi, etkinliğinin artırılması, elde edilen sonuçların kamuoyu ile paylaşılması üzerine yoğunlaşmaktadır. Özellikle çıraklık eğitiminde görülen büyük öğrenci artışı dolayısıyla bu artış sonrasında işbaşı eğitimlerin niteliğinin izlenmesi, öğrencilerin meslekleriyle ilişkili üretime katılması ve üretimin eğitim amacıyla gerçekleştirilmesi ölçütlerinin yakından izlenmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

Üzerinde en fazla uzlaşa olan iyileştirmelerden birisi, mesleki ortaöğretimde fikri mülkiyet üretimlerinin büyük ölçüde artırılmasıdır. Katılımcılar mesleki eğitim kapsamında patent, faydalı model, tasarım ve marka başvuru ve tescili sayılarındaki büyük artışın önemli olduğu vurgulanırken söz konusu artışların sürekli kılınması için her okulda fikri mülkiyet sorumlusunun belirlenmesi gibi yapılabilecek iyileştirmelere dikkat çekilmiştir. Benzer şekilde, mesleki eğitim sisteminin iş gücü piyasası taleplerine daha iyi karşılık vermesi için meslek alanlarının güncellenmesi, mesleki eğitim haritasının oluşturulması ve eğitim programlarının güncellenmesi olumlu karşılanmıştır. Bununla birlikte, tüm mesleki eğitim kurumlarının protokollere dâhil edilmesi, meslek alanlarının açılmasında sektör ihtiyaçlarının daha fazla gözetilmesi ve veri tabanlı politikalar izlenmesi, eğitim programlarının güncellenmesinde daha fazla görüş alınması önerilmiştir.

Alınan görüşlerde sık öne çıkan diğer bir unsur da mesleki eğitim süreçlerinde sorumluluğu olan kurumlar arasındaki uyum ve işbirliklerinin artırılmasıdır. Kurumlar arasında artan işbirliklerinin mesleki eğitim politikalarındaki tutarlılığa katkı sağlayacağı ve sistematik bir bakış açısı getireceğinin altı çizilmiştir. Mesleki eğitim üzerinde sorumluluğu bulunan tüm kurumların altında toplanacağı yeni bir yönetim yapısının kurulması öneriler arasında yer almıştır. Üzerinde durulan diğer bir önemli unsur da mesleki eğitimde artan dijitalleşme ve geleceğin meslekleri için dijital teknolojilerin yoğun kullanılmasıdır. Yapılan yorumlarda, AR

ve VR uygulamaları başta olmak üzere dijital teknolojilerin uzun vadede eğitim maliyetlerini azalttığı ve eğitim için güvenli ortamlar oluşturduğu vurgulanmıştır.

Çalışmada ele alınan temel amaçlar ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri arasındaki ilişkiler, sunulan tavsiyelerin hayata geçirilmesiyle Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden önemli bir kısmına ulaşmasına katkı sağlayabileceğini göstermiştir. Öneriler ışığında atılacak hedefler, özellikle ekonomi, eğitimin niteliği, sanayi, yoksullukla mücadele ve istihdama yönelik kalkınma hedeflerinde ülkemizi ileri taşıma potansiyeline sahiptir.

KAYNAKÇA

- ADB & Australian Aid (2014). *Innovative strategies in technical and vocational education and training for accelerated human resource development in South Asia*. <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/41186/innovative-strategies-technical-vocational-education-training.pdf> adresinden erişildi.
- Aerne, A., & Bonoli, G. (2021). Integration through vocational training: Promoting refugees' access to apprenticeships in a collective skill formation system, *Journal of Vocational Education & Training*, doi: [10.1080/13636820.2021.1894219](https://doi.org/10.1080/13636820.2021.1894219)
- Almeida, R., Anazawa, L., Menezes Filho, N., & Vasconcellos, L. (2015). *Investing in technical and vocational education and training : Does it yield large economic returns in Brazil?*. Policy Research Working Paper No. 7246. World Bank.
- Asian Development Bank (2014). *Sustainable vocational training toward industrial upgrading and economic transformation*. ADB Publishing. <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/82793/sustainable-vocational-training.pdf> adresinden erişildi.
- Atwell, G., Bekiaridis, G., Deitmer, L., Perini, M., Roppertz, S., Stieglitz, D., & Tutlys, V. (2021). Artificial intelligence & vocational education and training. TACCLE AI & Erasmus Programme of the European Union.
- Autor, D. (2022). *The labor market impacts of technological change: From unbridled enthusiasm to qualified optimism to vast uncertainty*. NBER Working Paper Series 30074. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w30074/w30074.pdf adresinden erişildi.
- Bakhshi, H., Downing, J. M., Osborne, M. A., & Schneider, P. (2017). *The future of skills: Employment in 2030*. Pearson, NESTA & Oxford Martin School. <https://futureskills.pearson.com/research/assets/pdfs/technical-report.pdf> adresinden erişildi.
- Barone, C., & Van de Werfhorst, H. G. (2011). Education, cognitive skills and earnings in comparative perspective. *International Sociology*, 26(4), 483-502.
- Beer, P., & Mulder, R. H. (2020). The effects of technological developments on work and their implications for continuous vocational education and training: A systematic review. *Front. Psychol.*, 11, doi: 10.3389/fpsyg.2020.00918
- Canbal, M., Kerkez, B., Suna, E., Numanoğlu, K., & Özer, M. (2020). Mesleki ve teknik ortaöğretimde paradigma değişimi için yeni bir adım: Eğitim programlarının güncellenmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 11(21), 1-26.
- Carbonaro, W. (2005). Explaining variable returns to cognitive skill across occupations. *Social Science Research*, 34(1), 165-188.
- CEDEFOP (2010). *Learning by doing: The importance of on-the-job training*. <https://www.cedefop.europa.eu/en/data-insights/learning-doing-importance-job-training> adresinden erişildi.
- CEDEFOP (2017). *Education and labour market outcomes for vocational education and training graduates in different types of VET systems in Europe*. CEDEFOP Working

- paper 4.1.
https://www.cedefop.europa.eu/files/working_paper_4.1_education_and_labour_market_outcomes_for_vet_graduates_in_different_types_of_vet_systems_in_europe.pdf adresinden erişildi.
- CEDEFOP (2018). *The changing nature and role of vocational education and training in Europe (Volume 3): The responsiveness of European VET systems to external change (1995-2015)*. Publications Office of the European Union. https://www.cedefop.europa.eu/files/5567_en.pdf adresinden erişildi.
- CEDEFOP (2019). *The changing nature and role of vocational education and training in Europe. Volume 6: Vocationally oriented education and training at higher education level*. Publications Office of the European Union.
- CEDEFOP (2020). *Empowering adults through upskilling and reskilling pathways. Volume 1: Adult population with potential for upskilling and reskilling*. Cedefop reference series 112. Publications Office of the European Union.
- CEDEFOP (2023a). *Working together towards attractive, inclusive, innovative, agile and flexible VET*. CEDEFOP Briefing Note. <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications/9180> adresinden erişildi.
- Çidem, Y., Yalım, F., Saka, F., Özer, M., Suna, H. E., & Numanoğlu, K. V. (2021). How compatible is the supply of vocational education and training graduates with labor market demand in Turkey?. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(2), 1023-1050.
- Çin Halk Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı (2022). *A review of achievements in vocational education (2012-2021)*. http://en.moe.gov.cn/documents/reports/202210/t20221022_671528.html#:~:text=China%20has%20built%20the%20world's,students%20admitted%20during%20this%20period. adresinden erişildi.
- Deming, D. J. (2017). *The value of soft skills in the labor market*. NBER Working Paper Series 21473. <https://www.nber.org/reporter/2017number4/value-soft-skills-labor-market> adresinden erişildi.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2001). *Ortaöğretim: Genel eğitim, meslek eğitimi, teknik eğitim özel ihtisas komisyonu raporu*.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2006). *Dokuzuncu kalkınma planı: 2007-2013*.
- Dunkerley, F., Bruckmayer, M., Flemons, L., Hofman, J., Virdee, M., Wright, S., & Hogarth, T. (2022). *Labour market and skills demand horizon scanning and future scenarios*. UK Department for Education. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1077930/Labour_Market_and_Skills_Demand_Horizon_Scanning_and_Future_Scenarios_FINAL.pdf adresinden erişildi.
- Ebner, C. (2015). Labour market developments and their significance for VET in Germany: An overview. *Research in Comparative & International Education*, 10(4), 576–592.
- Eichhorst, W., Rodríguez-Planas, N., Schmidl, R., & Zimmermann, K. F. (2012). *A roadmap to vocational education and training systems around the World*. IZA Discussion Paper No. 7110. <https://repec.iza.org/dp7110.pdf> adresinden erişildi.

- ERG (2022). *Eğitim izleme raporu 2022*. <https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2022/12/EIR2022.pdf> adresinden erişildi.
- European Commission (2021). *The sectoral impact of the Covid-19 crisis*. Technical note for the Eurogroup. https://www.consilium.europa.eu/media/48767/eg-note-sectoral-impact_fin.pdf adresinden erişildi.
- European Parliament (2018). *The impact of new technologies on the labour market and the social economy*. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/614539/EPRS_STU\(2018\)614539_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/614539/EPRS_STU(2018)614539_EN.pdf) adresinden erişildi.
- ETF (2012). *ETF position paper: Social partners in VET*. https://perc.ituc-csi.org/IMG/pdf/social_partners_and_vet_for_external_distribution_en_cle0b96d3.pdf adresinden erişildi.
- ETF (2018). *Reforms in vocational education and training in ETF partner countries: A cross-country digest of reform implementation and risks*. https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2018-09/VET%20reforms%20in%20ETF%20partner%20countries%20_report.pdf adresinden erişildi.
- Eurydice (2021). *Adult education and training in Europe: Building inclusive pathways to skills and qualifications*. Publications Office of the European Union.
- Fernandez, M., & Messina, J. (2017). *Skill premium, labor supply and changes in the structure of wages in Latin America*. IZA DP No. 10718. <https://docs.iza.org/dp10718.pdf> adresinden erişildi.
- Fuller, A. (2015). Vocational education. In: James D. Wright (Ed.). *International encyclopedia of the social & behavioral sciences* (2nd edition), Vol.25, Elsevier, pp.232-238.
- Gill, I. S., Fluitman, F., & Dar, A. (2000). *Vocational education and training reform: Matching skills to markets and budgets*. The World Bank Books.
- Grewenig, E., Lergetporer, P., Werner, K., Woessmann, L., & Zierow, L. (2021). COVID-19 and educational inequality: How school closures affect low- and high-achieving students. *European Economic Review*, 140, 103920.
- Golin, M., & Rauh, C. (2023, 8 Mart). Workers' responses to the threat of automation. *VOX EU*. <https://cepr.org/voxeu/columns/workers-responses-threat-automation> adresinden erişildi.
- Haelermans, C., Korthals, R., Jacobs, M., de Leeuw, S., Vermeulen, S., van Vugt, L., et al. (2022) Sharp increase in inequality in education in times of the COVID-19-pandemic. *PLoS ONE* 17(2): e0261114.
- Hammerling, J. H. F. (2022). *Technological change in five industries: Threats to jobs, wages, and working conditions*. Berkeley: UC Berkeley Labor Center. <https://laborcenter.berkeley.edu/wp-content/uploads/2022/09/Technological-change-in-five-industries-Threats-to-jobs-wages-and-working-conditions.pdf> adresinden erişildi.
- Hanushek, E. A., Woessmann, L., & Zhang, L. (2011). *General education, vocational education, and labor-market outcomes over the life-cycle*. IZA Discussion Paper No. 6083. <https://docs.iza.org/dp6083.pdf> adresinden erişildi.

- Hanushek, E. A., & Woessmann, L. (2020). *The economic impacts of learning losses*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/education/The-economic-impacts-of-coronavirus-covid-19-learning-losses.pdf> adresinden erişildi.
- Hoftijzer, M., Levin, V., & Weber, M. (2021, 21 Nisan). *COVID-19 highlights the urgency of TVET reforms*. World Bank Blogs. <https://blogs.worldbank.org/education/covid-19-highlights-urgency-tvet-reforms> adresinden erişildi.
- Hoofman, J., & Secord, E. (2021). The effect of COVID-19 on education. *Pediatric clinics of North America*, 68(5), 1071–1079.
- ILO (2019). *Skills and jobs mismatches in low- and middle-income countries*. Publications of the International Labour Office. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_726816.pdf adresinden erişildi.
- ILO (2020). *ILO toolkit for quality apprenticeships Volume 2: Guide for practitioners: Innovations and strategies in apprenticeships*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---ifp_skills/documents/publication/wcms_751118.pdf adresinden erişildi.
- ILO (2021). *Shaping skills and lifelong learning for the future of work*. ILC.109/Report VI. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_813696.pdf adresinden erişildi.
- ILO (2021). *Changing demand for skills in digital economies and societies: Literature review and case studies from low- and middle-income countries*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---ifp_skills/documents/publication/wcms_831372.pdf adresinden erişildi.
- ILO (2021). *Digitalization of national TVET and skills systems: Harnessing technology to support LLL: An enquiry and action framework*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_826682.pdf adresinden erişildi.
- Kalkınma Bakanlığı (2014). *Onuncu kalkınma planı: 2014-2018. Mesleki eğitimin yeniden yapılandırılması çalışma grubu raporu*.
- Kalkınma Bakanlığı (2018). *On birinci kalkınma planı: 2019-2023. Mesleki eğitimde niteliğin artırılması çalışma grubu raporu*.
- Köhler, T., & Drummer, J. (2018). Recent technological challenges in (vocational) education. In: Drummer, J., Hakimov, G., Joldoshev, M., Köhler, T., Udartseva, S. (eds) *Vocational teacher education in Central Asia: Technical and vocational education and training: Issues, concerns and prospects*, vol 28. Springer.
- Leduc, S., & Liu, Z. (2023). *Automation, bargaining power, and labor market fluctuations*. Federal Reserve Bank of San Francisco Working Paper 2019-17.
- Li, Y. B., & Perkins, A. (2007). The impact of technological developments on the daily life of the elderly. *Technology in Society*, 29(3), 361-368.
- Loubier, A. (2021, 1 Haziran). Is society moving in the right direction with technology rapidly taking over the World?. *Forbes*. <https://www.forbes.com/sites/andrealoubier/2021/06/01/is-society-moving-in-the-right-direction-with-technology-rapidly-taking-over-the-world/?sh=49de95447c09> adresinden erişildi.

- McKinsey Global Institute (2018). *AI, automation, and the future of work: Ten things to solve for*. Briefing Note. https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/featured%20insights/future%20of%20organizations/ai%20automation%20and%20the%20future%20of%20work%20ten%20things%20to%20solve%20for/mgi-briefing-note-ai-automation-and-the-future-of-work_june2018.pdf adresinden erişildi.
- McMeen, G. R. (1986). The impact of technological change on education. *Educational Technology*, 26(2), 42-45.
- McKinsey Global Institute (2018a). *AI, automation, and the future of work: Ten things to solve for*. https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/featured%20insights/future%20of%20organizations/ai%20automation%20and%20the%20future%20of%20work%20ten%20things%20to%20solve%20for/mgi-briefing-note-ai-automation-and-the-future-of-work_june2018.pdf adresinden erişildi.
- McKinsey Global Institute (2018b). *How will automation affect jobs, skills, and wages?*. <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/featured%20insights/future%20of%20organizations/how%20will%20automation%20affect%20jobs%20skills%20and%20wages/how-will-automation-affect-jobs-skills-and-wages.pdf> adresinden erişildi.
- MEB (2019). *2019 yılı Liselere Geçiş Sistemi (LGS) kapsamında ilk yerleştirme sonuçları*. Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi No. 8. MEB Yayınları.
- MEB (2020). *2020 yılı Liselere Geçiş Sistemi (LGS) kapsamında ilk yerleştirme sonuçları*. Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi No. 14. MEB Yayınları.
- MEB (2021). *2021 yılı Liselere Geçiş Sistemi (LGS) kapsamında ilk yerleştirme sonuçları*. Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi No. 18. MEB Yayınları.
- MEB (2022a). *Güncel eğitim politikaları ve 20. Millî Eğitim Şûrası tavsiye kararları*. MEB Yayınları. https://cdn.eba.gov.tr/icerik/2022/03/Guncel_Egitim_Politikalari_ve_20_Milli_Egitim_Surasi_Tavsiye_Kararlari.pdf adresinden erişildi.
- MEB (2022b). *Güncel eğitim politikaları ve 20. Millî Eğitim Şûrası tavsiye kararları: 2. çeyrek analizi*. MEB Yayınları. <http://cdn.eba.gov.tr/icerik/2022/06/guncel-egitim-politikalari-/index.html> adresinden erişildi.
- MEB (2022c). *Güncel eğitim politikaları ve 20. Millî Eğitim Şûrası tavsiye kararları: 3. çeyrek analizi*. https://cdn.eba.gov.tr/icerik/2022/09/SURA_Rapor_3_15.pdf adresinden erişildi.
- Mehrotra, S., Raman, R., Kumra, N. & Kalaiyarsan, D. R. (2014). *Vocational education and training reform in india business needs in India and lessons to be learned from Germany*. Working Paper for Bertelsmann Stiftung. https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/GP_Vocational_Education_and_Training_Reform_in_India.pdf adresinden erişildi.
- Mullis, I. V. S., & Martin, M. O. (Eds.). (2017). *TIMSS 2019 assessment frameworks*. Retrieved from Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center website: <http://timssandpirls.bc.edu/timss2019/frameworks/>

- Nayak, J., Mishra, M., Naik, B., Swapnarekha, H., Cengiz, K., & Shanmuganathan, V. (2022). An impact study of COVID-19 on six different industries: Automobile, energy and power, agriculture, education, travel and tourism and consumer electronics. *Expert Systems*, 39(3), e12677.
- Nijhof, W. J., Heikkinen, A., & Nieuwenhuis, L. F. M. (2002). *Shaping flexibility in vocational education and training: Institutional, curricular and professional conditions*. Kluwer Academic Publishers.
- OECD (2009). *Learning for jobs: OECD policy review of vocational education and training. Initial report*. <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/43898253.pdf> adresinden erişildi.
- OECD (2010). *Learning for jobs: OECD reviews of vocational education and training – Options for China*. OECD Publishing.
- OECD (2011). *OECD reviews of vocational education and training: Learning for jobs*. <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/LearningForJobsPointersfor%20PolicyDevelopment.pdf> adresinden erişildi.
- OECD (2015). *OECD skills outlook 2015: Youth, skills and employability*. OECD Publishing.
- OECD (2017). *Education at a glance 2017*. OECD Publishing.
- OECD (2018). *21st century technologies: Promises and perils of a dynamic future*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/futures/35391210.pdf> adresinden erişildi.
- OECD (2019). *PISA 2018 results (What students know and can do: Volume I)*. OECD Publishing.
- OECD (2021). *Implications of the COVID-19 pandemic for vocational education and training*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/education/implications-of-the-covid-19-pandemic-for-vocational-education-and-training-55afea00-en.htm> adresinden erişildi.
- OECD (2023a). *Taking stock of education reforms for access and quality in Türkiye*. OECD Education Policy Perspectives, No. 68, OECD Publishing.
- OECD (2023b). *Education at a glance 2023: OECD indicators*. OECD Publishing.
- Özer, M. (2018). The 2023 Education Vision and new goals in vocational and technical education. *Journal of Higher Education and Science*, 8(3), 425–435
- Özer, M. (2019a). Reconsidering the fundamental problems of vocational education and training in Turkey and proposed solutions for restructuring. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 39(2), 1–19.
- Özer, M. (2019b). Background of problems in vocational education and training and its roadmap to solution in Turkey's Education Vision 2023. *Journal of Higher Education and Science*, 9(1), 1–11.
- Özer, M. (2020a). *Türkiye'nin mesleki eğitim ile imtihanı - Mesleki eğitimde paradigma değişimi*. Maltepe Üniversitesi Yayınları.
- Özer, M. (2020b). Vocational education and training as “A Friend in Need” during coronavirus pandemic in Turkey. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 9(2), 1-7.

- Özer, M., & Suna, H. E. (2020). Covid-19 salgını ve eğitim. M. Şeker, A., Özer, C. Korkut (Eds). *Küresel salgının anatomisi: İnsan ve toplumun geleceği* içinde (ss. 171-192). Türkiye Bilimler Akademisi.
- Özer, M. (2021). *Eğitim politikalarında sistemik uyum*. Maltepe Üniversitesi Yayınları.
- Özer, M., & Perc, M. (2020). Dreams and realities of school tracking and vocational education. *Palgrave Communications*, 6, 34.
- Özer, M., Suna, H. E., & Numanoğlu, V. (2021). Increasing the social integration of Syrian refugees in Turkey through vocational education and training. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(3), 861-876.
- Özer, M., & Suna, H., E. (2022a). A new roadmap for reskilling and upskilling (R&U) in Türkiye: Vocational training center skill development programs. *Kastamonu Education Journal*, 30(4), 914-924.
- Özer, M., & Suna, H. E. (2022b). Millî teknoloji hamlesinde fikri mülkiyet ve sınai hakların önemi: Türkiye’de son yıllarda eğitim alanında yapılan iyileştirmeler. In: *Millî teknoloji hamlesi: toplumsal yansımaları ve Türkiye’nin geleceği*. Türkiye Bilimler Akademisi.
- Özer, M. (2022). *The universalization of education in Türkiye and new orientations*. TRT World Research Center. <https://researchcentre.trtworld.com/featured/the-universalization-of-education-in-turkiye-and-new-orientations/> adresinden erişildi.
- Özer, M. (2022). *Türkiye’de eğitimi yeniden düşünmek*. VakıfBank Kültür Yayınları.
- Özer, M. (2022b). School-based improvement in VET: “The 1,000 Schools in Vocational Education and Training Project”. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 11(2), 268-279.
- Özer, M. (2023a). *Türkiye’de eğitimin geleceği: Eşit, kapsayıcı ve kaliteli*. VakıfBank Kültür Yayınları.
- Özer, M. (2023b). Education policy actions by the Ministry of National Education after the earthquake disaster on February 6, 2023 in Türkiye. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 12(2), 219-232.
- Özer, M. (2023c). Türkiye’de eğitim sisteminde son 20 yılda gerçekleştirilen dönüşümün son OECD raporuna dayalı bir değerlendirmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 13(2), 148-163.
- Özer, M., & Suna, H. E. (2023a). *Youth not in employment, education or training (NEET): Current policies and improvements in Türkiye*. Discussion Paper from TRT Research Center. <https://researchcentre.trtworld.com/discussion-papers/young-people-who-are-neither-in-education-nor-in-employment-neet-current-policies-and-improvements-in-turkiye/> adresinden erişildi.
- Özer, M., & Suna, H. E. (2023b). *The new design of the vocational education & training system in Türkiye: Recent improvements & initial outcomes*. Discussion Paper from TRT World Research Center. https://researchcentre.trtworld.com/wp-content/uploads/2023/08/New_Design_VET_system_V3.pdf adresinden erişildi.
- Özer, M., Şensoy, S., & Suna, H. E. (2023). *The impact of post-disaster education management for the recovery of a region following the 6th February 2023 Earthquakes in Türkiye*.

- Discussion Paper from TRT Research Center. <https://researchcentre.trtworld.com/wp-content/uploads/2023/05/Impact-of-Post-Disaster-Education-2.pdf> adresinden erişildi.
- Perc, M., Özer, M., & Hojnik, J. (2019). Social and juristic challenges of artificial intelligence. *Palgrave Commun*, 5, 61.
- Psacharopoulos G., Collis, V., Patrinos, H. A., & Vegas, E. (2021). The COVID-19 cost of school closures in earnings and income across the World. *Comparative Education Review*, 65(2), 271-287.
- Qureshi, Z., & Woo, C. (2022). *Shifting paradigms: Growth, finance, jobs, and inequality in the digital economy*. Brookings Institution Press.
- Reeves, T. C. & Reeves, P. M. (2015). Educational technology research in a VUCA world. *Educational Technology*, 55(2), 26-30.
- Sahlberg, P. (2007). *Secondary education in OECD countries: Common challenges, differing solutions*. European Training Foundation. https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/C12578310056925BC12573850034415B_NOTE78HD6G.pdf adresinden erişildi.
- Schwabe, H., & Castellacci, F. (2020). Automation, workers' skills and job satisfaction. *PLoS ONE*, 15(11), e0242929.
- Sorgner A. (2017) The automation of jobs: A threat for employment or a source of new entrepreneurial opportunities? *Foresight and STI Governance*, 11(3), 37–48.
- Seyffer, S., Hochmuth, M., & Frey, A. (2022). Challenges of the coronavirus pandemic as an opportunity for sustainable digital learning in vocational education and training (VET). *Sustainability*, 14(13), 7692.
- Suna, H. E., Tanberkan, H., Eroğlu, E., Özer, M., & Gür, B. S. (2021). Horizontal skills mismatch in vocational education in Turkey: The reasons for out-of-field employment. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 40(2), 931-955.
- Tai M. C. (2020). The impact of artificial intelligence on human society and bioethics. *Tzu Chi Medical Journal*, 32(4), 339–343.
- TEDMEM (2021). *2021 eğitim değerlendirme raporu*. TED Yayınevi. <https://tedmem.org/download/2021-egitim-degerlendirme-raporu?wpdmdl=3948&refresh=6397959b3abcd1670878619> adresinden erişildi.
- The World Bank Group (2019). *The changing nature of work*. World Development Report 2019. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/816281518818814423/pdf/2019-WDR-Report.pdf> adresinden erişildi.
- The World Bank Group (2020). *TVET systems' response to COVID-19: Challenges and opportunities*. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/33759/TVET-Systems-response-to-COVID-19-Challenges-and-Opportunities.pdf> adresinden erişildi.
- UNESCO & ILO (2002). *Technical & vocational education and training for the twenty-first century*. UNESCO & ILO Recommendations. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000220748> adresinden erişildi.
- UNESCO (2020). *Enhancing institutionalized partnerships between TVET: Institutions and the world of work in the Arab Region*. Education 2030 Report.

- https://en.unesco.org/sites/default/files/enhancing_institutionalized_partnerships_between_tvet_institutions_and_the_world_of_work_in_the_arab_region_unesco_2020c.pdf adresinden erişildi.
- UNESCO (2020). *COVID-19 response – Remediation: helping students catch up on lost learning, with a focus on closing equity gaps.* <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373766> adresinden erişildi.
- UNESCO (2022). *Transforming technical and vocational education and training for successful and just transitions. UNESCO strategy 2022-2029.* https://unevoc.unesco.org/pub/unesco_strategy_for_tvet_2022-2029.pdf adresinden erişildi.
- United Nations (2020). *Policy brief: Education during COVID-19 and beyond.* https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2020/08/sg_policy_brief_covid-19_and_education_august_2020.pdf adresinden erişildi.
- Van Kuiken, S. (2022). *Tech at the edge: Trends reshaping the future of IT and business.* McKinsey Digital. <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/business%20functions/mckinsey%20digital/our%20insights/tech%20at%20the%20edge%20trends%20reshaping%20the%20future%20of%20it%20and%20business/tech-at-the-edge-trends-reshaping-the-future-of-it-and-business.pdf> adresinden erişildi.
- World Trade Report (2017). *Impact of technology on labour market outcomes.* https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr17-3_e.pdf adresinden erişildi.
- Wium, F. (2019). *Automation and the labour market: A literature review on the potential threat to human labour posed by automation.* Yüksek Lisans Tezi, Oslo Üniversitesi.
- World Economic Forum (2018). *The future of jobs report 2018.* https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2018.pdf adresinden erişildi.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI
STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI

YÖNETİM HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI
Ankara 2023

Necatibey Cad. No: 110/A 06570 Yücetepe - ANKARA
Tel: +90 (312) 294 50 00 • Faks: +90 (312) 294 52 98

ISBN NO: 978-625-8356-78-6

STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI YAYINLARI BEDELSİZDİR, SATILAMAZ.